

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Dagmar Gločková

TREST OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Marie Vanduchová, CSc.

Katedra: trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 18. 1. 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze 18. 1. 2010

.....
Dagmar Gločková

Poděkování

Děkuji paní JUDr. Marii Vanduchové, CSc., vedoucí mé diplomové práce za cenné připomínky, rady a podněty a účinnou pomoc při zpracování této diplomové práce. Zároveň děkuji za poskytnuté informace a praktické zkušenosti paní Mgr. Jaroslavě Talandové, národní metodické koordinátorce pracovní skupiny OPP a probace z ředitelství PMS ČR v Praze a dále všem, kteří mi poskytli jejich zkušenosti a poznatky z praxe, které získávají při styku s tímto trestem.

V Praze 18. 1. 2010

.....
Dagmar Gločková

OBSAH

Úvod	1
1.Charakteristika postavení trestu obecně prospěšných prací v systému trestů	3
1.1Trest OPP, účel trestu, základní zásady trestního zákoníku	3
1.1.1Pojem trestného činu	4
1.2Pojem trestu a jeho funkce	5
1.3Systém trestů	6
1.4OPP v systému trestů	11
1.5Historie a vývoj sankčních systémů trestního práva a mezinárodní dokumenty ...	12
2.Význam trestu obecně prospěšných prací jako alternativy nepodmíněného trestu odnětí svobody	16
2.1Alternativní trest	16
2.2Cíle alternativních trestů	17
2.3Klady a zápory alternativních trestů	20
2.4OPP jako alternativa	21
3.Objasnění podstaty trestu obecně prospěšných prací	26
4.Vymezení zákonných podmínek ukládání trestu obecně prospěšných prací v trestním zákoně	28
4.1Podmínky uložení trestu OPP a jeho obsah	28
4.2Sazba trestu	38
4.3Povinnosti a omezení ukládané při trestu OPP a možnost uložení výchovných opatření vedle trestu OPP.....	40
4.3.1Přiměřené povinnosti a přiměřená omezení.....	40
4.3.2Výchovná opatření vedle trestu OPP	41
4.4Zdravotní stav pachatele	41
4.5Stanovisko pachatele.....	42
4.6Povaha trestu OPP.....	44
4.7 Zákonná lhůta pro výkon trestu OPP a přeměna trestu OPP v trest odnětí svobody	44
4.7.1Zákonná lhůta pro výkon trestu OPP	44
4.7.Překážky výkonu trestu OPP	45

4.7.3	Podmínky pro přeměnu trestu OPP v trest odnětí svobody	46
4.7.4	Ponechání trestu OPP v platnosti nebo prodloužení lhůty pro jeho výkon i po zavdání příčin pro jeho přeměnu.....	48
4.8	Zahlazení odsouzení.....	48
4.9	Uložení OPP v rámci zkušební doby podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody	49
5.	Úprava výkonu trestu obecně prospěšných prací obsažená v trestním řádu.....	50
5.1	Místo výkonu trestu	50
5.2	Nařízení výkonu trestu	51
5.2.1	Nařízení trestu OPP trestním příkazem.....	53
5.3	Oznamovací povinnost o průběhu výkonu OPP	54
5.4	Spolupráce se zájmovým sdružením občanů	54
5.5	Odklad a přerušení výkonu trestu OPP	55
5.6	Upuštění od výkonu trestu	57
5.7	Přeměna trestu OPP v trest odnětí svobody	57
6.	Úprava trestu OPP u mladistvých a její zvláštnosti	59
7.	Bezpečnost a ochrana zdraví při práci (BOZP) a odpovědnost za škodu	61
7.1	Bezpečnost a ochrana zdraví při práci v rámci výkonu trestu OPP	61
7.2	Odpovědnost za škodu v souvislosti s výkonem trestu OPP	62
8.	Úkoly probačních úředníků v rámci trestu OPP	63
8.1	Zákon o probační a mediační službě.....	63
8.2	Úprava probačního úředníka v trestním řádu.....	64
8.3	Spolupráce soudu a probačního úředníka v rámci nařízení výkonu trestu OPP	65
8.4	Metodické postupy PMS v rámci trestu OPP	65
8.5	Konkrétní postup probačních úředníků v praxi při uložení trestu OPP dle metodických standardů zpracovaných PMS	66
9.	Poznatky z praxe	76
9.1	Rozhovor s místopředsedkyní Okresního soudu v Karlových Varech pro úsek trestní 76	
9.2	Studium trestních spisů	77
9.3	Rozhovory na PMS	78
9.4	Rozhovor se strážníkem městské policie	81

9.5 Poskytovatelé OPP	83
9.6 Trest OPP v číslech a grafech	84
10. Zahraníční právní úpravy trestu obecně prospěšných prací a jejich srovnání s naší právní úpravou	87
10.1 Anglie a Wales	87
10.2 Holandsko	87
10.3 Rakousko	88
10.4 Švýcarsko	89
10.5 Německo	90
10.6 Srovnání s naší právní úpravou	90
Závěr	92
Seznam použité literatury a předpisů	95
Přílohy	98
Summary (Resumé)	103
Keywords – Klíčová slova	105

Úvod

Trest obecně prospěšných prací (dále jen „OPP“) patří k alternativním trestům, které jsou v současné době čím dál častěji ukládány namísto trestu odnětí svobody a to téměř ve všech evropských vyspělých zemích a právě trest obecně prospěšných prací patří k těm nejčastěji ukládaným ze všech alternativ. Alternativní tresty se těší velké oblibě z mnoha výhod, které mají oproti trestu odnětí svobody. Samozřejmě, že vše má své klady i zápory a tak se pokusím v následující práci objasnit, jak kladné, tak i záporné stránky tohoto trestu. Při studiu OPP jsem se zabývala, jak teoretickými otázkami, které jsem čerpala z dostupné literatury a časopisů, tak i praktickými otázkami, na které mi pomáhali odpovědět soudci, úředníci Probační a mediační služby (dále jen „probační úředníci“) a další osoby, které se setkávají s tímto trestem. Na následujících stránkách se pokusím popsat všechny mnou zjištěné poznatky o tomto trestu, tedy jak z pohledu teoretického, tak i se zaměřením na praxi.

V době vzniku této diplomové práce současně platily dva trestní zákony a to zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon a dále zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, který nabývá účinnosti 1. ledna 2010 a tím zrušuje zákon č. 140/1961 Sb., tedy dosud platný trestní zákon, který platil téměř padesát let. S novým trestním zákoníkem se novelizuje i řada ustanovení zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) a to především zákonem č. 41/2009 Sb., který také nabývá účinnosti 1. ledna 2010. Tato práce vychází z nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., ale poohlíží se také za dřívější právní úpravou tedy za trestním zákonem č. 140/1961 Sb., jelikož trest OPP byl u nás zaveden právě za účinnosti tohoto zákona jeho novelou a především hmotněprávní úprava tohoto trestu nedoznala až tak podstatných změn a její základ zůstává stejný. V případě výkonu trestu OPP, který je upraven především v trestním řádu došlo k výrazné novelizaci i v rámci právě výkonu trestu OPP, kdy se především rozšířily pravomoci probačního úředníka a tato práce již doznané změny reflektuje.

Samotná práce je rozdělena do deseti kapitol. V kapitole první se zabývám charakteristikou postavení trestu OPP v systému trestů, což obnáší vymezit pojem trest, popsat systém trestů a druhy jednotlivých trestů, které je možné u nás ukládat,

v souvislosti s ukládáním jednotlivých trestů je také nezbytné popsat jednotlivé zásady pro ukládání trestů a to i s předchozím zmíněním základních zásad hmotného trestního práva vůbec, včetně poohlédnutí se za pojmem trestný čin. Navazuje vymezení trestu OPP v systému trestů a pohled do historie ukládání jednotlivých sankcí, včetně důležitých mezinárodních dokumentů. Ve druhé kapitole je popsán význam trestu OPP jako alternativy nepodmíněného trestu odnětí svobody, kde je obecně vymezeno, co se rozumí alternativními tresty, jaké jsou jejich cíle, klady a zápory a dále je zaměřena na srovnání trestu OPP a trestu odnětí svobody v rámci jejich výhod a nevýhod. Třetí kapitola se zabývá podstatou trestu OPP a pojmem legální nucená práce. Stěžejní část této práce je obsažena ve čtvrté a páté kapitole, kde jsou vymezeny hmotněprávní a procesněprávní podmínky pro ukládání trestu OPP, je zde proveden jejich rozbor se zaměřením na podmínky ukládání trestu OPP a jeho obsah, sazbu trestu, stanovisko pachatele, jeho zdravotní stav, možnost ukládat přiměřená omezení a povinnosti, včetně možnosti uložit výchovná opatření. Následuje vymezení zákonné lhůty pro výkon tohoto trestu a podmínek pro možnost přeměny tohoto trestu v trest odnětí svobody, kdy hmotněprávní úprava je zakončena zahlazením odsouzení. Následuje procesněprávní úprava zabývající se místem výkonu trestu, nařízením výkonu trestu, oznamovací povinností během výkonu trestu a také spoluprací jednotlivých subjektů mezi sebou. Dále je zmínka o možnosti odkladu či přerušení výkonu tohoto trestu, možnosti upuštění od trestu OPP až po přeměnu trestu v trest odnětí svobody. V šesté kapitole je zmínka o úpravě trestu OPP v rámci trestání mladistvých a sedmá kapitola se věnuje odpovědnosti za škodu při výkonu tohoto trestu a bezpečnosti a ochraně zdraví při práci. Osmá kapitola popisuje úkoly a pravomoci probačních úředníků v rámci výkonu trestu OPP. Devátá část se věnuje poznatkům z praxe, které vycházejí z rozhovorů s osobami, které se setkávají a pracují s tímto trestem a dále je také zaměřena na statistické údaje v rámci trestu OPP, kde jsem využila statistické a metodické publikace a také statistické údaje vyskytující se na internetu. Závěrečná desátá kapitola popisuje právní úpravy trestu OPP ve vybraných evropských zemích s následným porovnáním s naší právní úpravou.

1. Charakteristika postavení trestu obecně prospěšných prací v systému trestů

1.1 Trest OPP, účel trestu, základní zásady trestního zákoníku

Trest obecně prospěšných prací je možné chápat jako jeden z příkladů uplatnění nové, kvalitativně mnohem efektivnější sankce současné trestní politiky v ČR. Namísto výkonu trestu odnětí svobody jako retribuice za spáchaný trestný čin, představuje výkon trestu OPP možnost nápravy a obnovy. Při uložení trestu OPP soudem a dále ve spolupráci s Probační a mediační službou (dále jen „PMS“) je snaha o zohlednění jak veřejného zájmu, tedy ochrany společnosti, tak i zájmu oběti – participace poškozeného a také je usilováno o předcházení páchaní další trestné činnosti, o motivaci pachatele k převzetí odpovědnosti za způsobené škody a jeho opětovné zapojení do života společnosti bez další trestné činnosti a jakéhokoliv konfliktu se zákonem. Tím dochází k naplnění účelu trestu, který již po vzoru mnoha mezinárodních úprav není, na rozdíl od předcházející právní úpravy, která vycházela z relativní teorie, deklaratorně v novém trestním zákoníku (dále jen „TrZ“) formulován a jeho vymezení je ponecháno trestní nauce. Účel trestních sankcí je v novém trestním zákoníku nahrazen promítnutím obecných zásad trestání do jednotlivých ustanovení o trestních sankcích a tyto zásady formulované obecně jsou přímo aplikovatelné na konkrétní případ. Účel trestání vyplývá i z celkového pojetí trestního zákoníku a to zejména z jednotlivých ustanovení upravující ukládání trestních sankcí. Obecné základní zásady trestání jsou rozvedeny pod bodem 1.3. Účelu trestu je podřízen i systém trestů.

Nový trestní zákoník stojí na základních zásadách trestního práva hmotného, ke kterým patří: subsidiární úloha trestního práva jako krajní prostředek ochrany jednotlivců i společnosti, zásada zákonnosti – pachatele lze uznat vinným trestným činem a uložit mu za něj trestněprávní sankci jedině na základě zákona, zákaz retroaktivity přísnějšího zákona, který zhoršuje postavení pachatele, nepřipustnost analogie rozšiřování podmínek trestní odpovědnosti a při stanovení trestních sankcí, včetně podmínek jejich uložení (zákaz analogie in malam partem – v neprospěch

pachatele trestného činu), individuální trestní odpovědnost fyzických osob, vyjadřující odpovědnost jen za vlastní jednání, tím vylučuje kolektivní odpovědnost, trestní odpovědnost je založena na zavinění, ukládání a výkon sankcí vyjadřuje přiměřenost trestání ve vztahu k závažnosti trestného činu a osobě pachatele. Tyto zásady nejsou v trestním zákoníku přímo definovány (kromě zásady zákazu retroaktivity, zákonnosti a subsidiarity trestní represe), ale jsou vyjádřeny v celkové koncepci trestního zákoníku a ve vymezení širší trestněprávní ochrany, kterou trestní zákoník v jednotlivých ustanoveních poskytuje.

1.1.1 Pojem trestného činu

„Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.“¹ Z této definice trestného činu vyplývá, že se jedná o formální pojetí trestného činu (je upuštěno od dosavadního materiálně-formálního pojetí trestného činu, které platilo v dřívějším trestním zákoně). Z definice vyplývají dvě obligatorní podmínky trestného činu, které musí být splněny současně a to protiprávnost a znaky uvedené v trestním zákoně. Definice trestného činu je doplněna a omezena dvěma korektivy a to hmotněprávním, který představuje zásada subsidiarity trestní represe dle § 12 odst. 2 TrZ a procesněprávním, který představuje zásada oportunity vyjádřená možností státního zástupce zastavit trestní stíhání z důvodu neúčelnosti (výjimka ze zásady legality).²

Trestní zákoník rozeznává dvě kategorie soudně trestných deliktů, a to přečiny a zločiny – jedná se o bipartici trestných činů (předešlá právní úprava byla založena na monopartici trestného činu). *Přečiny* jsou vymezeny pozitivně jako *všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.*³ *Zločiny* jsou vymezeny negativně jako *všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny.*⁴ Je rozhodující horní výměra trestu odnětí svobody uvedená v trestním zákoně, kterou

¹ § 13 odst. 1 TrZ

² Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 116.

³ § 14 odst. 2 TrZ

⁴ § 14 odst. 3 TrZ

soud v konkrétním případě může uložit za úmyslný trestný čin. Všechny nedbalostní trestné činy jsou přečiny bez ohledu na stanovenou trestní sazbu.

Trestný čin mladistvého se nazývá provinění. Konstrukce provinění je totožná s pojetím trestného činu dospělého pachatele, jedná se pouze o jiné označení trestného činu pro mladistvé.

1.2 Pojem trestu a jeho funkce

V českém právu pojem trest můžeme vymezit takto: „*Trest je opatření státního donucení ukládané soudy v trestním řízení za trestný čin jeho pachateli, které pachateli působí určitou újmu a které vyslovuje odsudek pachatelova trestného činu ze strany společnosti.*“⁵

Je to prostředek, kterým stát chrání zájmy chráněné trestním zákonem a tím chrání i společnost před trestnými činy a pachateli trestných činů.⁶

Trest se tedy vyznačuje dvěma základními prvky a to záměrnou újmou a veřejně vysloveným sociálně etickým odsudkem pachatelova činu. Újma obsahuje zásahy do občanských práv a svobod zaručených ústavním pořádkem, zasahuje do osobní svobody občanů, jejich cti, majetkových práv apod. Je to újma záměrná, jejíž uložení a výkon má pachatele i veřejnost odvracet od páčání trestné činnosti.⁷ Újma by ale neměla být smyslem či cílem trestu, měla by být pouze nezbytným prostředkem k dosažení účelu trestu a trestního zákona. Trest vyjadřuje také odsudek pachatelova činu ze strany společnosti a státu, jedná se o negativní hodnocení právní a sociálně etické. Sociálně etický odsudek je vyjádřením symbolických účinků trestního práva, tedy zavrženíhodnosti porušení stanoveného pravidla chování, vyvození osobní odpovědnosti pachatele, deklarace solidarity s obětí a autoritativní potvrzení platnosti dané normy. V přísnosti uloženého trestu je také vyjádřen stupeň nesouhlasu se spáchaným činem.⁸

⁵ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová M.: Systém českého trestního práva. 1. vydání. Praha: Novatrix, 2009, s. 12.

⁶ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 2. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2006, s. 338.

⁷ Viz poznámka č. 5, s. 9.

⁸ Tamtéž, s. 11.

Právní následky trestných činů (provinění) mladistvých se nenazývají tresty, ale opatření.

Funkce trestu tedy jsou:

- retributivní a punitivní – pachatel musí za svůj čin nést přiměřenou odplatu a újmu,
- generálně preventivní – odstrašující potencionální pachatele od spáchání trestné činnosti,
- restituční a satisfakční vůči obětem zločinu,
- zneškodňující v možnosti pachatele páchat další trestnou činnost,
- sociálně-rehabilitační, sledující sociální integraci pachatele.⁹

Trestní zákoník hovoří o trestních sankcích, kdy dle § 36 TrZ se trestními sankcemi rozumí tresty a ochranná opatření.

1.3 Systém trestů

Systém trestněprávních sankcí je chápán jako součást státního systému kontroly kriminality.¹⁰

„Systémem trestů rozumíme výpočet druhů trestů sestavený podle určitého hlediska (podle zájmů, které trest postihuje, podle závažnosti). Systém trestů se vyznačuje způsobem uspořádání trestů a vzájemnými vztahy mezi nimi.“¹¹

Aby trestní systém byl zárukou ukládání spravedlivého a individualizovaného trestu, je potřeba, aby byly splněny následující požadavky:

⁹ Osmančík, O. a kol.: K problematice alternativních trestů a opatření. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1996, s. 59, 60.

¹⁰ Novotný, O.: Alternativy uvěznění (K problematice reformy trestněprávních sankcí v ČR), in: Právní praxe č. 2/1993, s. 66.

¹¹ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M.: Systém českého trestního práva. 1. vydání. Praha: Novatrix, 2009, s. 35.

1. systém trestů má zahrnovat co největší počet druhů trestů různé intenzity, aby bylo možno trest individualizovat,
2. systém trestů má obsahovat i druhy trestů, jejichž intenzitu lze odstupňovat,
3. újma obsažená v trestu má podle možností postihovat každého odsouzeného,
4. tato újma se má podle možností omezovat na osobu odsouzeného, aby došlo k personalizaci trestu,
5. výkon trestu nesmí ponižovat lidskou důstojnost,
6. tresty mají být podle možností reparabilní pro případ justičního omylu,
7. výkon trestu nemá být pro odsouzeného překážkou v tom smyslu, aby se po výkonu trestu znovu začlenil do společnosti.¹²

V systému trestů se promítají základní zásady trestání. Jedná se především o zásadu *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege* (zásada legality, zákonnosti). Tato zásada vychází z čl. 39 Listiny základních práv a svobod (dále jen „LPS“), který uvádí: *„Jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo na majetku, lze za jeho spáchání uložit.“*¹³ Zásada zákonnosti je také vyjádřena v § 12 odst. 1 TrZ a v § 37 odst. 1 TrZ. To znamená, že pouze trestní zákon stanoví, jaké jednání je trestným činem a jaký trest či jinou újmu, lze za jeho spáchání uložit. Z toho také plyne, že trestní zákon obsahuje taxativní výčet trestů, které nelze rozšiřovat nad rámec zákona v žádném případě.

Druhy trestů dle § 52 TrZ:

- a) odnětí svobody,
- b) domácí vězení,
- c) obecně prospěšné práce,
- d) propadnutí majetku,
- e) peněžitý trest,
- f) propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,
- g) zákaz činnosti,

¹² Tamtéž, s. 41, 42.

¹³ Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

- h) zákaz pobytu,
- i) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,
- j) ztráta čestných titulů nebo vyznamenání,
- k) ztráta vojenské hodnosti,
- l) vyhoštění.

Trestem odnětí svobody se rozumí také, nestanoví-li trestní zákon jinak, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem a zvláštním typem trestu odnětí svobody je výjimečný trest, což je uvedeno v § 52 odst. 2 a 3 TrZ výslovně (dosud to dovozovala teorie a judikatura, jelikož to nebylo výslovně uvedeno).

Nový trestní zákoník rozšířil systém trestů oproti předešlé právní úpravě o dva nové alternativní tresty a to o trest domácího vězení a trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Tím rozšiřuje možnosti alternativního trestání a začleňuje se k dalším zahraničním právním úpravám, které tyto tresty již obsahují nějaký čas.

Z uvedeného vyplývá, že v systému trestů převažují druhy trestů nespojené s odnětím svobody a s izolací pachatele od společnosti, jelikož je tu předpoklad, že většina pachatelů je méně narušena a s uložením trestu odnětí svobody by se u nich mohly nepříznivě projevit škodlivé důsledky tohoto trestu.¹⁴

Za splnění zákonných podmínek lze pachateli uložit konkrétní druh trestu z taxativního výčtu trestů dle § 52 TrZ, kdy jako samostatný trest lze uložit ten druh trestu, který je uveden u konkrétní skutkové podstaty daného trestného činu a to i více trestů vedle sebe, pokud to není zákonem výslovně zakázáno jako to činí § 53 odst. 1 TrZ, který uvádí neslučitelnost trestu odnětí svobody a trestu OPP, neslučitelnost trestu domácího vězení vedle trestu odnětí svobody a trestu OPP, neslučitelnost peněžitého trestu a propadnutí majetku a neslučitelnost zákazu pobytu vedle vyhoštění. Vedle

¹⁴Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon. Komentář. I. díl. 6., doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004.

trestu, který stanoví trestní zákon ve zvláštní části za některý trestný čin, lze uložit i jiné tresty uvedené v § 52 TrZ, pokud to není vyloučeno dle předchozí věty. Zvláštní postavení mají tresty domácí vězení, trest OPP, peněžitý trest, trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, trest zákazu pobytu a trest vyhoštění, které lze uložit samostatně, i když je trestní zákon ve zvláštní části u jednotlivých skutkových podstat nestanoví a jestliže je splněna podmínka, že vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba, kterou uvádí § 60 odst. 2 TrZ, § 62 odst. 1 TrZ, § 67 odst. 3 TrZ, § 76 odst. 2 TrZ, u trestu zákazu pobytu se hovoří o trest. činu (tedy přečinu), na který trestní zákon stanoví trest odnětí svobody nepřevyšující tři roky, u vyhoštění se dle § 80 odst. 1 TrZ vyžaduje jako podmínka možnosti uložení samostatného trestu, vyžaduje-li to bezpečnost lidí nebo majetku, anebo jiný obecný zájem a zde se nejedná o přečin jako v předchozích případech, ale o trestný čin (tzn., že může jít jak o přečin, tak i o zločin).

Z uvedeného plyne zásada neslučitelnosti určitých druhů sankcí u téhož pachatele, která je vyjádřena zákazem ukládat sankce shodné věcné povahy u jednoho pachatele.

Zásada humanismu je také velice důležitá pro ukládání a výkon trestních sankcí a v našem demokratickém a právním státě je nezbytné ji uplatňovat. To znamená, že trestní represe musí být represí rozumnou, státní orgány se musí chovat k pachateli trestného činu lidsky, bez diskriminace.¹⁵ Zavedením této zásady do našeho právního řádu byl zrušen trest smrti viz čl. 6 odst. 3 LPS, podle kterého „*trest smrti se nepřipouští.*“ K tomu také čl. 7 odst. 2 LPS: „*Nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.*“ Zásada humanity sankcí je také promítnuta do § 37 odst. 2 TrZ: „*Pachateli nelze uložit kruté a nepřiměřené trestní sankce. Výkonem trestní sankce nesmí být ponižena lidská důstojnost.*“ Tato zásada navazuje na obecné zásady ekonomie trestní hrozby a podpůrnou úlohu trestní represe a doplňuje ostatní zásady. Zásada humanismu se také promítá ve výběru trestů a v subsidiaritě nepodmíněného trestu odnětí svobody. Dále se tato zásada projevuje v posilování alternativních trestů, což jsou všechny tresty

¹⁵ Viz poznámka č. 6, s. 345.

nespojené s odnětím svobody, jako je právě trest OPP, či peněžité trest nebo podmíněné odsouzení.

Další zásadou je zásada přiměřenosti (adekvátnosti, úměrnosti) sankce spáchanému trestnému činu, osobě pachatele a jeho poměrům, podle níž je rozhodujícím kritériem spáchaný trestný čin a tato zásada je vyjádřena v § 38 odst.1TrZ. Trestní represe by měla být represí rozumnou a nepůsobit pachateli zbytečné útrapy. Trest přinášející vyšší újmu, než je potřebné, ztrácí na účinnosti.¹⁶ Uložený trest by tedy vždy měl odpovídat spáchanému trestnému činu a být přiměřený, protože příliš mírný i příliš přísný trest nepůsobí výchovně.

Navazuje zásada subsidiarity trestní represe (ekonomie trestní hrozby) dle § 38 odst. 2 TrZ, která ukládá, aby tam, kde postačí k dosažení společensky prospěšného účelu sankce méně intenzivní, nebyla ukládána sankce intenzivnější. Obecně je tato zásada vyjádřena v § 12 odst. 2 TrZ, kde je trestní právo vymezeno jako ultima ratio, tzn., že má být uplatňováno až v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu, tedy jako krajní prostředek ochrany jednotlivce a společnosti. Z toho vyplývá, že trestní právo je nejpřísnější prostředek, který má stát k dispozici k ochraně taxativně vymezených zájmů a doplňuje ochranu poskytovanou normami jiných odvětví práva a nastupuje až tam, kde se jiné prostředky ukáží jako neúčinné. Zásada subsidiarity trestní represe doplňuje formální pojetí trestného činu a je určitým materiálním korektivem tohoto formálního pojetí.¹⁷ Tato ustanovení jsou ve prospěch alternativních trestů, kdy soud by měl u méně závažných trestných činů nejdříve zvažovat možnost uložení jiných sankcí než trestu odnětí svobody, dále i viz ustanovení § 55 odst. 2 TrZ, které omezuje možnost ukládat trest odnětí svobody. Není tedy důvod, aby byl trest odnětí svobody zvažován u každého trestného činu, i když je stanoven pro každý trestný čin, neboť slouží jako poměrné kritérium pro typovou závažnost jednotlivých trestných činů. Tato zásada se vztahuje na trestní právo jako celek, a proto se uvádí v obecných zásadách trestního práva.

¹⁶ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 32.

¹⁷ Tamtéž, s. 29, 30.

Zásada individualizace použitých sankcí, na základě které musí být druh a příp. i výměra sankce soudem ukládány s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem vztahujícím se jak k závažnosti trestného činu, včetně přitěžujících a polehčujících okolností, tak k možnostem sociální reintegrace pachatele a jeho poměrům i s přihlédnutím k přiměřené satisfakci poškozených osob trestným činem (§ 38 odst. 3 TrZ a § 39 odst.1TrZ).

Zásada personality sankce, podle které by sankce měla postihovat zásadně jen pachatele trestného činu a vliv na jeho okolí zejména na jeho rodinné zázemí by měl být minimalizován.

Nové pojetí účelu sankcí zajišťuje jejich přiměřenost, účinnost a odstrašující působení. Obecné zásady jsou dále konkretizovány v dalších ustanoveních trest. zákoníku u trestů (§ 39 až 45) a u ochranných opatřeních (§ 96 a 97).

1.4 OPP v systému trestů

Trestní zákon nyní obsahuje celkem 12 druhů trestů a tím poskytuje základní předpoklady pro širší využívání alternativ k odnětí svobody. Ale jejich rozšíření v praxi je omezeno skladbou pachatelů, podmínkami pro ukládání a výkon jednotlivých trestů nespojených s odnětím svobody a přístupem soudní praxe k využívání alternativních trestů.¹⁸ Trest OPP je systematicky zařazen na třetím místě v taxativním výčtu druhů trestů dle našeho trestního zákona a v zákoně č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) (dále jen „ZSM“), kde se tresty nazývají trestní opatření, je trest OPP uveden na prvním místě. Z toho se dá dovodit důležitost trestu OPP v systému alternativních trestů a také tento trest patří k nejčastěji ukládaným ze všech možných alternativních trestů v ČR. Ze systematického zařazení lze dovodit, že se jedná o závažnější trest, než je trest zákazu činnosti, protože ve vyšší míře omezuje pachatele a také je důležitá univerzální povaha

¹⁸Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon. Komentář. I. díl. 6., doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004.

trestu OPP oproti trestu zákazu činnosti. Obecně však nelze říci, zda je závažnější podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody či trest OPP, posuzování by záleželo na konkrétní výměře trestů a samotném dopadu na odsouzeného (R 56/1997 a R 41/2002-II.).¹⁹

1.5 Historie a vývoj sankčních systémů trestního práva a mezinárodní dokumenty

Trest odnětí svobody začal od počátku 20. století získávat dominantní postavení v systému trestů. V následující době, ale došlo k značnému narůstání kriminality a ke změnám jejího charakteru a začala vyvstávat otázka účinnosti trestů, kdy se ukázalo, že účinek masově ukládaného trestu odnětí svobody z pohledu individuální a generální prevence není dostačující. Masové ukládání tohoto trestu vedlo také k permanentní přeplněnosti věznic a nápravné působení tohoto trestu se stávalo značně problematické. Tudíž řada vyspělých států přistoupila k zásadní reformě sankčních systémů, založené na humanizaci a liberalizaci, směřující k celkové modernizaci trestní politiky. Nejprve byly do vězeňství investovány veliké finanční prostředky, ale ke snížení recidivy ani celkové kriminality nedošlo. Od poloviny 70. let 20. století došlo ve vyspělých státech k přehodnocení pozice trestu odnětí svobody a započal proces hledání a uplatňování vhodných alternativ k trestu odnětí svobody, který trvá až do dnešní doby.²⁰

Téma OPP začalo být aktuální již koncem 19. století, kdy se stalo předmětem diskuze na mezinárodních kongresech v Londýně v roce 1872 a v Římě roku 1885. Po té se některé země pokusily o zakotvení možnosti OPP do trestních zákoníků, či do zákonů o výkonu trestu, např. Itálie (1889), Norsko (1902), Německo (1924), ale první

¹⁹ Jelínek, J.a kol.: Trestní právo hmotné. 2. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2006, s. 359.

²⁰ Kalvodová, V.: Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 109.

zemí, kde byly OPP zakotveny v katalogu trestních sankcí v dnešní podobě byla Anglie a Wales.²¹

Alternativní tresty se také staly předmětem zájmu mezinárodních organizací a to především OSN a Rady Evropy, které přijaly v této oblasti řadu důležitých dokumentů. V roce 1985 se v Miláně konal 7. kongres OSN o prevenci kriminality a zacházení s pachateli, který přijal rezoluci č. 16 „Redukce vězeňské populace, alternativy uvěznění a sociální integrace pachatelů“, v níž se objevila myšlenka ukládání trestu odnětí svobody jako sankce poslední instance. Rezoluce doporučila, aby se státy snažily o snižování negativních účinků trestu odnětí svobody a zaměřily se na hledání spolehlivých alternativních sankcí nespojených s odnětím svobody, které by redukovaly vězeňskou populaci. Při přípravě 8. kongresu OSN byl vypracován návrh Směrnice stran alternativ trestu odnětí svobody, který uvádí, že alternativa nesmí zahrnovat žádnou ztrátu svobody, pachatel musí být schopen vyhovět stanoveným podmínkám a délka alternativní sankce musí být úměrná trestnému činu a délce trestu odnětí svobody, který by jinak mohl být uložen. Byly doporučeny vhodné alternativy jako např. domácí vězení, probace, služba pro veřejnost, podmíněné odsouzení apod. 8. kongres přijal několik rezolucí a pravidel, zejména Minimální pravidla pro vypracování opatření nespojených s odnětím svobody, tzv. Tokijská pravidla, která definují a vymezují různé druhy opatření bez odnětí svobody a jejich aplikace.²²

V roce 1976 přijal Výbor ministrů Rady Evropy rezoluci č. (76)10 „Některé alternativní tresty k vězení“, dále přijal v roce 1992 Doporučení R (92)16 k Evropským pravidlům v oblasti společenských sankcí a opatření „zvažujíc pozoruhodný vývoj oblasti společenských sankcí a opatření v členských státech“ a doporučil vládám členských států řídit se v oblasti jejich vnitřní legislativy principy zakotvenými v textu těchto pravidel.²³ K těm nejvýznamnějším pravidlům patří:

²¹ Krejčířiková, K.: Problematika obecně prospěšných prací v Rakousku s přihlédnutím k jejich ukládání mladistvým, in: Státní zastupitelství č. 7-8/2008, s. 64.

²² Kalvodová, V.: Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 111.

²³ Tamtéž.

zákonnost společenských sankcí, ukládání či rušení těchto sankcí jen justicí, právo stížnosti odsouzeného proti rozhodnutí o uložení těchto sankcí, uplatňování těchto sankcí způsobem, který je v souladu s mezinárodními zárukami lidských práv a s tím souvisí zákaz jakékoli diskriminace na základě rasy, barvy pleti, etnického původu, národnosti, pohlaví, jazyka, vyznání, politického či jiného postavení anebo na základě tělesného či duševního vývoje, respektování lidské důstojnosti, sebevědomí, rodinných vztahů i kontaktů se společností, zákaz použití takových lékařských nebo psychologických procedur, které jsou v rozporu s mezinárodně přijatými standardy, k dalším pravidlům patří spolupráce a souhlas odsouzeného, neboť jen tak má aplikace společenských sankcí a opatření smysl a může přispět k rozvoji smyslu odsouzeného pro odpovědnost ke společnosti a především k jeho oběti či obětem, informovat odsouzeného, co se od něho očekává a seznámit ho s důsledky nedodržení podmínek uvedených v rozsudku, aplikace společenských sankcí a opatření odborným personálem k tomu oprávněného orgánu, sledování uplatňování sankcí a opatření a vyhodnocování výsledků. Tato pravidla nejsou chápána jako modelový systém, formulují pouze základní požadavky, které by měly být v obecném měřítku akceptovány.²⁴

Pro trest OPP jsou důležitá zvláště některá tato pravidla z výše citovaného Doporučení R (92) 16, a to především:

Pravidlo 5: Žádný trest nebo opatření realizované ve společenství nebude neurčitěho trvání.

Pravidlo 9: V případě, že pachatel nedodrží podmínky nebo závazky vyplývající z rozhodnutí o uložení trestu nebo opatření realizovaného ve společenství, lze během jejich trvání zjednat nápravu formou uvalení vazby nebo uvěznění, a to v souladu s platnými zákony.

Pravidlo 31: Tresty nebo opatření realizované ve společenství budou uloženy pouze tehdy, je-li známo, které podmínky nebo povinnosti by mohly být pro pachatele přiměřené, a je-li známo, že pachatel je připraven se jim podrobit a je ochoten ke spolupráci.

²⁴ Tamtéž, s. 112, 133.

Pravidlo 35: Před vynesením rozsudku, jímž soud ukládá jakékoliv opatření, které by mělo být aplikováno ve společenství, by měl být získán souhlas obžalovaného.

Pravidlo 36: V případě, že je vyžadován souhlas pachatele, musí být sdělen jasným a explicitním způsobem. Tento souhlas nebude mít za následek zbavení pachatele kteréhokoliv z jeho základních práv.

Vývoj trestní politiky u nás se lišil od celosvětového vývoje ve vyspělých zemích. 1. fáze ve formě reformy vězeňství se u nás uskutečnila také. V roce 1965 byl přijat zákon o výkonu trestu odnětí svobody č. 59/1965 Sb., který byl první komplexní úpravou tohoto trestu u nás. Ale 2. fáze vývoje sankční politiky zaměřená na omezování trestu odnětí svobody a jeho nahrazování alternativními tresty v důsledku politické situace u nás nastoupila až o mnoho let později než ve vyspělých státech a ještě na počátku 90. let 20. století byl trest odnětí svobody dominantním trestem. K zásadní změně v oblasti trestního práva a k prosazování alternativních trestů se započalo po listopadu 1989, kdy postupně docházelo k novelizacím trestního zákona a trestního řádu. Prvním velkým průlomem do dosavadního pojetí trestního práva a trestního řízení se stalo zavedení institutu podmíněného zastavení trestního stíhání novelou trest. řádu č.292/1993 Sb.²⁵ Od té doby prošlo naše trestní právo řadou změn, rozšířil se systém trestů o řadu alternativních trestů, jsou také možné alternativní způsoby trestního řízení a to především ve formě odklonů a řada dalších změn, které napomáhají k začlenění naší republiky k celosvětovému trendu uplatňování moderní trestní politiky, která se ubírá ve směru restorativní justice a hojného užívání alternativ a alternativních forem trestního řízení. V současné době tento proces vrcholí, jelikož byl u nás přijat po téměř padesáti letech zcela nový trestní zákoník, který zavedl mnoho změn a také rozšířil systém trestů o další dva alternativní tresty. Současně s novým trestním zákoníkem nebyl přijat nový trestní řád, což by bylo vhodné především z hlediska celkové provázanosti práva hmotného a procesního, ale je opět novelizován a s přijetím nového trestního řádu se počítá až v horizontu několika let.

²⁵ Tamtéž, s. 114, 115.

2. Význam trestu obecně prospěšných prací jako alternativy nepodmíněného trestu odnětí svobody

2.1 Alternativní trest

Alternativním trestem se rozumí trest nespojený s odnětím svobody, umožňující odsouzenému vykonat trest na svobodě, bez zpřetrhání sociálních vazeb rodinných, pracovních, a dávající mu možnost napravit svým jednáním způsobenou škodu.

Alternativa je vždy možnost volby mezi dvěma či více způsoby řešení. Jedná se o řešení potrestání pachatele a to jiným způsobem než je trest odnětí svobody. V tomto případě má volbu trestu v rukou soudce. Ale není to úplná svévole soudce, vždy musí uložit trest v mezích a na základě zákona a své rozhodnutí logicky zdůvodnit v odůvodnění rozsudku. Zákon výslovně stanoví podmínky pro uložení všech trestněprávních sankcí a pro využití konkrétního procesního postupu. Soud se také při své úvaze musí řídit základními zásadami trestního práva a to zejména zásadou rovnosti stran, presumpce nevin, zásadou hospodárnosti řízení.²⁶ Důležitou roli při ukládání trestu hraje samotná osoba pachatele, jeho sociální situace a také závažnost spáchaného trestného činu.²⁷ Každý trest musí být tedy individuální a zohledňovat všechny okolnosti konkrétního případu. Aby tedy trest byl spravedlivý a objektivní musí vždy soudce zohlednit všechny tyto okolnosti. Každý má právo na spravedlivý proces u nezávislého soudu a to je zásada, která patří mezi základní pilíře právního a demokratického státu a je zaručena řadou smluv o lidských právech a svobodách a dále ústavami jednotlivých států, aby bylo zabráněno zneužití monopolního postavení státu ve sféře trestání pachatelů trestných činů a byla

²⁶ Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C. H. Beck, 2000, s.18.

²⁷ <http://trestni.juristic.cz/489620/clanek> (citováno dne 6. 10. 2009)

zabezpečena ochrana základních práv osob obviněných z trestného činu v procesu dokazování jejich viny.²⁸

Pojem alternativa se dá vysvětlit ve čtyřech bodech:

1. Alternativa je volba testu nespojeného s odnětím svobody.
2. Alternativa nesmí zahrnovat žádnou ztrátu svobody. Jinak by šlo o vylepšení trestu odnětí svobody, o jeho lepší a humánnější výkon.
3. Pachatel musí být schopen vyhovět stanoveným podmínkám.
4. Délka trvání alternativní sankce musí být úměrná spáchanému trestnému činu.²⁹

Alternativní tresty můžeme vymezit ve dvojitým pojetí, a to:

- v užším pojetí, kdy se jimi rozumí jakékoli tresty nespojené s odnětím svobody, které se uplatní tehdy, má-li být uložen trest odnětí svobody, avšak vzhledem k osobě pachatele a okolnostem případu účelu trestu bude dosaženo i jinak; nazývají se také moderní formy zacházení s pachateli, ať už mají povahu trestu nebo jiného opatření, které proběhne většinou se souhlasem pachatele,
- v širším pojetí jsou do alternativní sankce zařazovány i takové sankce či opatření, které neeliminují zcela ztrátu osobní svobody, nicméně snižují její míru na nezbytné minimum a dále sem patří i alternativy trestního řízení ve formě odklonů.³⁰

2.2 Cíle alternativních trestů

V současné době je celosvětově uznáváno a i náš trestní zákon z této zásady vychází, že trest odnětí svobody má být užíván jen jako „ultima ratio“, tedy jako prostředek poslední instance, neboli jako poslední možné řešení. Vychází to z faktu, že

²⁸ Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C. H. Beck, 2000, s.9.

²⁹ <http://trestni.juristic.cz/489620/clanek> (citováno dne 6. 10. 2009)

³⁰ Kalvodová, V.: Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 114.

nepodmíněné tresty odnětí svobody mají spíše desocializační než resocializační účinky. Zásada poslední instance je spojena s ochrannou funkcí trestního práva, kdy každý právní řád chrání určité zájmy a hodnoty. Trestní právo má být ale až krajní prostředek ochrany společnosti, jelikož chrání společnost před společensky nejnebezpečnějšími útoky fyzických osob. Trestní právo je tedy nejpřísnější prostředek ochrany, který má stát k dispozici a doplňuje ochranu poskytovanou normami jiných odvětví práva. Uplatnění ochranné funkce trestního práva je omezeno zásadou pomocné role trestní represe, tedy zásadou ekonomie trestní hrozby, kdy na protiprávní jednání je třeba reagovat prostředky trestního práva až v krajních případech.³¹

Filozofie alternativních trestů je ponechat odsouzeného na svobodě, uložit mu takový druh povinnosti nebo omezení, který bude působit preventivně proti páčání další trestné činnosti, ochrání společnost před dalšími trestnými činy, uspokojí zájmy obětí trestného činu a upevní v pachateli návyky a postoje potřebné k vedení řádného života. Alternativní trest tedy vyžaduje dodržování určitých omezení a splnění povinností dle zákona. V průběhu výkonu alternativního trestu se sleduje, zda odsouzený plní uložené podmínky a zda žije v souladu se zákonem a s normami společnosti. Při neplnění uložených podmínek může soud rozhodnout o náhradní sankci, čímž většinou dojde k přeměně tohoto trestu v trest odnětí svobody. Alternativa je tedy nezbytnou reakcí státu na spáchaný trestný čin, kdy stát ale nechce ihned přistoupit k uvěznění pachatele.³²

Smyslem alternativních způsobů řešení trestních věcí je tedy přiměřená reakce na spáchaný trestný čin a odstranění konfliktního stavu spojeného s tímto činem po objasnění jeho příčin. Konkrétně jde o vypořádání vzájemných vztahů mezi obviněným, poškozeným a osobami z jejich blízkého sociálního okolí, sankční i pozitivně motivující působení na obviněného a dosažení satisfakce poškozeného.³³ Tyto snahy se projevují v konceptu restorativní justice neboli obnovující trestní

³¹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 2. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2006, s. 21.

³² http://www.spj.cz/opp/tresty/fm_tresty.html (citováno dne 6. 10. 2009)

³³ Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha, C. H. Beck, 2000, s.18.

spravedlnosti, která chápe trestný čin jako poškození jedné osoby druhou a svou pozornost soustřeďuje na konflikt mezi obětí trestného činu a jeho pachatele. Jde zde tedy o úsilí po obnovení trestným činem narušeného nebo ohroženého systému chráněných hodnot a sociálních vztahů. Je zde nutná aktivní role obviněného, individuální zohlednění zájmů a potřeb obětí trestného činu, popřípadě dalších dotčených osob a je zde nutné odstranění konfliktu mezi nimi navzájem.³⁴ Východiskem restorativní justice je přesvědčení, že aby pachatel mohl převzít skutečnou osobní odpovědnost za svůj trestný čin, musí nejprve porozumět svému jednání a uvědomit si z toho faktické důsledky. Důležitá je v restorativní justici také ochota a vstřícnost obětí a činem dotčeného okolí znovu mezi sebe přijmout pachatele trestného činu, pokud způsobené škody napraví, nebo alespoň částečně odčiní. To znamená, že restorativní justice dává možnost pachateli trestného činu zbavit se nálepky odsouzeného, a je mu dána možnost, aby svým následným chováním zvrátil nebo zmírnil dopad svých činů.³⁵

Cílem alternativních trestů má být tedy snížení míry zasahování do osobní svobody pachatele, napomoci pachateli v lepší adaptaci ve společnosti, aby v budoucnu vedl řádný život bez konfliktu se zákonem a nestával se z něho opět recidivista, což se při uložení trestu odnětí svobody stává často, jelikož vězeňské prostředí často pomáhá v zdokonalování se pachatelů v dalších oblastech trestné činnosti a často se do vězení vrací. Tím dochází i k ochraně společnosti před pachateli trestných činů, neboť takto napravený člověk už by neměl páchat další trestnou činnost a měl by žít řádný život. Je zde důležitá individualizace každého trestního postihu, motivace pachatele k řádnému životu, aktivně zapojit do řešení trestních věcí osoby poškozené, snížit zatížení soudů a orgánů činných v trestním řízení, zlevnit trestní i civilní řízení a najít účinné formy prevence kriminality, při zachování věcné správnosti a spravedlnosti soudního rozhodování.³⁶

³⁴Přesličková, H., Gajdoš, R., Krutina, M.: Informativní brožura pro obce, nevládní organizace a účastníky trestního řízení. Praha: Český helsinský výbor, 2003.

³⁵Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha, C. H. Beck, 2000, s.12.

³⁶Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C. H. Beck, 2000, s.3.

2.3 Klady a zápory alternativních trestů

Mezi klady alternativních trestů patří:

- snížení počtu vězeňské populace a tím také zamezení získávání negativních zkušeností a vlivů, které přináší vězení,
- individuální přístup k pachateli,
- nepřerušování vztahů s rodinou, okolím, blízkými,
- zachování stávajícího pracovního poměru,
- větší přínos a užitek pro společnost,
- menší náklady na výkon trestu,
- větší výchovná funkce trestu.³⁷

Jako zápory alternativních trestů lze uvést:

- nejednotný postup soudů v užívání alternativních trestů,
- obtížnost posouzení osoby pachatele soudem, nutná spolupráce s Probační a mediační službou,
- nedostatečná kontrola odsouzených,
- malý odstrašující efekt,
- možnost zneužití ze strany pachatele,
- nevhodnost prací u trestu OPP,
- nedostatečná intenzita potrestání,
- náročnost administrativní a personální,
- použitelnost jen u méně závažné trestné činnosti.³⁸

³⁷ Kalvodová, V.: Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 242.

³⁸ Tamtéž.

2.4 OPP jako alternativa

Obecně prospěšné práce neboli společensky prospěšná práce je definována jako zákonná sankce, kterou ukládá soud, protože byl spáchán delikt.³⁹

Mezinárodní úpravy trestu OPP umožňují několik způsobů uložení tohoto trestu:

1. OPP jako alternativa trestu odnětí svobody.
2. OPP jako alternativa náhradního trestu odnětí svobody za nedobytný peněžitý trest.
3. OPP jako soudem uložená povinnost při podmíněném zastavení trestního stíhání nebo při podmíněném odsouzení.

Do českého právního řádu byl trest OPP zaveden novelou trestního zákona č.140/1961 Sb. provedenou zákonem č. 152/1995 Sb., jako samostatný druh trestu a jako významná alternativa trestu odnětí svobody, kdy v případě nevykonání trestu OPP či nevedení řádného života odsouzeným v době výkonu trestu OPP se přemění tento trest na trest odnětí svobody. Tím se i u nás rozvinul koncept moderního trestního práva, který se snaží hledat nové způsoby řešení trestních věcí, které doplňují a nahrazují tradiční postupy.

Trest odnětí svobody se může pro mnohé na první pohled zdát nejefektivnějším trestem, neboť dochází k izolaci nebezpečného pachatele a společnost se může cítit bezpečněji, jelikož nehrozí další ohrožení ze strany takového pachatele a další trestná činnost. Ale trest odnětí svobody má pro společnost i řadu nevýhod a to je především velká finanční zátěž, kdy každý pobyt jednotlivého obviněného, který je ve vazbě či každého odsouzeného pachatele, který vykonává svůj trest odnětí svobody, je velice finančně nákladný a každý den strávený ve vězení je pro daňové poplatníky velice drahý. Navíc počet odsouzených, kteří ve výkonu trestu pracují je zanedbatelný. Odsouzení jsou povinni si svůj pobyt ve vězení částečně uhradit, avšak když nemají finanční prostředky a ve vězení nepracují, je obtížné tyto finanční prostředky vymoci.

³⁹ Voňková, J., Chalupová, J.: Sociální práce s pachateli. Praha: Leges,1992, s. 42.

S výkonem trestu odnětí svobody je spojená izolace pachatele od společnosti a to jak sociální, tak rodinná a pracovní a z toho vyplývá, že netrpí pouze pachatel trestného činu, ale především také jeho rodina, děti a ti nejbližší. Další obtíže nastávají po propuštění odsouzených na svobodu, kdy znovu „naskočení“ a zapojení se do normálního a spořádaného života bývá velice obtížné, jelikož mnoho vztahů, které propuštěný udržoval před výkonem trestu odnětí svobody jsou zpřetrhané, spousta lidí, známých se odmítá k němu znát, v mnohých případech ho zavrhla i rodina, nemá žádnou práci a k tomu nemá čistý trestní rejstřík. Vydat se správným směrem je za této situace obtížné a často dochází k dalšímu finančnímu zatěžování společnosti např. ve smyslu dávek podpory v nezaměstnanosti, dávek státní sociální podpory, dávek v nouzi apod. Trest odnětí svobody je také nazýván nejdražší školou zločinu, jelikož se tam odsouzení seznamují s dalšími možnostmi, jak spáchat jiné trestné činy, zdokonalovat se v páchání trestné činnosti, naučí se mnoho nového a jsou z nich zdokonalení pachatelé a často se z nich stávají recidivisté a do vězení se vrací.

Dle Novotného O. se prosazuje stanovisko, podle něhož by měly být nepodmíněné tresty odnětí svobody vykonávány pouze ve třech kategoriích případů:

- a) Je-li pachatel nebezpečný a výkon trestu odnětí svobody je potřebný pro ochranu společnosti.
- b) Pachatel spáchal velmi těžký trestný čin, porušující základní společenské hodnoty a právní vědomí občanů natolik, že by nepochopili, kdyby trest nebyl vykonán.
- c) Jedná-li se o výkon trestu odnětí svobody jako náhradního trestu.⁴⁰

Z výše uvedeného plyne, že současný mezinárodní trend záležející v přesunu od stacionárních sankcí k ambulantním je správný. Ale trest odnětí svobody nelze zavrhnout a bude uplatňován vždy, protože ve společnosti se vždy budou vyskytovat

⁴⁰ Novotný, O.: Alternativy uvěznění (K problematice reformy trestněprávních sankcí v ČR), in: Právní praxe č. 2/ 1993, s. 67.

pachatele páchající závažnou trestnou činností, před nimiž je potřeba chránit společnost a zabránit jim v páchání další trestné činnosti.⁴¹

Význam OPP jako alternativy nepodmíněného trestu odnětí svobody je tedy v tom, že dává odsouzenému ještě jednu šanci, aby se napravil a dále vedl řádný život bez konfliktu se zákonem. Umožňuje mu vykonat trest, aniž by si musel na vlastní kůži zažít negativní stránky, které přináší trest odnětí svobody. Odsouzený zde neztrácí kontakt s okolím, svou práci, kterou může nadále vykonávat, není vytržen ze svého prostředí, neztrácí svou rodinu a své zázemí. Ale i tak je ve svém jednání omezen povinnostmi, kterou má vůči společnosti. Odsouzený je nucen aktivně se zapojit do práce pro společnost prospěšnou a to v místě svého bydliště či jeho okolí. Bude-li odsouzený vykonávat tuto veřejně prospěšnou práci v prostředí, kde bude mít možnost poznat a napravit důsledky svého jednání, je tu pravděpodobnost, že trest povede k nápravě pachatele a splní svůj účel. Trest OPP podporuje pocit zodpovědnosti odsouzeného za vlastní chování a život. Také upevňuje jeho pracovní návyky a rozvíjí řemeslnou dovednost. Trest OPP tedy klade především důraz na individuální prevenci zaměřenou na resocializaci a rehabilitaci pachatele trestného činu. Je-li trest OPP řádně vykonán, nepřemění se na trest odnětí svobody a je vymazán z rejstříku trestů ihned po vykonání, to znamená, že na výpisu z rejstříku trestů se neobjeví. Nespornou výhodou trestu OPP je tedy jeho účinnost a levnost oproti trestu odnětí svobody.⁴²

⁴¹ Rozum, J.: Vybrané problémy sankční politiky. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005, s.11.

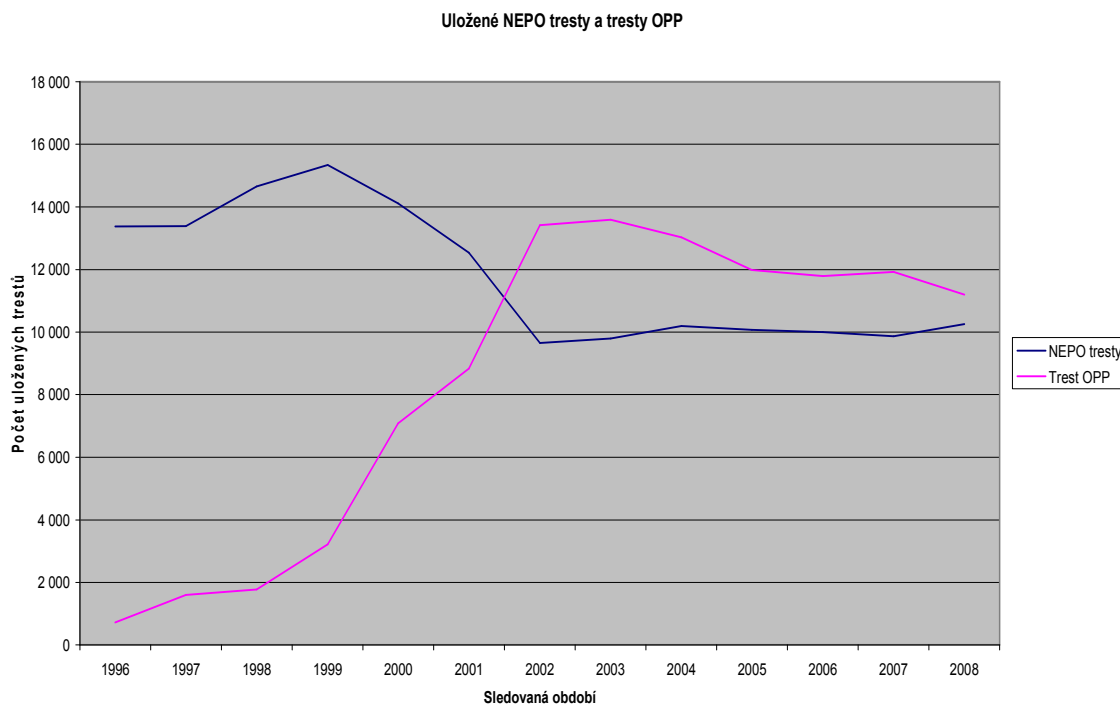
⁴² http://www.spj.cz/opp/tresty/frm_tresty.html (citováno dne 6. 10. 2009)

Tabulka č. 1: Počet pravomocně odsouzených osob k nepodmíněnému trestu odnětí svobody a k trestu OPP v ČR za období let 1996 - 2008

Rok	NEPO tresty	Podíl ze všech trestů v %	Trest OPP	Podíl ze všech trestů v %
1996	13 375	23, 1 %	717	1, 3 %
1997	13 393	23, 3 %	1 600	2, 7 %
1998	14 656	27, 1 %	1 776	3, 3 %
1999	15 340	24, 5 %	3 215	5, 1 %
2000	14 114	22, 3 %	7 084	11, 2 %
2001	12 533	20, 8 %	8 835	14, 7 %
2002	9 658	14, 8 %	13 424	20, 6 %
2003	9 797	14, 8 %	13 592	20, 6 %
2004	10 192	14, 9 %	13 031	19 %
2005	10 078	14, 9 %	11 990	17, 7 %
2006	9 997	14, 4 %	11 787	17 %
2007	9 871	13 %	11 921	15, 7 %
2008	10 255	13, 5 %	11 193	14, 8 %

Zdroj: Msp – Přehled o vyřízených věcech a pravomocně odsouzených osobách

Graf vycházející z tabulky č. 1

Z výše uvedených údajů vyplývá, že v důsledku zavedení alternativních trestů u nás se začal snižovat počet ukládaných nepodmíněných trestů odnětí svobody. Maxima dosahoval tento trest v roce 1999, kdy představoval až téměř 25% ze všech uložených trestů. Od roku 2000 dochází ale k jeho poklesu a od roku 2002 je ukládán zhruba na stejné úrovni. Zavedením trestu OPP u nás postupně došlo k jeho stále vyššímu ukládání soudy, jenž od roku 1996 rapidně stoupalo. K vyššímu ukládání trestu OPP přispěla rozsáhlá novela trest. zákona č. 140/1961 Sb., z roku 2001 a právě po této novele trest OPP dosahoval svého maxima v počtu uložených trestů OPP u nás. Nejvyšší počet uložených trestů OPP byl dosažen v letech 2002-2004. Ale od roku 2005 dochází k poklesu ukládání trestu OPP a to jak v počtu uložených trestů OPP, tak i procentuelně vzhledem ke všem uloženým trestům, kdy z 20% klesl počet uložených trestů OPP až na necelých 15%. V současnosti jsou jak nepodmíněné tresty odnětí svobody, tak i tresty OPP ukládány zhruba na stejné úrovni, i když trest OPP stále převažuje a je ukládán ve větším počtu.

3. Objasnění podstaty trestu obecně prospěšných prací

Trest OPP patří ke klasickým alternativním trestům nespojeným s odnětím svobody. Spočívá v odpracování soudem uložené a pro společnost obecně prospěšné pracovní povinnosti odsouzeným a to ve stanovené výměře a v zákoně vymezené době. Tuto pracovní povinnost je odsouzený povinen odpracovat osobně, bezplatně a ve svém volném čase. Pachatel má tedy šanci odčinit své protispoločenské chování prací pro obecné blaho a to prací, která je potřeba k chodu pro společnost a kterou je potřebné vykonat. Trest přináší pachateli citelný zásah do jeho volného času, neboť v současné uspěchané době je čas velice ceněn a pachatel je tak omezen v možnosti volby nakládat se svým volným časem. To znamená, že největší újmou pro odsouzeného, kterému byl uložen tento trest je ztráta volného času a možnost volně s ním nakládat. Práce zde představuje důležitý výchovný prvek, musí odpovídat schopnostem a vědomostem pachatele a přinášet mu morální užitek. Pachatel se sám musí aktivně přičinit a ne jen pasivně vykonat zákaz či příkaz. Má povinnost vůči společnosti a tím je sám omezen. Uložením tohoto trestu a výkonem obecně prospěšné práce, má být podpořena pachatelova sebedůvěra a sociální odpovědnost. Tato práce má přispět k pracovní adaptaci pachatele a jeho začlenění do společnosti. Měřítkem úspěšnosti provedení práce je její bezporuchové provedení, skutečnost, že se odsouzený nedopustil dalšího trestného činu, spokojenost zaměstnavatele a sebehodnocení odsouzeného.⁴³ Odsouzený je podroben dohledu nad výkonem prací co do časového vymezení, kvality a množství vykonané práce a také kontrole, zda po dobu výkonu trestu vede řádný život a popřípadě vyhověl uloženým omezením či povinnostem. Odpracovaný trest má za následek zahlazení odsouzení a odsouzený se tak může vrátit do běžného života, který vedl před uložením trestu bez dalších nepříznivých následků pro jeho osobu. Výkon trestu OPP přináší společnosti prospěch a nezatěžuje ji vysokými náklady oproti trestu odnětí svobody. V případě nevykonání trestu v uložené výměře či v zákoně stanovené lhůtě, se trest přemění v trest odnětí svobody.

⁴³ Voňková, J., Chalupová, J.: Sociální práce s pachateli. Praha: Leges, 1992, s. 42.

Pro používání trestu OPP hovoří jeho punitivní aspekt, tj. volný čas odsouzeného je krácen pro účely trestu a pro společnost a resocializace lze tímto trestem dosáhnout lépe než krátkodobým trestem odnětí svobody.

Svou podstatou jde u trestu OPP o určitý druh legální nucené práce prováděné k obecnému prospěchu širšího okruhu lidí.⁴⁴ Pojem nucené a povinné práce vymezuje Úmluva o nucené nebo povinné práci č. 29 z roku 1930, jedná se o konvenci Mezinárodní organizace práce, která pro nás vstoupila v platnost roku 1958. Dle čl. 2 odst. 1 se nucenou nebo povinnou prací rozumí *každá práce nebo služba, která se na kterékoli osobě vymáhá pod pohrůžkou jakéhokoli trestu a ke které se osoba nenabídla dobrovolně*. Dle odst. 2 písm. c) nucená nebo povinná práce nezahrnuje *žádnou práci ani službu, která se na kterékoli osobě vymáhá v důsledku odsouzení soudním rozhodnutím, pokud se tato práce vykonává pod dohledem a kontrolou veřejného úřadu a pokud se řečená osoba nepronajímá ani nedává k dispozici soukromým jednotlivcům, soukromým společnostem ani soukromým právnickým osobám*.⁴⁵ Dále je tento pojem upraven v čl. 4 odst. 3 písm. a) evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, v čl. 4 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, v čl. 9 odst. 1 LPS, který stanoví, že *„nikdo nesmí být podroben nuceným pracím nebo službám“* a dále čl. 9 odst. 2 písm. a) LPS, kde je stanoveno, že *„ustanovení odstavce 1 se nevztahuje na práce ukládané podle zákona osobám ve výkonu trestu odnětí svobody nebo osobám vykonávajícím jiný trest nahrazující trest odnětí svobody“*. Z uvedeného tedy vyplývá, že na jedné straně může být OPP považována za nucenou práci, která není přípustná a je vyžadována pod hrozbou sankce (přeměny v trest odnětí svobody), ale na druhé straně se jedná o zákonem stanovenou a upravenou alternativní sankci za spáchaný trestný čin, která se nepovažuje za nucenou práci a je pouze jiným možným řešením za potrestání pachatele trestného činu než je trest odnětí svobody.

⁴⁴ Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 317.

⁴⁵ Kalvodová, V.: Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 69.

4. Vymezení zákonných podmínek ukládání trestu obecně prospěšných prací v trestním zákoně

Základní zákonná hmotněprávní úprava trestu OPP je obsažena v hlavě páté trestního zákoníku nazvané Trestní sankce, v díle 2, konkrétně v oddílu pátém pod názvem Ukládání a výkon jednotlivých trestů. V případě trestu OPP se jedná o §§ 62 až 65 TrZ.

4.1 Podmínky uložení trestu OPP a jeho obsah

Podmínky uložení a obsah trestu OPP uvádí § 62 TrZ ve třech odstavcích, které zní: „(1) *Soud může uložit trest obecně prospěšných prací, odsuzuje-li pachatele za přečin; jako samostatný trest může být trest obecně prospěšných prací uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu k dosažení účelu trestu není třeba.*

(2) *Soud trest obecně prospěšných prací zpravidla neuloží, jde-li o pachatele, kterému byl trest obecně prospěšných prací v době tří let předcházejících uložení tohoto druhu trestu přeměněn na trest odnětí svobody podle § 65 odst. 2.*

(3) *Trest obecně prospěšných prací spočívá v povinnosti odsouzeného provést ve stanoveném rozsahu práce k obecně prospěšným účelům spočívající v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiných činnostech ve prospěch obcí, nebo ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí, které se zabývají vzděláním a vědou, kulturou, školstvím, ochranou zdraví, požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochranou mládeže, ochranou zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností. Práce nesmí sloužit výdělečným účelům odsouzeného.“*

Trest OPP byl u nás zaveden do trestního zákona č. 140/1961 Sb., novelou provedenou zákonem č. 152/1995Sb., a to s účinností od 1. 1. 1996, jako samostatný trest a alternativa k trestu odnětí svobody. Další novelou trestního zákona č.140/1961Sb., provedenou zákonem č. 265/2001 Sb.⁴⁶, byla pozměněna formulace

⁴⁶ Novela trestního zákona č. 140/1961 Sb., provedená zákonem č. 265/2001 Sb., která nabyla účinnosti 1.1. 2002 pozměnila úpravu trestu OPP, rozšířila okruh nevýdělečných subjektů, v jejichž prospěch lze

alternativního charakteru OPP, že již není vymezen jako alternativa ve vztahu k vykonanému trestu odnětí svobody, ale stanovila podmínku, že k dosažení účelu trestu není potřeba uložit jiný druh trestu. Přesto zůstává, i dnes po přijetí nového trestního zákoníku, alternativou k trestu odnětí svobody, což vyplývá i z toho, že v případě řádného nesplnění tohoto trestu, se přemění na trest odnětí svobody a také, že tento trest nelze uložit vedle trestu odnětí svobody a to už ať podmíněného či nepodmíněného (NS 3/2001-T 74). OPP je trestem univerzálním a samostatným a jediným omezením pro jeho ukládání je, že musí jít o přečin, tedy o všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na které trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí nepřevyšující pět let. V rámci splnění těchto podmínek se pak může jednat o jakýkoliv trestný čin. Vychází se ze sazby daného trestu dle zvláštní části trestního zákona u jednotlivých skutkových podstat. Samozřejmě i zde musí být respektována kritéria rozhodná pro druh a výměru trestu. Horní hranice pěti let u úmyslných trestných činů platí i pro souběh trestných činů, kdy ani u jednoho z nich nesmí být tato hranice překročena.

Nový trestní zákoník tedy ponechal stejnou hranici pro ukládání trestu OPP u úmyslných trestných činů jako předcházející trestní zákon (ten nerozlišoval trest. činy na zločiny a přečiny a hranice pěti let platila pro všechny trestné činy bez ohledu na formu zavinění), musí se tedy jednat o úmyslné trestné činy, na které trestní zákon stanoví trest odnětí svobody nepřevyšující pět let. Nový trestní zákoník i přes mnoho změn navazuje v některých otázkách na dřívější právní řád a ponechal ve zvláštní části řadu skutkových podstat dle dřívější právní úpravy. Na druhé straně zavedl, ale i nové skutkové podstaty, které dřívější trestní zákon neupravoval a také došlo u některých skutkových podstat k zpřísněným trestním sazeb. Některé skutkové podstaty byly vypuštěny a již nejsou trestnými činy. I přes tyto změny současný trestní zákoník,

OPP vykonávat, výslovně zakotvila, že práce nesmí sloužit výdělečným účelům, byla doplněna možnost ukládat vedle trestu OPP i přiměřená omezení a povinnosti s odkazem na jejich demonstrativní výčet, byla zakotvena povinnost soudu přihlížet ke stanovisku pachatele k možnosti uložení trestu OPP, byly uvedeny skutečnosti, které se nezapočítávají do zákonné lhůty jednoho roku určené pro výkon trestu OPP, bylo změněno i vykonávací řízení a došlo k zakotvení účasti probačního úředníka při výkonu trestu OPP. Tuto novelu lze hodnotit velice kladně ve vztahu k OPP, jelikož umožnila užívat OPP ve větší míře a upřesnila dosud neupravené a pro praxi důležité otázky. Po této novele také soudy začaly trest OPP ukládat v hojnějším počtu.

stejně jako předešlý trestní zákon⁴⁷, umožňuje uložit trest OPP za dostatek trestných činů (asi za 216 trestných činů, kdy se jedná o základní a v některých případech i o kvalifikované skutkové podstaty) a i zde je rozpětí jednotlivých sazeb různé, např. je možné uložit trest odnětí svobody v rozpětí šesti měsíců až pěti let, někde je stanoven trest odnětí svobody do jednoho roku, do dvou let apod. Na téma, zda je hranice pěti let optimální, dochází k mnoha diskuzím právními odborníky již řadu let. Mnoho autorů různých publikací a článků např. Vanduchová M.⁴⁸, Kalvodová V.⁴⁹, Jelínek J.⁵⁰

⁴⁷Hanák, V.: Sazba trestu obecně prospěšných prací a jeho přeměna v trest odnětí svobody, in: Kriminalistika č. 4/1998. Autor provedl rozbor jednotlivých skutkových podstat dřívějšího trestního zákona z hlediska možnosti uložení trestu OPP s ohledem na trestní sazbu pěti let. Na základě rozboru jednotlivých skutkových podstat trestných činů ve zvláštní části trestního zákona č. 140/1961 Sb., provedeného Hanákem V. v roce 1998, který se zabýval otázkou za jaké konkrétní trestné činy bylo možné uložit trest OPP vzhledem k možnosti uložení trestu OPP za trestné činy, na které zákon stanovil trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšovala pět let, zde autor uvádí, že bylo možné uložit trest OPP až za 151 skutkových podstat trestných činů, které stanovily trest odnětí svobody do pěti let, vyjma trestných činů vojenských. Autor se zabývá otázkou výše této trestní sazby a rozděluje trestné činy dle trestní sazby, zda je stanovena do pěti let odnětí svobody či nižší trestní sazba a zda je u některých skutkových podstat přísnější kvalifikace. Což je zajímavý rozbor a ukazuje, že trest OPP bylo možné uložit za dostatek trestných činů s různým rozpětím trestní sazby. Autor se zamýšlí nad výší pěti let a nenachází odůvodnění této výše ani v důvodové zprávě k novele trestního zákona, která zavedla trest OPP, a ani v zahraničí není tato sazba obvyklá. Autor vidí sazbu jako příliš vysokou a zamýšlí se nad snížením trestní sazby na horní hranici tří let.

⁴⁸ Vanduchová, M.: K novému trestu obecně prospěšných prací, in: Právní praxe č. 7/1996, s. 399. I zde autorka viděla vymezený okruh trestných činů s horní sazbou nepřevyšující pěti let jako příliš široký a konstatuje, že tato sazba zahrnuje i takové trestné činy, u kterých by trest OPP neměl přicházet v úvahu.

⁴⁹ Kalvodová, V.: Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 133. OPP jsou u nás koncipovány jako alternativa nejen krátkodobých trestů odnětí svobody, ale také trestů střednědobých a pětiletá hranice by měla od sebe oddělovat tresty střednědobé a dlouhodobé. Tudíž okruh trestných činů, za které bylo možné uložit trest OPP se jí jevil jako příliš široký, jelikož zahrnoval mnoho kvalifikovaných skutkových podstat a to i trestné činy násilné povahy, u nichž se nejedná o trestné činy menší závažnosti, tak jak to předpokládá důvodová zpráva k novele trestního zákona, která zavedla trest OPP do našeho právního řádu a i zahraniční právní úpravy zavádějí trest OPP za méně závažné trestné činy.

⁵⁰ Jelínek, J.: K novelám trestních kodexů v roce 1995, in: Kriminalistika č. 4/1995. I zde autor viděl okruh trestných činů, za které bylo možné trest OPP uložit jako příliš široký a uváděl, že u některých skutkových podstat by vůbec neměl přicházet v úvahu.

(zmínění autoři v uvedených člancích vycházejí z trestního zákona č. 140/1961 Sb.), Jelínek J.⁵¹, se pozastavuje a poukazuje na výši této hranice trestní sazby. Mnohdy poukazují na příliš vysokou hranici a viděli by vhodnější snížení této hranice na tři roky. Často vycházejí ze zahraničních právních úprav, kde je spíše obvyklé, že je trest OPP ukládán jako alternativa krátkodobého trestu odnětí svobody (např. se může jednat o náhradu za nepodmíněný trest odnětí svobody nepřesahující 6 měsíců, nebo např. ve Finsku je trest OPP ukládán u trestných činů, kde hrozí max. 8 měsíců odnětí svobody) či jako alternativa peněžitého trestu (např. v Německu), což je pro ně podnětné. Poukazují na příliš velký rozsah trestných činů, za které je možné tento trest uložit a vidí ho jako příliš široký, kdy je možné uložit tento trest i za závažnější trestný čin a odporují, že trest OPP má být ukládán za mírnější trestné činy.

Dle mého názoru je tato sazba správná, jelikož mnohdy jsou u jednotlivých skutkových podstat trestní sazby velkého rozpětí např. od šesti měsíců až do pěti let a jestliže je možné za stejný trestný čin uložit trest odnětí svobody v takovém rozpětí, tak by nebylo vhodné a účelné rovnou ukládat trest odnětí svobody a musely by být více rozlišeny jednotlivé skutkové podstaty dle závažnosti spáchaného trestného činu a po té by mohlo být snížení sazby vhodné. A navíc je zde omezení v možnosti uložit nepodmíněný trest odnětí svobody v § 55 odst. 2 TrZ, který stanoví, že trest odnětí svobody za trestné činy, u nichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody nepřevyšuje tři léta, lze uložit jen za podmínky, že by vzhledem k osobě pachatele uložení jiného trestu zjevně nevedlo k tomu, aby pachatel vedl řádný život (zavedením tohoto ustanovení také došlo k omezení možnosti ukládat krátkodobé tresty odnětí svobody a začaly se více uplatňovat alternativní tresty). Tudíž se mi zdá nadbytečné, omezovat znovu hranici pro trest OPP, když je tu už omezení v případě možnosti ukládání trestu odnětí svobody. Rozpětí se může zdát vysoké, ale jak jsem již uvedla, v případě snížení horní hranice trestní sazby pro trest OPP by bylo potřeba, více rozlišit jednotlivé skutkové podstaty trestných činů dle závažnosti, aby napříště nebylo

⁵¹ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 92. Zde již autor vychází z nového trestního zákona a i zde se pozastavuje u výše trestních sazeb trestu odnětí svobody, za které je možné trest OPP uložit a vidí zde toto vymezení jako poměrně široké. A u některých trestných činů se mu jeví toto rozpětí příliš vysoké (např. nevidí příliš vhodné uložení trestu OPP u trest. činu znásilnění dle § 185 odst. 1 TrZ).

možné za stejný trest. čin uložit trest odnětí svobody v tak velkém rozpětí. Dalším důvodem pro hojnější užívání alternativních trestů je také to, že krátkodobé tresty odnětí svobody nebývají efektivní a v důsledku jejich hojného ukládání dochází k přeplňování věznic.

Problematické se může jevit ukládání trestu OPP u nedbalostních trestných činů, neboť u nich je možné uložit trest OPP ve všech případech, tedy u všech skutkových podstat, kde postačuje zavinění ve formě nedbalosti. Trestní zákoník v některých případech, viz např. u trestného činu obecné ohrožení z nedbalosti dle §273 odst. 4 TrZ, za nějž trest. zák. stanoví trest odnětí svobody na tři léta až deset let, umožňuje uložit vysoké tresty přesahující hranici pěti let stanovenou pro úmyslné trestné činy. V těchto případech soud bude muset důsledně posuzovat, zda je vzhledem k povaze a závažnosti přečinu, jakož i vzhledem k osobě a poměrům pachatele, uložení trestu OPP přijatelné.⁵²

⁵² Tamtéž.

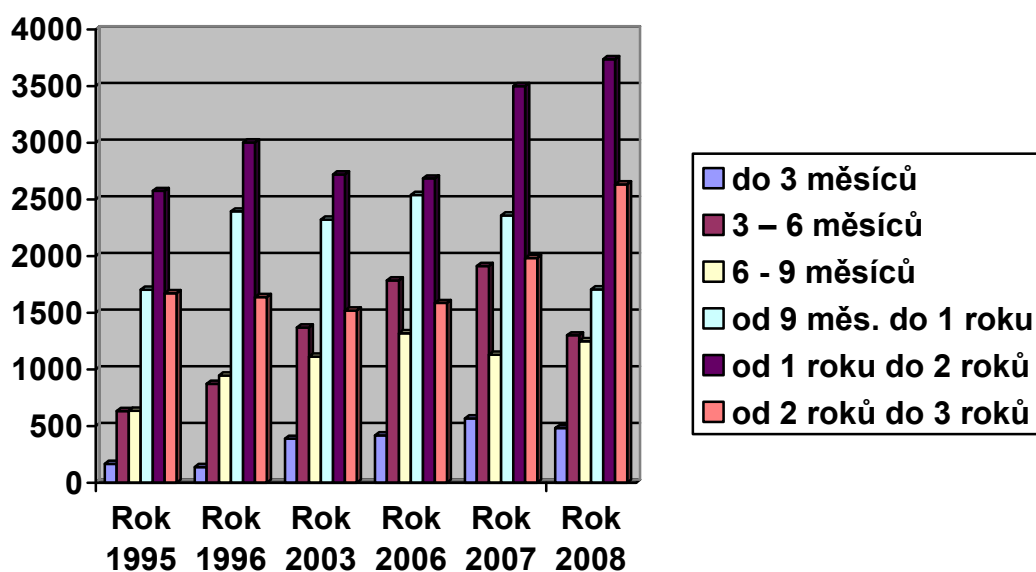
Tabulka č. 2: Složení odsouzených podle délky uloženého trestu odnětí svobody

Délka uloženého trestu odnětí svobody	Rok 1995	Rok 1996	Rok 2003	Rok 2006	Rok 2007	Rok 2008
do 3 měsíců	167	138	389	418	569	482
3 – 6 měsíců	633	873	1 371	1 785	1 912	1 301
6 - 9 měsíců	636	946	1 113	1 320	1 130	1 248
od 9 měs. do 1 roku	1 703	2 394	2 322	2 539	2 358	1 707
od 1 roku do 2 roků	2 575	3 002	2 721	2 685	3 499	3 737
od 2 roků do 3 roků	1 673	1 639	1 519	1 586	1 984	2 633
od 3 roků do 5 roků	1 727	1 587	1 573	1 998	1 782	2 745
od 5 roků do 7 roků	1 040	1 026	889	1 144	1 004	1 433
od 7 roků do 10 roků	660	666	885	1 269	1 183	1 274
od 10 roků do 15 roků	532	546	874	1 086	984	1 191
nad 15 roků	154	145	186	317	210	316
doživotí	8	11	26	32	32	33
Celkem	11 508	12 973	13 868	16 179	16 647	18 100

Zdroj: Statistické ročenky vězeňské služby za rok 1995, 1996, 2003, 2006, 2007, 2008

z portálu www.justice.cz, které vychází ze stavů věznic vždy k 31. 12

Graf vycházející z tabulky č. 2 v rámci ukládání krátkodobých trestů odnětí svobody do 3 let

Z uvedených údajů vyplývá, že i přes stále se zvyšující počet ukládaných alternativních trestů, jsou stále nejvíce ukládány tresty odnětí svobody kratšího trvání (kromě r. 2008, kdy došlo k podstatnému nárůstu trestu odnětí svobody od 3 let do pěti let oproti letům minulým), z nichž převažují tresty odnětí svobody ukládané od 1 roku do 2 roků, které představují nejvyšší počet ve všech sledovaných obdobích a po té následují tresty odnětí svobody od 9 měsíců do 1 roku. Ale v roce 2008 došlo k uložení většího počtu trestů odnětí svobody od 2 roků do 3 roků než trestu odnětí svobody ukládaného od 9 měsíců do 1 roku, který v předešlých letech byl vyšší, ale v roce 2008 o dost klesl oproti roku 2007 a naopak trest odnětí svobody od 2 roků do 3 roků v roce 2008 o dost vzrostl oproti roku 2007, ale i oproti letům minulým.

Další podmínkou pro uložení trestu OPP, nejen v případě uložení trestu OPP jako samostatného trestu, je to, že vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba (tato podmínka se uplatní při každém uložení trestu OPP a i jiných trestů, neboť je stanovena i v § 39 odst. 1 TrZ, který upravuje obecné zásady pro ukládání trestů, a kdy se k ní přihlédne vždy při stanovení druhu trestu a jeho výměry, jako i k dalším podmínkám rozhodných při stanovení druhu trestu a jeho výměry). Projevuje se zde především zásada přiměřenosti trestu a jeho individualizace ve vztahu ke konkrétním okolnostem spáchaného trest.

činu. Zásada individualizace použitého trestu se vztahuje i k poměrům pachatele a také k přiměřené satisfakci osob poškozených trest. činem. Povahu a závažnost přečinu, tedy trest. činu, určuje především význam chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsob provedení činu a jeho následky, okolnosti, za kterých byl čin spáchán, osoba pachatele, míra jeho zavinění a jeho pohnutka, záměr nebo cíl, polehčující a přitěžující okolnosti. Mělo by se především jednat o méně závažné trestné činy, což uváděla důvodová zpráva k návrhu novely trestního zákona č. 140/1961 Sb., provedená zákonem č.152/1995 Sb., která zavedla trest OPP do našeho právního řádu a která příkladně uvádí, že bude vhodné ukládat trest OPP zejména za vandalství, výtržnictví nebo méně závažné majetkové trestné činy, kde je žádoucí na pachatele působit i veřejným míněním, protože výkon práce dopadá i na veřejnost. Vzhledem k tomu, že současná hmotněprávní úprava trestu OPP vychází v podstatě ve stejném rozsahu (s menšími změnami) z předchozí právní úpravy trestu OPP novelizované ve větším rozsahu v roce 2001, mělo by se uplatit toto hledisko i zde a domnívám se, že i dnes by bylo vhodné ukládat trest OPP za méně závažné přečiny. Odpovídá tomu i nová formulace trestu OPP, viz ustanovení § 62 odst. 1 TrZ, kam bylo vloženo slovo závažnost („..... vzhledem k povaze a *závažnosti* spáchaného přečinu....“). Pojem osoba a poměry pachatele konkretizuje osobu pachatele, přihlíží se nejen k dosavadnímu způsobu života, osobním majetkových a rodinným poměrům, ale také k chování pachatele po činu, zejména k jeho případné snaze nahradit škodu či jiné škodlivé následky činu. Dále je také třeba přihlídnout i k účinkům a důsledkům, které lze očekávat od trestu pro budoucí život pachatele. Vychází se tedy ze sociální integrace pachatele. Je zde tedy opět velice nezbytná individualizace pachatele. Před rozhodnutím soudu je tedy vhodné, aby již soud měl dostatečné informace o osobě obviněného a jeho poměrech a mohl je zohlednit při ukládání trestu – viz novelizace trestního řádu u trestního příkazu (účinnost od 1.1.2010), kdy před uložením trestu OPP trestním příkazem je potřeba, aby si soud vyžádal zprávu od probačního úředníka obsahující zjištění o možnostech výkonu trestu OPP a o zdravotní způsobilosti obviněného, včetně stanoviska obviněného k uložení tohoto druhu trestu a při ukládání tohoto trestu k této zprávě přihlídnul. Toto je velká novinka oproti dřívější právní úpravě, která byla hodnocena hlavně soudci jako rychlá možnost uložení trestu OPP a vyřízení celé záležitosti. Novelizace trestního řádu zakotvuje požadavky probačních

úředníků, aby soudy nerozhodovaly bez znalosti obviněného a bez předchozího projednání možností výkonu tohoto trestu s pachatelem trestného činu a jeho osobních a rodinných poměrů.

Tabulka č. 3: Počty ukládaných trestů OPP dle četnosti skutkových podstat, za které byl trest OPP uložen (skutkové podstaty a čísla paragrafů vycházejí z trest. zák. č.140/1961Sb.)

Druhy trestných činů dle četnosti jejich ukládání	Počet odsouzených k trestu OPP	
	za rok 2002	za rok 2003
§ 247 Krádež	5 129	4 734
§ 171 Maření výkonu úředního rozhodnutí	1 238	1 327
§ 213 Zanedbání povinné výživy	1 103	1 275
§ 250 Podvod	819	729
§ 202 Výtržnictví	791	826
§ 238 Porušování domovní svobody	788	862
§ 221 Ublížení na zdraví	456	501
§ 248 Zpronevěra	417	369
§ 250b Úvěrový podvod	348	440
§ 257 Poškození cizí věci	178	131
§ 201 Ohrožení pod vlivem návykové látky	176	178
§ 251 Podílnictví	147	183
§ 155 Útok na veřejného činitele	139	122

Zdroj: Msp

Na základě poznatků z praxe, kdy je trest OPP ukládán opakovaně bez ohledu na to, že odsouzený v předchozích případech tento trest mařil nebo ho řádně nevykonával a v důsledku toho došlo k přeměně trestu OPP na trest odnětí svobody, byl v rámci úpravy trestu OPP zařazen nový odstavec (§ 62 odst. 2 TrZ), který zdůrazňuje, že v takových případech soud trest OPP zpravidla neuloží. Zákon hovoří o zohlednění uložení tohoto trestu opakovaně v důsledku již uložení tohoto trestu za poslední tři roky. Zákonná formulace, ale nevyklučuje, aby soud i přesto tento druh trestu uložil opakovaně a tak až následující praxe soudů ukáže, jak se soudci k této nové úpravě postaví a v jakém měřítku toto omezení uplatní. Možnost opakovaného uložení trestu OPP by mohla být odůvodněna výraznou změnou postoje pachatele.

Co se týká druhů prací, které jsou náplní OPP, tak je zde podmínka, že musí jít o práci, která je obecně prospěšná, její výsledek má tedy sloužit k uspokojování veřejnosti, tedy širšímu okruhu občanů, musí tedy sledovat obecně prospěšný účel. Zákon demonstrativně vyjmenovává druhy možných prací a počítá spíše s manuální a nekvalifikovanou prací. Výčet je pouze demonstrativní, to znamená, že by se mohlo jednat i o jiné činnosti, nejen nekvalifikované, které předpokládá zákon, nýbrž také o kvalifikovanou profesi, která by také mohla být prospěšná širšímu okruhu lidí. K tomu, aby mohly být ukládány i kvalifikované práce ve větším rozsahu je nyní již větší prostor, neboť došlo v § 62 odst. 3 TrZ k vypuštění slova „*obdobných*“ ve výčtu činností, kdy v dřívějším zákoně toto slovo vyvolávalo diskuzi, neboť z takové dikce nebylo jednoznačné, zda mohou být ukládány i kvalifikované práce a spíše se přiklánělo k tomu, že mají být ukládány jen manuální a nekvalifikované práce. Odstraněním tohoto slova již nebudou vznikat pochybnosti o možnosti uložit odsouzenému i kvalifikovanou práci v rámci trestu OPP. Kvalifikovaná práce může být prospěšná i pro poskytovatele těchto prací, jelikož mohou například získat zadarmo učitele kurzu cizího jazyka, účetnictví, programátora, administrátora, ale i některé zednické práce, stavební práce, zámečnické práce, truhlářství, kominictví, pokrývačství apod. A jelikož okruh subjektů, pro které může být trest OPP vykonáván je také omezen a z charakteru těchto subjektů lze dovodit, že i takto tyto práce poslouží veřejnosti. Dalším kladem také je, že takový druh práce, který je blízký odsouzenému, by u něho mohl přispět k větší akceptaci trestu, posílit jeho sebedůvěru a také

odpovědnost za vykonanou práci a tím také posílit výchovný aspekt trestu. Nevýhodou zde může být nezodpovědnost odsouzeného, že do práce nenastoupí, či ji přestane vykonávat a tím by vzniknul problém v plnění práce. Charakter prací uvedený v trestním zákoně, který spíše počítá s manuální prací, která není kvalifikovaná, se může odsouzeným s vyšším vzděláním, odbornou kvalifikací či s vyšším společenským postavením jevit jako trest degradující, což by bylo v rozporu se zásadou humanismu, která mimo jiné uvádí, že výkonem trestní sankce nesmí být ponížena lidská důstojnost. V praxi se ale stále jedná ve většině případů o málo kvalifikovanou práci a jen ojediněle je ukládána kvalifikovanější práce, i když v mnohých případech by to bylo jistě vhodné. Je zde také omezení subjektů, pro které je možné tyto práce vykonávat, jednak jsou to obce a dále dle novely trestního zákona č. 140/1961 Sb., provedené zákonem č. 265/2001 Sb., přibyly i státní či nestátní obecně prospěšné instituce. Zákon konkretizuje oblasti činnosti, jimiž se mohou zabývat, aby pro ně odsouzení mohli vykonávat trest OPP. V praxi se může jednat o práce v charitativních zařízeních, nemocnicích, v domovech důchodců, v zařízeních Červeného kříže, v zařízeních pro zdravotně postižené apod.

Nejedná se o klasický pracovní poměr, který by byl upraven zákoníkem práce a také nesmí sloužit výdělečným účelům, to znamená, že odsouzený za vykonanou práci nezískává žádné finanční ohodnocení. S výkonem trestu OPP není spojena žádná povinnost obce či obecně prospěšné instituce ve vztahu ke zdravotnímu a sociálnímu pojištění, ani k zákonnému pojištění odpovědnosti za nemoc z povolání a pracovní úraz a ani daňová povinnost, jelikož zde nejde o pracovní právní vztah. A i při výkonu trestu OPP má odsouzený nárok na podporu v nezaměstnanosti.

4.2 Sazba trestu

Sazba trestu OPP je vymezena dolní i horní maximální hranicí, kdy trest OPP je možné uložit ve výměře od 50 do 300 hodin (dochází ke snížení horní hranice sazby, neboť právní úprava platná do konce roku 2009 stanovila horní hranici ve výši 400 hodin). Přesné vymezení počtu uložených hodin stanoví soud ve výroku rozsudku či v trestním příkazu a to v celých hodinách. Uložený počet hodin byl měl odpovídat typové závažnosti trestného činu, za který byl trest OPP uložen. Není možné

mimořádné snížení či zvýšení této hranice jako to umožňuje TrZ pro trest odnětí svobody v §§ 58 a 59. Také musí být dodržena zásada, že po případné přeměně trestu OPP v trest odnětí svobody nebude překročena maximální horní hranice trestu odnětí svobody stanovená ve zvláštní části TrZ u jednotlivých skutkových podstat, což se bude týkat především nižších hranic odnětí svobody maximálně do jednoho roku. Horní hranice 300 hodin je maximální a nemůže být překročena u odsouzení za jednotlivý případ. Je zde nová úprava, neboť dřívější právní úprava platná do konce roku 2009 neumožňovala překročení hranice tehdy 400 hodin ani v těch případech, kdy došlo k uložení dalšího trestu OPP, kdy předešlý trest ještě nebyl vykonán a v součtu těchto dvou trestů došlo k překročení maximální hranice tehdy 400 hodin. V praxi k takovým případům docházelo, jelikož soudy neměly přehled o již uložených a nevykonaných trestech OPP a uložily další trest OPP, kdy v součtu těchto dvou odsouzení docházelo k překročení dovolené hranice pro tento trest. V takovém případě muselo dojít ke zrušení druhého rozsudku či trestního příkazu z důvodu porušení zákona. Stížnost pro porušení zákona zde podával ministr spravedlnosti k Nejvyššímu soudu, podnět k podání takovéto stížnosti často podávala PMS a adresovala ho právě odboru organizace a dohledu Ministerstva spravedlnosti ČR. Překročení maximální hranice pro uložení trestu OPP, ale i ostatních trestů, neumožňoval § 36 TrZ č.140/1961 Sb., který zakazoval překročit dovolenou nejvyšší výměru stanovenou zákonem pro daný druh trestu a právě konkrétně stanovil, že odsuzuje-li soud pachatele za trestný čin, který spáchal před tím, než byl trest uložený dřívějším rozsudkem vykonán, a ukládá mu trest stejného druhu, nesmí tento trest spolu s dosud nevykonanou částí trestu uloženého dřívějším rozsudkem tuto dovolenou hranici překročit. Nový trestní zákon ovšem takovou úpravu neobsahuje a § 36 byl z nového zákona vypuštěn. Z toho tedy vyplývá, že nyní je možné uložit trest OPP i ve vyšší výměře než je 300 hodin, avšak ne u jednotlivém odsouzení, ale dojde-li k uložení dalšího trestu OPP, kdy předešlý trest OPP ještě nebyl buď zcela či zčásti odpracován a v součtu těchto dvou trestů bude hranice 300 hodin překročena, v takovém případě to již nebude podnět pro ministra spravedlnosti, aby podal stížnost pro porušení zákona. Tresty se budou počítat obdobně jako u trestu zákazu činnosti.

Sazba trestu je také u nás často diskutovanou otázkou, především co se týká srovnání naší právní úpravy se zahraničními právními úpravami. Naše právní úprava

trestu OPP co do výše možných hodin je i přes snížení horní hranice dost vysoká, především u horní hranice sazby. Ve většině států je typická sazba tohoto trestu do 240 hodin (např. ve Velké Británii, v Holandsku) a v některých státech je i nižší dolní sazba (např. ve Velké Británii 40 hodin, ve Finsku 20 hodin). Naše právní úprava vymezuje sazbu trestu OPP ve vyšší výměře než je obvyklé a počet uložených hodin v rámci trestu OPP se po té také promítá do výkonu tohoto trestu v praxi, kdy příliš vysoký počet uložených hodin tohoto trestu není v praxi často vykonán, neboť pro odsouzené je to dlouhá a nepředstavitelná doba. Přihlédnutí k zahraničním právním úpravám a poznatky z praxe se projeví právě snížením této sazby a přiblížili jsme se k celosvětovému průměru co do sazby tohoto trestu.

4.3 Povinnosti a omezení ukládané při trestu OPP a možnost uložení výchovných opatření vedle trestu OPP

4.3.1 Přiměřené povinnosti a přiměřená omezení

Uloží-li soud trest OPP může odsouzenému uložit na dobu trestu i přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 TrZ směřující k tomu, aby vedl řádný život a zpravidla mu též uloží, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou přečinem způsobil. Přiměřené povinnosti a přiměřená omezení jsou shodná i např. pro podmíněné odsouzení a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem. Jejich výčet je demonstrativní, tudíž soud může vedle těch vyjmenovaných v zákoně uložit i jiná, budou-li pro pachatele vhodná. V demonstrativním výčtu zákon uvádí zejména: podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace či programu sociálního výcviku a převýchovy, léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle TrZ, podrobit se vhodným programům psychologického poradenství, zdržet se návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami či zdržet se hazardních her, hraní na hracích přístrojích a sázek. V praxi, ale nejsou tato omezení často ukládána vedle trestu OPP. Nový trestní zákoník výčet těchto omezení a povinností rozšířil o další možné, kam patří např. zdržet se neoprávněného zásahu do práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob, zdržet se požívání alkoholických nápojů nebo jiných

návykových látek, veřejně se osobně omluvit poškozenému, poskytnout poškozenému přiměřené zadostiučinění a uhradit dlužné výživné nebo jinou dlužnou částku, kdy právě tato povinnost patří k těm, které soudy vedle trestu OPP ukládají nejčastěji. Dodržování uložených omezení a povinností je také důležitým hlediskem, zda odsouzený vedl v době výkonu trestu OPP řádný život a není důvod k přeměně trestu na trest odnětí svobody.

4.3.2 Výchovní opatření vedle trestu OPP

Nově je dle § 63 odst. 3 TrZ umožněno uložit vedle trestu OPP i některá z výchovných opatření uvedených v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže za obdobného užití podmínek stanovených pro mladistvé a to pouze jde-li o pachatele ve věku blízkém věku mladistvých, kdy tato výchovná opatření může soud využít v zájmu výchovného působení rodiny, školy a dalších subjektů na pachatele trest. činu. Výchovná opatření mohou být uložena buď samostatně nebo i vedle přiměřených omezení a přiměřených povinností uvedených v § 48 odst. 4 TrZ. Výchovnými opatřeními dle § 15 odst. 2 ZSM jsou: dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení a napomenutí s výstrahou (podrobně jsou upraveny v § 16 až 20 ZSM).

4.4 Zdravotní stav pachatele

Při ukládání trestu OPP je velice důležitý zdravotní stav pachatele, jelikož je povinen vykonávat práci a to většinou fyzickou a tuto práci je povinen vykonat osobně bez jakékoli pomoci od příbuzných či jiných osob, tedy musí být schopen trest OPP vykonávat. Tudíž by tento trest soud nemohl uložit, kdyby byl pachatel zdravotně neschopný k soustavnému výkonu práce. Jestliže by soud měl pochybnosti o zdravotní způsobilosti pachatele, musel by provést potřebné důkazy k tomu, aby bylo zřejmé, zda je pachatel schopen práce vykonávat, jednalo by se především o vyšetření u lékaře, zda je pachatel fyzicky v pořádku, ale vyšetření by se mohlo týkat i duševního stavu.

4.5 Stanovisko pachatele

Další důležitou a zřejmě jednou z nejčastěji diskutovaných otázek je problematika souhlasu pachatele s uložením tohoto trestu. Náš trestní zákon nevyžaduje pro uložení trestu OPP souhlas pachatele, ale pouze soudu ukládá přihlídnout ke stanovisku pachatele. To znamená, že odsouzený nemusí projevit souhlas s uložením tohoto trestu a pouze má právo, nikoliv povinnost, vyjádřit se k tomu, zda mu má být tento trest uložen. Z toho vyplývá, že soud nemusí respektovat nesouhlasné stanovisko pachatele a i přesto mu může tento trest uložit, ale zde by trest nepřinesl požadovaný výsledek a tudíž by uložení takového trestu nemělo význam. I když náš trestní zákon nevyžaduje souhlas pachatele s uložením trestu OPP, je postoj pachatele k možnosti uložení tohoto trestu velice důležitý a to především z hlediska citelnosti tohoto trestu k dané osobě, z hlediska výchovného účelu trestu a také, aby negativní stanovisko pachatele vůči tomuto trestu nebylo od počátku překážkou v jeho výkonu, a aby po jeho uložení nedošlo k jeho přeměně na trest odnětí svobody. Na rozdíl od naší právní úpravy, tak řada ostatních států např. Velká Británie, Německo, Francie, Švýcarsko vyžadují souhlasné stanovisko pachatele s uložením tohoto trestu a i řada mezinárodních dokumentů viz např. dokument Rady Evropy Evropská pravidla v oblasti společenských sankcí (uvedeno výše) předpokládá vyjádření souhlasu, protože jen tak může být tento trest vykonán řádně, včas a splnit veškeré cíle a očekávání, které trest má přinášet. Pro vyžadování souhlasu s uložením trestu OPP se vyjádřila i celá řada právních odborníků např. Jelínek J.⁵³. Kaiser G. uvádí, že „důvodem pro vyžadování souhlasu v zahraničních právních úpravách je zejména to, že práci vykonávanou z donucení nelze pokládat za smysluplnou a účinnou“.⁵⁴ Dále se otázkou souhlasu zabývá např. Karabec Z. a Rozum J. v článku zabývajícím se také souhlasem pachatele s uložením trestu OPP, kde vidí zakotvení souhlasu potřebné z penitenciárního hlediska, tedy pokud jde o pozitivní motivaci k výkonu OPP a dosažení resocializačních účinků tohoto trestu.⁵⁵ Opačný názor byl vysloven v článku

⁵³Jelínek, J.: K novelám trestních kodexů v roce 1995, in: Kriminalistika č. 4/1995. A také Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 378.

⁵⁴Kaiser, G.: Kriminologie. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1994, s. 254, 255.

⁵⁵Karabec, Z., Rozum, J.: K problematice souhlasu pachatele s uložením trestu obecně prospěšných prací, in: Právní praxe č. 4/1998, s. 227 a násl.

Kabátové I. a Zezulové J., kde jsou toho názoru, že souhlasu pachatele není pro uložení trestu OPP potřeba, je-li považován za trestní sankci, jelikož neexistují ani právní úpravy, které by vyžadovaly souhlas odsouzeného s uložením trestu odnětí svobody.⁵⁶ Autorky dále otázku souhlasu rozvedly a v případě, že je výkonem trestu OPP pověřena probační služba, tak zde již považují souhlas pachatele za významný z hlediska procesu pachatelovi resocializace.⁵⁷ Vanduchová M. uvádí důvody, pro které je souhlas pachatele vyžadován a spatřuje je jednak v požadavku, aby se trest OPP nedostal do konfliktu se zákazem nucené práce, dále, aby trest naplnil výchovný účel trestu a pachatel uznal svou vinu a přijal uložený trest a další důvod pro souhlas pachatele s tímto trestem je spatřován v respektování citelnosti tohoto trestu, aby odpovídal svou úměrností spáchanému trestnému činu.⁵⁸ Dále Vanduchová M. uvádí, že i když naše právní úprava výslovně nevyžaduje souhlas pachatele s uložením trestu OPP, tak i přesto tento souhlas naše právní úprava předpokládá, jelikož lze tento nedostatek překlenout výkladem ustanovení týkající se trestu OPP v trestním zákoně, kdy předpokladem pro uložení trestu OPP je očekávání, že odsouzený povede řádný život i bez výkonu trestu odnětí svobody a na tuto pozitivní prognózu chování pachatele nelze usuzovat bez zjištění kladného postoje odsouzeného k ukládanému trestu OPP.⁵⁹ S vyjádřeným názorem Vanduchové M. souhlasí i řada dalších autorů např. Kalvodová V.⁶⁰

Dle mého názoru by bylo zavedení souhlasu s trestem OPP vhodné z toho důvodu, že by se v některých případech zabránilo přeměně trestu OPP v trest odnětí svobody a nemuselo by se o stejné věci rozhodovat znovu, např. v případech nedostatečného zjištění soudem o zdravotním stavu pachatele či jeho zaměstnání, nebo jeho přístupu k práci, kdy je trest uložen pachateli, který nikdy nepracoval, nemá osvojené pracovní návyky a pracovat se mu nechce. Ale na druhé straně souhlasím

⁵⁶ Zezulová, J., Kabátová, I.: Několik poznámek k alternativnímu trestu obecně prospěšných prací, in: Trestní právo č. 6/1997, s. 11.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Vanduchová, M.: K novému trestu obecně prospěšných prací, in: Právní praxe č. 7/1996, s. 398.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Kalvodová, V.: Alternativní sankce a nová kodifikace trestního práva hmotného, in: Koncepce nové kodifikace trestního práva hmotného České republiky, Sborník příspěvků z mezinárodní konference. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 132.

s tím, že mnoho pachatelů by vyslovilo souhlas s uložením OPP, jen aby se vyhnuli trestu odnětí svobody, přesto by však trest nevykonali. Souhlasím i s vyjádřenou myšlenkou, že trest. zákon souhlas pachatele předpokládá, jelikož počítá s tím, že se pachatel napraví, aniž by musel vykonat trest odnětí svobody a povede řádný život i tak. Tudíž více se přikláním k názoru, že zavedení souhlasu pachatele s uložením trestu OPP by bylo vhodné, avšak není nezbytné.

4.6 Povaha trestu OPP

Osobní povaha tohoto trestu je v tom, že pachatel je povinen vykonat ho sám, osobně, bez jakékoli pomoci či zastoupení, trest tedy musí postihnout právě konkrétně osobu pachatele. Velmi citelnou újmou pro pachatele je v rámci tohoto trestu ztráta volného času, jelikož pachatel je povinen vykonat trest ve svém volném čase. Z toho dále plyne, že se nejedná o zaměstnání a nemůže být tedy zdrojem jakéhokoli příjmu.

4.7 Zákonná lhůta pro výkon trestu OPP a přeměna trestu OPP v trest odnětí svobody

4.7.1 Zákonná lhůta pro výkon trestu OPP

Každý trest, tak i tedy trest OPP, má být vykonán co nejdříve po jeho pravomocném uložení, aby trest přinášel požadující efekt. Proto i zde trestní zákon stanoví lhůtu pro výkon trestu a to dobu jednoho roku ode dne, kdy soud nařídil výkon tohoto trestu. V případě nedodržení této lhůty je zde pro pachatele hrozba přeměny včas nevykonaného trestu či jeho zbytku na trest odnětí svobody. Nedodržení lhůty však musí být zaviněné pachatelem, aby mohlo k přeměně dojít. Došlo-li by k nedodržení lhůty dané zákonem z jiných důvodů, na kterých by odsouzený nenesl vinu (např. byl by nedostatek práce, obecní úřad či obecně prospěšná instituce by mu konkrétní práci vůbec neuložily apod.), pak by přeměna nebyla možná. Z hlediska dodržení lhůty je také důležité, aby byl odsouzenému stanoven časový průběh výkonu trestu (harmonogram), aby jednoroční lhůta byla dodržena. Při stanovení harmonogramu bude nutné přihlížet k zaměstnání pachatele a počtu uložených hodin. I zde se řada autorů zamýšlí nad výší lhůty. Někteří se domnívají, že je příliš dlouhá a

že by měla být zkrácena např. na 6 měsíců jako je to v některých zahraničních úpravách, jiní se naopak domnívají, že by měla být prodloužena např. na 18 měsíců až dva roky, ale s tímto prodloužením by požadovali i zvýšení počtu uložených hodin (např. dvouletou lhůtu k výkonu trestu OPP mají ve Švýcarsku, ale mají vyšší možnost výměry tohoto trestu až 720 hodin). Ke zvýšení, ale nedošlo ani v novém trest. zák. a zákonná lhůta zůstává stejná. Z hlediska stanovené jednoroční lhůty pro výkon trestu OPP je někdy také zmiňována otázka, zda je tato lhůta lhůtou konečnou a prekluzivní či nikoliv. Většina odborníků je toho názoru, že lhůta je prekluzivní a je lhůtou konečnou pro výkon trestu OPP a již ji nelze v žádném případě prodloužit, např. vyjádřené názory soudců v judikatuře, v komentářích k trestnímu zákonu či v odborných publikacích a člancích viz např. Mach V. chápe dobu jednoho roku jako nejvyšší možnou hranici, kdy je možné trest OPP vykonat⁶¹. Při studiu trestu OPP a při rozhovoru s odborníky, jsem se ale mohla setkat i s opačným názorem, že lhůta není prekluzivní, tedy lhůtou propadnou, ale lze ji i tak prodloužit, pokud si soudce sám sjedná místo výkonu trestu bez pomoci PMS. Nově je možné v odůvodněných případech lhůtu prodloužit až o 6 měsíců.

4.7.2 Překážky výkonu trestu OPP

Dle novelizace trestního zákona č. 140/1961 Sb., provedené zákonem č.265/2001 Sb., došlo k zavedení překážek, které se do jednoroční lhůty stanovené pro výkon trestu OPP nezapočítávají a nový trestní zákoník tyto překážky ponechává (vyjma jedné, což bylo, že se odsouzený zdržoval v cizině). Nyní se jedná o dvě taxativně uvedené překážky, postačující je kterákoli z nich, jelikož je zákon uvádí alternativně a zmiňuje:

a) zdravotní nebo zákonné překážky – kdy odsouzený nemohl OPP pro tyto překážky vykonávat; z hlediska zdravotní překážky se bude jednat o dočasnou zdravotní indispozici v důsledku onemocnění či úrazu, pokud takový zdravotní stav neumožňuje odsouzenému vykonávat uložené práce a nemůže vykonávat ani jinou práci v rámci stanoveného druhu práce; vždy se bude jednat o dočasnou pracovní

⁶¹ Mach, V.: Stručně k problematice ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací, in: Trestní právo č. 10/1997, s. 9.

neschopnost, neboť došlo-li by k dlouhodobé či trvalé pracovní neschopnosti vykonávat trest OPP, tak by bylo soudem od jeho výkonu či jeho zbytku upuštěno dle §340a trest. řádu (zákonnou překážkou by mohl být např. odklad výkonu trestu OPP z jiných důležitých důvodů dle § 339 odst. 3 trest. řádu),

b) odsouzený byl ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody – míní se zde skutečný pobyt v kterékoliv věznici, nikoliv pouze nařízený výkon trestu a pachatel by se ještě zdržoval na svobodě.

4.7.3 Podmínky pro přeměnu trestu OPP v trest odnětí svobody

Soud by mohl dospět k přeměně trestu OPP či jeho zbytku v trest odnětí svobody, a to i během doby stanovené pro jeho výkon, kdyby uložený trest OPP nebyl pachatelem zaviněně vykonáván vůbec, řádně nebo včas, nebo kdyby pachatel nevedl řádný život, vyhýbal se nástupu výkonu trestu, bez závažného důvodu porušil sjednané podmínky výkonu trestu OPP nebo jinak mařil výkon tohoto trestu a to v době od odsouzení, tedy od právní moci odsuzujícího rozsudku či trestního příkazu, do skončení výkonu trestu OPP, tím se má na mysli do doby vykonání všech uložených hodin. K přeměně může dojít z jednoho takového důvodu, ale i to může být více důvodů najednou. Podmínka, aby pachatel vedl řádný život po dobu výkonu trestu OPP, je tu z toho důvodu, že trest OPP je ukládán za odůvodněného předpokladu, že je pachatel ochoten a schopen vést řádný život i bez omezení osobní svobody. A právě proto se vyžaduje po pachateli nejen řádné plnění pracovních povinností, ale i vedení řádného života. Nevedení řádného života je tu tedy samostatným důvodem k přeměně trestu v trest odnětí svobody. Za nevedení řádného života by mohlo být považováno např. spáchání dalšího trestného činu, neplnění uložených povinností či omezení apod. Řádným životem je tedy třeba rozumět život odsouzeného, který dodržuje právní řád, plní své povinnosti vůči státu a společnosti např. plní vyživovací povinnosti, nezneužívá svých práv, nedopouští se přestupků, jiných deliktů a trestných činů (R 16/2003-I). U zaviněného nevykonávání trestu se jedná o nečinnost odsouzeného, kdy na způsoby nečinnosti nezáleží, ta může spočívat např. v nedostavování se na určené pracoviště, nevykonávání práce na pracovišti, nebo odsouzený po částečném výkonu

prací se bezdůvodně přestal dostavovat na určené pracoviště, nebo se úplně vyhýbá zahájení pracovní činnosti apod.

Nový trestní zákoník možnosti přeměny více rozvedl, aby bylo více a lépe zřejmé, v jakých případech může dojít k přeměně trestu na trest odnětí svobody, neboť dřívější právní úprava dost přesně nedefinovala možnosti, které by mohly vést k přeměně a tyto možnosti byly dovozovány judikaturou. Dřívější právní úprava také obsahovala pojem stanovená doba, kterou se dle rozhodnutí soudů (viz R 50/1999-I) rozumí vymezená doba určená obecním úřadem či obecně prospěšnou institucí v harmonogramu prováděných prací, která musí být stanovena tak, aby odsouzený mohl vykonat uložený trest OPP nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy soud nařídil jeho výkon a dále lhůta jednoho roku od nařízení výkonu trestu OPP. I na základě takovéto formulace bylo možné trest OPP přeměnit i během doby stanovené pro výkon trestu OPP, ale názory na to nebyly jednoznačné a ne všechny soudy k tomu přistupovaly jednotně a některé soudy vyčkávaly až jednoroční lhůta uplyne a až po té rozhodovaly o přeměně. Z těchto důvodů již současná právní úprava výslovně stanoví, že k přeměně trestu OPP může dojít i během doby stanovené pro výkon trestu OPP viz § 65 odst. 2 TrZ.

Při přeměně trestu OPP v trest odnětí svobody se i jen každá jedna započatá hodina nevykonaného trestu OPP počítá za jeden den odnětí svobody. Dochází k zpřísnění trestu OPP pro ty odsouzené, kteří nevykonávají OPP řádně nebo nevedou řádný život, neboť předešlá právní úprava stanovila, že se i jen každé dvě započaté hodiny nevykonaného trestu počítají za jeden den odnětí svobody. Nyní tedy v případě absolutního nevykonání trestu OPP uloženého v maximálním rozsahu 300 hodin, kdy dojde k přeměně tohoto trestu, může být pachatel odsouzen maximálně k 300 dnům odnětí svobody (oproti předchozím 200 dnům za 400 uložených hodin). Zpřísnění shledávám jako pozitivní, neboť trest OPP je možné uložit za dostatek skutkových podstat i s přísnější sazbou odnětí svobody (u úmyslných trest. činů do pěti let, u nedbalostních trest. činů bez omezení). Uvědomíme-li si, že je možné uložit trest OPP např. za trestný čin, na který trestní zákon umožňuje ve zvláštní části uložit pachateli trest odnětí svobody až na pět let, tak v případě přeměny trestu OPP uloženého v nejvyšší možné výměře, nebude pachatel odsouzen ani k jednomu celému roku ve vězení. Tudiž si myslím, že zpřísnění je cesta správným směrem, neboť i odsouzení si

již rozmyslí, zda vykonat trest OPP nebo si ho nechat přeměnit na trest odnětí svobody.

4.7.4 Ponechání trestu OPP v platnosti nebo prodloužení lhůty pro jeho výkon i po zavržení příčin pro jeho přeměnu

Nový trestní zákoník nově umožňuje dle § 65 odst. 3 TrZ, aby soud výjimečně vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného ponechal trest OPP v platnosti nebo prodloužil dobu jeho výkonu až o šest měsíců, i když odsouzený zavrhl příčinu k přeměně trestu dle zákonných podmínek a dále:

- a) stanovit nad odsouzeným na dobu výkonu trestu OPP či jeho zbytku dohled (dohled je upraven v § 49 až 51 TrZ),
- b) stanovit odsouzenému na dobu výkonu trestu OPP či jeho zbytku přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 TrZ, nebo
- c) stanovit odsouzenému na dobu výkonu trestu OPP či jeho zbytku některé z výchovných opatření podle § 63 odst. 3, je-li ve věku blízkém věku mladistvých.

V těchto případech by se mělo jednat o drobnější porušení režimu výkonu trestu OPP odsouzeným, kdy postačí aby soud takovému odsouzenému pouze zpřísnil podmínky výkonu trestu OPP a nepřistoupil hned k přeměně trestu OPP v trest odnětí svobody. Takováto zákonná úprava nahrává i některým soudcům, kteří i bez takového ustanovení v zákoně umožňovali vykonat trest odsouzeným i po uplynutí jednorocní lhůty v případech, kdy došlo k drobnému porušení režimu ze strany odsouzených.

4.8 Zahlazení odsouzení

Jestliže byl trest OPP vykonán nebo bylo od výkonu trestu nebo jeho zbytku pravomocně upuštěno, na pachatele, kterému byl tento trest uložen, se hledí, jako by nebyl odsouzen, tzn., že zde dochází k zákonné fikci neodsouzení a uložení tohoto trestu se tak neobjeví ve výpisu z rejstříku trestů, a tak nebude odsouzenému dělat potíže v jeho dalším životě a tím mu pomůže lépe se začlenit do společnosti, což je také velká výhoda tohoto trestu. Bylo-li vedle trestu OPP uloženo i více trestů či jeden

další trest, tak k zahlazení odsouzení dojde až vykonáním všech z nich, protože zahladit odsouzení lze jen jako celek ve vztahu ke všem společně uloženým trestům.

4.9 Uložení OPP v rámci zkušební doby podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody

Nově je umožněno uložit OPP v rámci podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, kdy je tato možnost upravena v § 89 odst. 2 TrZ, kdy se může jednat o podmíněně propuštěného dle § 88 odst. 2 TrZ, který stanoví, že se jedná o odsouzeného za přečin, který prokázal svým vzorným chováním a plněním svých povinností, že dalšího výkonu trestu není třeba a tak ho soud může propustit na svobodu i předtím, než vykonal polovinu uloženého nebo podle rozhodnutí prezidenta ČR zmírněného trestu odnětí svobody. A právě takovému podmíněně propuštěnému soud uloží, aby vykonal práce ve prospěch obcí, státních nebo jiných obecně prospěšných institucí, nebo mu uloží, aby se ve zkušební době zdržoval v určené době zejména v nočních hodinách a ve dnech pracovního klidu ve svém obydlí, anebo aby složil určenou peněžní částku na pomoc obětem trestné činnosti na účet soudu. Z dikce ustanovení zákona vyplývá, že takovému podmíněně propuštěnému (§ 88 odst. 2 TrZ) soud vždy jednu z těchto možností uloží. Výkon prací může být stanoven ve výměře od 50 do 200 hodin (horní hranice je tedy nižší, než když jsou OPP ukládány mimo podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dolní hranice je shodná).

Z dikce zákona není zřejmé, zda se v tomto případě jedná o trest či o přiměřená omezení nebo povinnosti. Obsahově jde o stejné vymezení jako u trestu OPP, ale na druhé straně je zde odlišná horní hranice výměry (je nižší než u trestu OPP), tak asi bude vhodnější považovat zde OPP za přiměřená omezení a povinnosti, jelikož zákon zde o trestu nehovoří. Bude tedy otázkou času, jak se soudy s touto úpravou vypořádají.

5. Úprava výkonu trestu obecně prospěšných prací obsažená v trestním řádu

Trestní řád (dále jen „TrŘ“) upravuje výkon trestu obecně prospěšných prací a to v hlavě dvacáté první nazvané Vykonávací řízení v oddílu třetím nazvaném Výkon trestu obecně prospěšných prací, konkrétně se jedná o §§ 335 až 340b. V souvislosti s přijetím trest. zák. č. 40/2009 Sb., došlo také k výrazné novelizaci trest. řádu provedenou zákonem č. 41/2009 Sb., a to i v případě výkonu trestu OPP a dle novelizovaného trest. řádu je nyní kladen podstatně větší důraz na odpovědnost probačního úředníka, který je pověřen kontrolou nad výkonem trestu OPP a v rámci toho došlo také k vymezení širší působnosti PMS v této oblasti.

5.1 Místo výkonu trestu

Trest OPP vykonává odsouzený v obvodu okresního soudu, ve kterém bydlí. Má se zde na mysli skutečné bydliště odsouzeného, tedy místo, kde se skutečně zdržuje, nikoliv bydliště, které má zapsané v občanském průkazu jako trvalé bydliště. Důvody pro to, aby místem výkonu trestu OPP bylo právě bydliště odsouzeného, je několik. Je to např. to, aby výkon trestu OPP byl pro odsouzeného snazší v tom smyslu, aby nemusel složitě a daleko dojíždět, tím by se zvyšovaly náklady na dopravu, které by musel odsouzený hradit a také z důvodu jeho stabilního pracovního poměru by mu nemuselo na výkon trestu OPP zbývat tolik volného času, jelikož by se mu čas krátil dojížděním. Odsouzený také místo svého bydliště zná a umí se v tomto prostředí orientovat, tudíž nemusí složitě hledat určené pracovní místo a nemusí bloudit v neznámém prostředí. Také pro orgány, které zajišťují výkon trestu OPP je známá situace v daném obvodu v oblasti trestu OPP, mají přehled o potřebné práci, které instituce jsou ochotny odsouzené přijmout k výkonu práce, zkrátka mají zmapovaný celý region. Se souhlasem odsouzeného může být trest OPP vykonáván i mimo obvod bydliště odsouzeného. Taková situace může nastat např. v důsledku nedostatku práce v daném obvodu a odsouzený chce mít práce co nejrychleji hotové, či je potřeba vykonat jen sezónní práce, které také v daném obvodu nejsou k dispozici, nebo se může jednat o obvod, kde odsouzený vykonává zaměstnání apod.

5.2 Nařízení výkonu trestu

Na základě pravomocného a vykonatelného rozhodnutí soudu, kterým se ukládá vykonat trest OPP, zašle jeho opis předseda senátu, který vydal toto rozhodnutí probačnímu úředníkovi. Rozhodnutím zde může být buď odsuzující rozsudek či trestní příkaz. Předseda senátu nezasílá celý trestní spis, ale pouze dané rozhodnutí. Soud, který vydal odsuzující rozhodnutí k výkonu trestu OPP, určil v daném rozhodnutí pouze to, k jakému trestu se odsouzený odsuzuje, tedy k trestu OPP a dále stanovil počet hodin, které musí odsouzený odpracovat, popř. mu mohl stanovit určitá omezení či povinnosti. O konkrétním druhu a místě výkonu trestu OPP rozhodne opět okresní soud, který trest OPP uložil (tedy stejný soud, který vydal odsuzující rozhodnutí k výkonu trestu OPP), ale až po obdržení návrhu probačního úředníka. Okresní soud o nařízení výkonu trestu OPP rozhoduje usnesením, proti němuž není stížnost přípustná. Odsouzený si tedy nemůže sám libovolně zvolit druh práce a místo jejího výkonu, o tom vždy rozhoduje jedině soud, a ani po nařízení výkonu trestu OPP nemůže odsouzený soudem stanovené podmínky svévolně měnit, kdyby tak učinil, vykonával by práce v rozporu s rozhodnutím soudu a takové práce by nebylo možné považovat za výkon nařízeného trestu. Probační úředník vychází v návrhu z potřeby výkonu těchto prací v obvodu okresního soudu, ve kterém odsouzený bydlí, a přihlíží k tomu, aby odsouzený trest vykonával co nejbližší místu, kde bydlí (§ 336 odst. 2 TrŘ). Vypracování návrhu probačním úředníkem tedy vyžaduje, aby probační úředník provedl potřebná šetření a spolupracoval s odsouzeným i s organizacemi, u nichž mají být práce vykonávány. Při stanovení druhu a místa výkonu OPP okresní soud, který trest OPP uložil, postupuje v úzké součinnosti se střediskem PMS v obvodu soudu, ve kterém má být trest vykonáván. Pokud by měl být trest OPP vykonáván mimo obvod okresního soudu, ve kterém odsouzený bydlí, je součástí návrhu probačního úředníka také písemný souhlas odsouzeného s tímto postupem. Střediska PMS mají přehled o potřebě výkonu konkrétních prací v jejich obvodu působnosti (vedou webový katalog poskytovatelů OPP), neboť obecní úřady a obecně prospěšné instituce v jejich obvodu, mají povinnost sdělovat své požadavky na vykonání OPP právě středisku PMS v obvodu okresního soudu, ve kterém mají být OPP prováděny. Z těchto požadavků by mělo být především patrné místo požadovaného výkonu, druh a rozsah práce, možná doba výkonu práce a zvláštní podmínky, za nichž lze práce vykonávat. Obecní úřady a

obecně prospěšné instituce jsou také povinny sdělit takovému středisku PMS každou podstatnou změnu týkající se jejich požadavků na výkon OPP, aby dané středisko PMS mělo průběžný přehled o potřebě těchto prací v jejich obvodu. Probační úředník informuje soud na jeho žádost o potřebě OPP v požadovaném obvodu. Při získávání požadavků na provedení OPP vhodných pro odsouzené a při výkonu trestu OPP probační úředník pověřený kontrolou nad výkonem trestu OPP spolupracuje s obcemi a s obecně prospěšnými institucemi a provádí úkony směřující k tomu, aby obviněný vedl řádný život.

V rozhodnutí (usnesení o nařízení výkonu trestu OPP) je soud, který rozhodnutí o druhu a místě výkonu OPP vydal, povinen poučit odsouzeného o jeho povinnosti dostavit se do 14 dnů od oznámení tohoto rozhodnutí na středisko PMS v obvodu okresního soudu, v němž má být trest OPP vykonán, za účelem projednání podmínek výkonu trestu OPP a o jeho povinnosti dostavit se v den stanovený probačním úředníkem pověřeným kontrolou nad výkonem trestu OPP na obecní úřad či instituci, u nichž má OPP vykonávat, za účelem nástupu výkonu trestu. Zároveň soud odsouzeného upozorní na následky nesplnění těchto povinností. Podmínkami výkonu trestu OPP se má na mysli seznámit odsouzeného s konkrétním místem výkonu práce, s druhem vykonávané práce, co bude náplní jeho práce, určit dobu výkonu práce s ohledem na volný čas odsouzeného, předat mu potřebné pomůcky k práci, poučit ho o bezpečnosti práce apod. Poskytovatel práce sepiše s odsouzeným „Dohodu o realizaci výkonu trestu OPP“ a harmonogram, podle kterého budou práce prováděny. Odsouzený je povinen harmonogram dodržovat a z harmonogramu jsou patrné případné absence odsouzeného, které mohou být důvodem pro přeměnu trestu.

O rozhodnutí o druhu a místě výkonu OPP vyrozumí okresní soud po nabytí jeho právní moci středisko PMS v obvodu okresního soudu, ve kterém má být trest vykonáván, a zároveň pověří opatřením probačního úředníka činného v obvodu tohoto soudu kontrolou nad jeho výkonem.

Také o změně druhu a místa výkonu OPP rozhodne okresní soud, který trest OPP uložil, a to na návrh odsouzeného nebo probačního úředníka provádějícího kontrolu nad výkonem trestu OPP. A také o tomto rozhodnutí vyrozumí soud po nabytí jeho právní moci středisko PMS v obvodu okresního soudu, ve kterém má být trest

OPP nebo jeho zbytek vykonán, a zároveň pověří opatřením probačního úředníka činného v obvodu tohoto soudu kontrolou nad výkonem trestu OPP.

Při projednání podmínek výkonu trestu OPP, stanovení dne nástupu jeho výkonu a při výkonu kontroly trestu postupuje probační úředník pověřený kontrolou výkonu trestu OPP v součinnosti s příslušným obecním úřadem nebo institucí, u nichž jsou OPP vykonávány.

Z výše uvedeného je již patrné, že institut trestu OPP při jeho uplatňování vyžaduje zapojení a spolupráci většího množství subjektů a orgánů, kteří jsou nuceni mezi sebou spolupracovat, aby výkon tohoto institutu byl účinný. Do institutu OPP je zapojen odsouzený, soud, obec, obecně prospěšná instituce, probační úředník, státní zástupce, Policie ČR, dále to může být obecní policie (může vykonávat dozor na výkon prací), advokát, opatrovník, poručník, rodina odsouzeného, lékař (z důvodu vyšetření zdravotního stavu), zájmové sdružení občanů. Je to tedy velké množství subjektů, kteří se u ostatních institutů trestního práva zpravidla nevyskytují.

5.2.1 Nařízení trestu OPP trestním příkazem

Trest OPP může být uložen trestním příkazem pouze po předchozím vyžádání si zprávy probačního úředníka obsahující zjištění o možnostech výkonu tohoto trestu a o zdravotní způsobilosti obviněného, včetně stanoviska obviněného k uložení tohoto druhu trestu a trest OPP soud uloží s přihlédnutím k této zprávě (§ 314e odst. 3 TrŘ). Tento odstavec byl do TrŘ vložen nově, neboť dříve zde takové omezení pro rozhodování soudu o uložení trestu OPP trestním příkazem nebylo a soudy rozhodovaly o uložení tohoto trestu trestním příkazem velmi často bez nutnosti součinnosti s PMS. Zavedení tohoto požadavku reflektuje především připomínky a požadavky probačních úředníků, kteří žádali, aby trest OPP byl ukládán až po zjištění potřebných informací o obviněném, aby uložení trestu OPP bylo efektivní. Cílem ustanovení je snížit počet případů odsouzených, kteří nejsou schopni či ochotni trest OPP vykonat. Soudy zavedení tohoto odstavce mohou považovat za zpomalení soudního rozhodování v rámci trestního příkazu. Dle důvodové zprávy k novele TrŘ byl tento odstavec vložen z důvodu, že soudy často ukládají trest OPP trest. příkazem bez splnění podmínky uložené jim v § 64 TrZ, tedy, že nepřihlíží ke stanovisku

pachatele, k jeho zdravotnímu stavu a k možnosti uložení tohoto trestu. Před rozhodnutím o uložení trestu OPP trestním příkazem má tedy již soud vždy zjištěné stanovisko obviněného k uložení tohoto druhu trestu.

5.3 Oznamovací povinnost o průběhu výkonu OPP

U trestu OPP je nutná součinnost několika orgánů, které musí spolupracovat a vzájemně se informovat o průběhu výkonu trestu OPP. Proto, nesplní-li odsouzený povinnost dostavit se do 14 dnů od oznámení rozhodnutí okresního soudu o nařízení výkonu trestu OPP na středisko PMS v obvodu okresního soudu, v němž má trest OPP vykonávat, za účelem projednání podmínek výkonu tohoto trestu, nebo se nedostaví v den stanovený probačním úředníkem pověřeným kontrolou nad výkonem trestu na obecní úřad či instituci, u nichž má OPP vykonávat, za účelem nástupu výkonu trestu, nebo bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu OPP, zaviněně nevykonává ve stanovené době uložený trest nebo jinak maří výkon trestu, probační úředník pověřený kontrolou nad výkonem trestu nebo jeho prostřednictvím obecní úřad nebo instituce, u nichž jsou OPP vykonávány, tyto skutečnosti bezodkladně sdělí soudu, který výkon trestu OPP nařídil (a tyto důvody jsou také podmínkou k přeměně trestu OPP v trest odnětí svobody). Dále také bez odkladu sdělí soudu, kdy odsouzený trest OPP vykonal. Probační úředník pověřený kontrolou nad výkonem trestu je tedy zodpovědný za to, aby vedl odsouzeného ke splnění povinností uložených mu soudem.

5.4 Spolupráce se zájmovým sdružením občanů

§ 338 odst. 1 TrŘ stanoví, že považuje-li soud výchovné spolupůsobení zájmového sdružení občanů za prospěšné, postupuje přiměřeně dle úpravy § 329 TrŘ, který se týká výkonu trestu podmíněného odsouzení a v odst. 3 upravuje spolupráci se zájmovým sdružením občanů, pokud sdružení nabídlo záruku za převýchovu odsouzeného. U OPP, ale nebude zcela analogická možnost použití úpravy spolupůsobení zájmového sdružení jako u podmíněného odsouzení, neboť u OPP není, na rozdíl od podmíněného odsouzení, dle § 6 odst. 1 TrŘ, umožněno, aby zájmové sdružení občanů mohlo nabídnout převzetí záruky za převýchovu odsouzeného. V případě OPP se bude v praxi jednat o neformální podnět zájmového sdružení

k součinnosti při výkonu trestu OPP a možnosti výchovného spolupůsobení na odsouzeného. Soud zde může požádat zájmové sdružení občanů o výchovné působení na odsouzeného až ve stadiu výkonu rozhodnutí.

5.5 Odklad a přerušení výkonu trestu OPP

Dle § 65 odst. 1 TrZ je odsouzený povinen trest OPP vykonat nejpozději ve lhůtě jednoho roku, ode dne nařízení výkonu tohoto trestu soudem. Avšak po nařízení výkonu trestu OPP může dojít k neočekávaným a přesto v každodenním životě běžným situacím, které mohou potkat každého z nás, a proto trestní řád takové situace vyjmenovává a nezapočítává je do lhůty stanovené pro výkon trestu OPP a v důsledku toho hovoříme o odkladu či přerušení výkonu trestu. K odkladu výkonu trestu OPP může dojít tehdy, nezačal-li odsouzený ještě trest OPP vůbec vykonávat a má za následek, že rozhodnutí o vykonání trestu OPP nelze po dobu odkladu uvedenou v rozhodnutí soudu vykonat, počátek běhu roční lhůty pro výkon trestu se tedy posouvá o dobu uvedenou v rozhodnutí. Naopak k přerušení výkonu trestu OPP může docházet, jestliže odsouzený začal již OPP vykonávat a lhůta pro výkon trestu se staví a po odpadnutí překážky výkonu trestu pokračuje v jejím běhu. O odložení, přerušení a zániku důvodů odkladu či přerušení rozhoduje předseda senátu okresního soudu (může se jednat i o samosoudce), který vydal rozhodnutí o nařízení výkonu trestu a i zde má rozhodnutí formu usnesení.

Důvody k přerušení či odložení výkonu trestu OPP jsou dle trest. řádu:

a) přechodně zhoršený zdravotní stav odsouzeného – kdy takový stav neumožňuje odsouzenému, aby vykonával trest OPP; jedná se o stav dočasný, nikoli trvalý, jinak by došlo k upuštění od výkonu trestu dle § 340a TrŘ; v podstatě se jedná o stejnou zákonnou překážku jako je vymezena v § 65 odst. 1 písm. a) TrZ; v tomto případě lze učinit rozhodnutí o odkladu či přerušení výkonu trestu ohledně každého trestu OPP bez ohledu na jeho uloženou výměru; zákon zde neomezuje dobu, na kterou je možné výkon trestu odložit či přerušit, pouze hovoří o době potřebné, která je limitována skutečností, že přechodný zhoršený stav odsouzeného neumožňuje, aby se podrobil výkonu trestu OPP; o odkladu či přerušení může soud v tomto případě rozhodnout i opakovaně, pokud důvody trvají; aby soud mohl o odkladu či přerušení v tomto

případě vůbec rozhodnout, je zapotřebí, aby měl k dispozici lékařskou zprávu odsouzeného o jeho zdravotním stavu; lékařskou zprávu buď předloží odsouzený nebo si ji vyžádá soud s jeho souhlasem; odsouzený zde musí být aktivní, neboť bez jeho přičinění soud nemůže rozhodnout o odložení či přerušení výkonu trestu, jelikož lékařská zpráva je zde nezbytná,

b) těhotná žena či matka novorozeného dítěte, které byl uložen výkon OPP – zde je dána přednost tomu, aby odsouzená nebyla vystavena ohrožení jejího zdravotního stavu během těhotenství, aby nebyl ohrožen vývoj očekávaného dítěte a byla zajištěna poporodní péče o narozené dítě matkou; odklad nebo přerušení je stanoven na dobu jednoho roku po porodu; tento postup se uplatní tehdy, narodí-li se dítě živé a žena má dítě ve své péči, v opačném případě by soud rozhodl o odvolání odkladu či přerušení výkonu trestu.

Další důvod, který uvádí trest. řád se týká už jen odkladu výkonu trestu OPP, nikoliv přerušení, a jedná se o jiné důležité důvody – tím má zákon na mysli jakékoliv dočasné důvody, vyjma zdravotního stavu, pro které by byl bezodkladný výkon trestu pro odsouzeného nebo jeho blízké mimořádně tíživý nebo by byl spojen s dalšími následky nepředpokládanými v zákoně. Doba pro možné odložení zde může činit maximálně tři měsíce a počítá se ode dne, kdy rozhodnutí, kterým byl uložen trest OPP, nabylo právní moci. O odkladu může soud rozhodnout i opakovaně, ale celková doba odkladu nesmí být delší než uvedené tři měsíce.

Pominou-li důvody pro odklad či přerušení, předseda senátu (či samosoudce) odklad či přerušení odvolá.

Proti všem výše uvedeným rozhodnutím soudu, které se týkají přerušení či odložení, ať už je soud povoluje, nepovoluje, či zda odpadly překážky pro odložení či přerušení, či zda soud zkracuje stanovenou dobu pro odklad či přerušení, je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek. Tudíž než rozhodnutí nabude právní moci, nelze odsouzenému nařídit, s ohledem na odkladný účinek stížnosti, aby odsouzený ve výkonu trestu pokračoval či ho započal.

Speciální úprava odkladu a přerušení výkonu je upravena u vojáků a použije se, je-li odsouzený povolán k výkonu vojenské činné služby a přitom nezáleží, kdy se tak stane, zdali to bude před vyhlášením rozsudku, po nabytí právní moci rozsudku, či při již částečném odpracování OPP. Soud zde rozhoduje z úřední povinnosti, aniž by

vyčkával návrhu. Doba odkladu či přerušení je určena stanovenou dobou pro výkon vojenské činné služby a bude uvedena v usnesení o odkladu či přerušení výkonu trestu. Jinak i zde platí to, co bylo popsáno výše o odkladu a přerušení.

5.6 Upuštění od výkonu trestu

K upuštění od výkonu trestu OPP nebo jeho zbytku dojde, jestliže je odsouzený v důsledku změny svého zdravotního stavu dlouhodobě neschopen trest vykonávat. Ke změně zdravotního stavu by mělo dojít až po uložení trestu OPP, protože v době ukládání trestu OPP by měl být pachatel v takovém zdravotním stavu, aby byl schopen výkonu trestu OPP, jinak by uložení tohoto trestu nemělo význam. Změna zdravotního stavu musí být dlouhodobá nebo trvalá např. se může jednat o úraz, který vyžaduje dlouhodobé léčení, závažnou nemoc nebo nevléčitelnou apod., v případě, že by se jednalo o dočasnou nebo krátkodobou zdravotní indispozici, rozhodl by soud o odkladu nebo přerušení výkonu trestu. I když zde zákon výslovně nevyžaduje lékařskou zprávu, jako to činí v případě odkladu či přerušení výkonu trestu při přechodném zhoršení zdravotního stavu, bude i zde samozřejmostí, aby mohla být prokázána dlouhodobá neschopnost možnosti výkonu trestu. I zde rozhoduje předseda senátu (nebo samosoudce), který nařídil výkon trestu a i zde rozhoduje usnesením, proti kterému je přípustná stížnost s odkladným účinkem. Následkem usnesení o upuštění výkonu trestu tedy je, že trest či jeho zbytek nelze s konečnou platností vykonat, i když rozhodnutí, kterým byl trest OPP uložen, zůstává v platnosti a je formálně vykonatelné. Právní mocí usnesení nastává účinek zahlazení odsouzení a na pachatele se hledí, jako by nebyl odsouzen. Soud informuje o usnesení o upuštění výkonu trestu Rejstřík trestů a samozřejmě i související orgány, které se podílejí při výkonu trestu OPP.

5.7 Přeměna trestu OPP v trest odnětí svobody

O přeměně trestu OPP nebo jeho zbytku v trest odnětí svobody, jakož i o ponechání trestu OPP v platnosti při stanovení dohledu nebo dalších dosud neuložených přiměřených omezení, přiměřených povinností nebo případně výchovných omezení, rozhodne bez zbytečného odkladu po prokázání vhodnými

důkazy, že byly naplněny hmotněprávní podmínky možnosti přeměny trestu OPP nebo jeho zbytku v trest odnětí svobody dle trest. zákona, i zde předseda senátu (popř. samosoudce) okresního soudu, který nařídil výkon trestu OPP a to buď na základě návrhu probačního úředníka pověřeného kontrolou nad výkonem trestu nebo na návrh obecního úřadu, obecně prospěšné instituce, u nichž jsou OPP vykonávány, podaný prostřednictvím tohoto probačního úředníka, nebo i bez návrhu ve veřejném zasedání. Soud zde rozhoduje usnesením, proti kterému je přípustná stížnost. O těchto rozhodnutích předseda senátu vyrozumí středisko PMS v obvodu soudu, v němž je trest OPP vykonáván.

Před rozhodnutím soudu o přeměně trestu OPP v trest odnětí svobody i v průběhu řízení o přeměně trestu OPP v trest odnětí svobody, popřípadě i do doby než se rozhodnutí o přeměně trestu OPP stane pravomocným, může odsouzený ještě trest OPP vykonávat a soud musí i k takto vykonaným pracím přihlížet a započítat je do počtu odpracovaných hodin v důsledku zákazu dvojího trestání a o tyto hodiny zkrátit trest odnětí svobody dle zákonného přepočtu neodpracovaných hodin na trest odnětí svobody (R 50/1999-III). Po pravomocném rozhodnutí soudu o přeměně trestu, již výkon OPP nepřichází v úvahu. Rozhodnutí soudu o přeměně trestu OPP v trest odnětí svobody je třeba vždy doručit příslušnému středisku PMS. Pokud odsouzený konal trest OPP až poté, co bylo pravomocně rozhodnuto o jeho přeměně v trest odnětí svobody, je nutno dle rozhodnutí soudu 50/1999-IV rozhodnout podle analogie § 92 odst. 2 TrZ o započítání vykonaného trestu OPP do již přeměněného trestu odnětí svobody, a to tak, že i jen započatá jedna hodina vykonaného trestu OPP se počítá za jeden den odnětí svobody.

I po právní moci rozhodnutí o přeměně trestu OPP nebo jeho zbytku v trest odnětí svobody, činí další úkony spojené s touto přeměnou, okresní soud, který nařídil výkon trestu OPP. Soud nařizuje výkon trestu odnětí svobody a zároveň rozhodne o způsobu jeho výkonu tedy, ve které ze čtyřech typů věznic dle § 56 TrZ bude odsouzený trest vykonávat a činí i další potřebná rozhodnutí před nástupem odsouzeného do výkonu trestu odnětí svobody.

6. Úprava trestu OPP u mladistvých a její zvláštnosti

„Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá provinění.“⁶² Při posouzení odpovědnosti mladistvého je také nutné přihlížet k jeho rozumové a mravní vyspělosti.⁶³

Mladistvým se dle § 2 písm. d) ZSM rozumí ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého života.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže je zákonem speciálním a jeho použití má přednost před obecnými právními předpisy. Nestanoví-li, ale tento zákon speciální úpravu, platí pro posouzení provinění spáchaného mladistvým trestní zákon a užije se obecných právních předpisů.

Za spáchané provinění je možné uložit mladistvému opatření, jehož účelem je vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého (§ 9 odst. 1 ZSM). Mladistvému lze uložit opatření výchovná, ochranná a trestní (§ 10 odst. 1 ZSM). Kdy tato opatření jsou odstupňována podle přísnosti a zákon preferuje jejich ukládání dle pořadí, v jakém jsou uvedena a trestní opatření, kam patří i trest OPP (§ 24 odst. 1 písm. a) ZSM) a je uveden ve výčtu trestních opatření na prvním místě, mohou být ukládána mladistvému až v krajním případě jako ultima ratio a pouze tehdy, jestliže zvláštní způsoby řízení a opatření, by zřejmě nevedly k dosažení účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže (§ 3 odst. 2 ZSM).

OPP upravuje § 26 odst. 1 ZSM, který v určitých oblastech modifikuje základní úpravu v TrZ. Soud pro mládež může uložit trest OPP za podmínek stanovených v §§ 62 až 65 TrZ, avšak soud zde musí zjistit stanovisko mladistvého k možnosti uložení OPP. I zde soud pouze přilíží ke stanovisku mladistvého stejně jako u dospělých pachatelů a ani zde není vyžadován souhlas mladistvého s uložením tohoto trestního opatření, ale je tu povinnost soudu jeho stanovisko vždy obstarat. U mladistvých je snížena horní hranice sazby OPP na polovinu, takže výměra tohoto trestního opatření nesmí přesahovat 150 hodin, dolní hranice zůstává stejná, tedy 50 hodin. Toto trestní opatření nesmí vzhledem ke své povaze nebo okolnostem, za kterých je vykonáváno, ohrožovat zdraví, bezpečnost nebo mravní vývoj mladistvých.

⁶² § 6 odst. 1 ZSM

⁶³ § 5 odst. 1 ZSM

Vedle trestu OPP může soud pro mládež uložit mladistvému i vhodná výchovná opatření, tato výchovná opatření u mladistvých pachatelů nahrazují přiměřená omezení a přiměřené povinnosti dle § 48 odst. 4 TrZ ukládané dospělým pachatelům (nyní lze uložit výchovná opatření i dospělým pachatelům vedle trestu OPP, pokud jsou ve věku blízkém věku mladistvých).

Na výkon trestního opatření OPP se užije ustanovení trest. řádu. A na ostatní otázky, které neupravuje ZSM, se užije obecná úprava v TrZ a pokud ZSM nestanoví jinak, platí vše, co je popsáno u OPP dospělých pachatelů.

Vedle OPP může mladistvý vykonávat i společensky prospěšné činnosti určitého druhu ve svém volném čase a bezplatně (§ 18 odst. 1 písm. c) ZSM). Společensky prospěšná činnost je stanovena jako výchovná povinnost, kterou může mladistvému uložit soud a v přípravném řízení také státní zástupce a je upravena v rámci výchovných opatření ukládaných mladistvým. Může být uložena se souhlasem osoby, proti níž se řízení vede, a to již v průběhu trestního řízení, nejdéle do jeho pravomocného skončení. Mladistvý může kdykoliv v průběhu řízení až do jeho pravomocného skončení svůj souhlas odvolat a výkon výchovného opatření končí (§15 odst. 3 ZSM). Výkon společensky prospěšné činnosti se řídí jiným režimem a její výkon se netýká všech poskytovatelů OPP, ale pouze těch, s nimiž byl její výkon střediskem PMS předem projednán. Výkon společensky prospěšné činnosti určitého druhu nesmí mladistvému narušit přípravu na jeho budoucí povolání a především plnění povinností souvisejících se vzdělávacím programem školy nebo výkonem povolání či zaměstnání. Společensky prospěšná činnost může být mladistvému uložena na dobu nejvýše 4 hodin denně, 18 hodin týdně a 60 hodin celkem (§ 18 odst. 3 ZSM). Průběh výkonu společensky prospěšné práce je sledován PMS obdobně jako výkon OPP a náplň práce je také obdobná.

7. Bezpečnost a ochrana zdraví při práci (BOZP) a odpovědnost za škodu

7.1 Bezpečnost a ochrana zdraví při práci v rámci výkonu trestu OPP

Před zahájením práce je třeba odsouzeného k výkonu trestu OPP poučit o rizicích vykonávané práce (Záznam o zajištění BOZP při provádění práce v rámci výkonu trestu OPP – Příloha č. 1), seznámit ho s právními a ostatními předpisy vztahujícími se k vykonávané práci, s návody k obsluze strojů, přístrojů a nářadí budou-li používány a s vlastnostmi chemických látek budou-li se vyskytovat. Poučení provede osoba odborně způsobilá k těmto úkonům určená zadavatelem práce. Odborná způsobilost osoby, která provádí poučení odsouzeného zde není stanovena žádným právním předpisem, pokud se nejedná o určitou technickou činnost. Seznámení musí mít písemnou formu a musí obsahovat základní údaje o poskytovateli práce.

Po vyhledání a vyhodnocení rizik dané práce může zadavatel práce dospět k závěru, že je pro výkon dané práce třeba, aby byly odsouzenému přiděleny ochranné prostředky a musí odsouzeného seznámit s jejich používáním. Ten komu byly ochranné prostředky přiděleny, má povinnost je používat jednak pro ochranu svého zdraví a případně také pro ochranu zdraví jiných osob, kterých se jeho činnost dotýká. Na tuto povinnost upozorní zadavatel práce odsouzeného před zahájením činnosti v rámci poučení o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci. Má-li zaměstnavatel v pracovním poměru osoby, které používají v rámci výkonu své práce ochranné osobní prostředky a na stejnou práci bude přidělen i odsouzený v rámci výkonu trestu OPP, přidělí mu zaměstnavatel stejné ochranné prostředky jako mají jeho zaměstnanci.

Odsouzený je povinen na základě mu poskytnutém poučení o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci dodržovat mu sdělené zásady pro provádění práce v rámci výkonu OPP a při vzniku úrazu během výkonu trestu OPP to bezodkladně oznámit zadavateli práce.

Jestliže dojde během výkonu trestu OPP k úrazu či nemoci z povolání u odsouzeného, zadavatel práce je povinen zajistit odborné lékařské vyšetření, provést šetření, proč k úrazu došlo, vyhotovit o pracovním úrazu písemný záznam (Záznam o úrazu osoby vykonávající trest OPP – Příloha č. 2), informovat o této události středisko PMS a dojde-li ke vzniku dlouhodobé pracovní neschopnosti písemně o tom

informuje zadavatel i soud. Soud už po té posoudí sám na základě vyžádaného lékařského posudku, zda takové onemocnění vzniklo v přímé souvislosti s výkonem práce v rámci výkonu trestu OPP.

7.2 Odpovědnost za škodu v souvislosti s výkonem trestu OPP

Odpovědnost za škodu na zdraví či majetku odsouzeného nebo za škodu způsobenou odsouzeným není u nás na rozdíl od zahraničních právních úprav upravena u trestu OPP samostatně a ve zvláštním zákoně a tudíž se i zde musí použít obecná ustanovení občanského zákoníku o odpovědnosti za škodu, která uvádějí: „Každý odpovídá za škodu, kterou způsobil porušením právní povinnosti. Odpovědnosti se zprostit ten, kdo prokáže, že škodu nezavinil. Každý odpovídá i za škodu způsobenou okolnostmi, které mají původ v povaze přístroje nebo jiné věci, jichž bylo při plnění závazku použito. Této odpovědnosti se nemůže zprostit“. Odsouzený, který převzal od zadavatele práce osobní ochranné prostředky odpovídá také dle § 421 občanského zákoníku za jejich poškození, ztrátu nebo zničení. Každý je také dle občanského zákoníku povinen předcházet škodám a počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a životním prostředí. Odsouzený je pouze poučen obcí nebo obecně prospěšnou institucí o bezpečnosti a zdraví při práci a toto poučení by měl stvrdit svým podpisem.

V budoucnu by bylo vhodné upravit odpovědnost za škodu způsobenou při výkonu trestu OPP ve zvláštním zákoně nebo alespoň ve zvláštním ustanovení zákona, jelikož v této oblasti je naše právní úprava nedostatečná a nekryje dostatečně situace, které mohou při výkonu trestu OPP nastat v oblasti škody na zdraví a na majetku a v jiných evropských státech (např. v Rakousku) taková právní úprava existuje a jistě by bylo vhodné, aby se i naše právo se nechalo inspirovat. Pojištění pachatelů proti nehodě, zranění a veřejné odpovědnosti vyplývající jako důsledek výkonu veřejně prospěšné práce předpokládá také výše zmíněné Doporučení č. R (92)16 Rady Evropy v pravidle č. 68, které dále uvádí, že pracovní podmínky pachatelů, kteří vykonávají veřejně prospěšné práce, budou v souladu s obecně platnou legislativou o zdravotnictví a bezpečnosti práce.

8. Úkoly probačních úředníků v rámci trestu OPP

8.1 Zákon o probační a mediační službě

Probační služba byla u nás zřízena od 1. 1. 1996, avšak její zákonná úprava v samostatném zákoně byla přijata až v roce 2000 a to zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a změně některých zákonů (dále jen „ZPMS“), který nabyl účinnosti 1. 1. 2001. Tím byl vytvořen zákonný rámec pro tuto instituci, která má při uplatňování trestu OPP a vůbec alternativních trestů nezastupitelné místo a v mnoha evropských státech byla vytvořena již o mnoho let dříve než u nás.

V oblasti trestu OPP je uplatňována probace, kterou definuje § 2 ZPMS a rozumí se jí „organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů“.

U trestu OPP jsou důležité některé činnosti Probační a mediační služby, které se pokusím vymezit v rozsahu nezbytném pro trest OPP.

Probační a mediační služba vytváří předpoklady k tomu, aby věc mohla být ve vhodných případech projednána v některém ze zvláštních druhů řízení, nebo mohl být uložen a vykonán trest nespojený s odnětím svobody. Za tím účelem poskytuje obviněnému odborné vedení a pomoc, sleduje a kontroluje jeho chování a spolupracuje s jeho rodinným a sociálním prostředím, ve kterém žije a pracuje, s cílem, aby v budoucnu vedl řádný život. Probační a mediační služba obstarává podklady k osobě obviněného a k jeho rodinnému a sociálnímu zázemí, kontroluje výkon trestu OPP, spolupracuje s orgány činnými v trestním řízení a provádí úkony ve své působnosti na jejich pokyn v trestním řízení, dále spolupracuje i s řadou dalších orgánů a zařízení jako jsou např. školy, církve, zdravotnická zařízení, zájmová sdružení občanů, ale také s orgány sociálního zabezpečení apod. Zaměstnanci PMS mají právo požadovat potřebné informace a údaje od státních orgánů, ale i od právnických a fyzických osob a ty jsou povinny tyto informace sdělit pokud jim to nezakazuje zákon.

Úředníci probační a mediační služby jsou povinni při výkonu své funkce řídit se jednak zákony, jinými právními předpisy a pokyny předsedy senátu nebo samosoudce a v přípravném řízení státního zástupce. Musí respektovat a chránit lidská práva a svobody, důstojnost člověka, musí být objektivní a nestranní, jinak jim může být věc soudem odejmuta.

Probační úředník je oprávněn zjišťovat stanovisko obviněného k uložení trestu OPP. Také kontroluje zda odsouzený k trestu OPP, kterému byly uložena omezení či povinnosti je dodržuje. Dojde-li k porušení uložených omezení či povinností, informuje o tom probační úředník předsedu senátu nebo samosoudce. Při méně závažném porušení uložených omezení či povinností může probační úředník upozornit obviněného na zjištěné nedostatky a dát mu poučení, že v případě opakování nebo závažnějšího porušení stanovených omezení či povinností bude o tom informovat předsedu senátu nebo samosoudce.

Probační úředník má také právo nahlížet do trestních spisů a činit si z nich výpisky, poznámky a pořizovat si jejich kopie. Úředníci i asistenti Probační a mediační služby jsou povinni zachovávat mlčenlivost o věcech, které se dozvěděli při své funkci. Mohou být vyloučeni z výkonu své funkce v jednotlivých případech z obdobných důvodů, které zákon stanoví pro vyloučení orgánů činných v trestním řízení. O vyloučení rozhoduje předseda senátu nebo samosoudce.

8.2 Úprava probačního úředníka v trestním řádu

O probačním úředníkovi pojednává také § 27b TrŘ, který uvádí, že probační úředník vykonává v trestním řízení dohled nad obviněným spočívající jednak v pozitivním vedení a pomoci obviněnému a jednak v kontrole jeho chování a v případech, kdy dohled nebyl uložen, provádí úkony směřující k tomu, aby obviněný vedl řádný život, pokud bylo rozhodnuto o uložení trestu OPP. Probační úředník může být pověřen státním zástupcem a v řízení před soudem předsedou senátu zjišťováním informací o osobě obviněného a jeho sociálních poměrech. Za podmínek stanovených zvláštním zákonem může provádět jednotlivé úkony i bez takového pokynu. V řízení před soudem může vykonávat jednotlivé úkony výkonu rozhodnutí zejména v případech, kdy byl uložen trest nespojený s odnětím svobody (OPP), nebo kdy odsouzený byl z výkonu trestu odnětí svobody podmíněně propuštěn.

8.3 Spolupráce soudu a probačního úředníka v rámci nařízení výkonu trestu OPP

Výkon trestu OPP je upraven také v § 40 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy.

Po nařízení výkonu trestu OPP, zašle okresní soud vyrozumění o nařízení tohoto trestu probačnímu úředníkovi a v tomto vyrozumění soud probačního úředníka upozorní, že v rámci prováděné kontroly nad výkonem trestu OPP probačním úředníkem je potřeba, aby měl probační úředník přehled, zda odsouzený vykonává práce v souladu s rozhodnutím soudu, o druhu práce a místě jejího výkonu a jakou část těchto prací vykonal. Soud také probačního úředníka požádá, aby v případě nevykonávání OPP odsouzeným, bez odkladu zjistil důvod nevykonávání OPP a podle zjištěného důvodu v součinnosti s obecním úřadem nebo institucí, u níž mají být práce vykonávány, učinil opatření k nápravě. Ve vyrozumění o nařízení výkonu OPP soud probačního úředníka také upozorní, aby v případě zjištění důvodu pro přeměnu trestu OPP v trest odnětí svobody, podal soudu návrh na tuto přeměnu dle trest. řádu.

V případě, že soud zjistí, že počet požadavků na provedení OPP v jeho obvodu neodpovídá počtu pravomocně odsouzených, kteří mají trest OPP vykonávat, předem o tom informuje probačního úředníka a požádá ho, aby poskytl obcím a obecně prospěšným institucím odbornou pomoc při vyhledávání vhodných prací a formulací požadavků na jejich provedení.

8.4 Metodické postupy PMS v rámci trestu OPP

PMS je prostředníkem mezi obcí nebo obecně prospěšnou institucí, odsouzeným a soudem, zajišťuje informační servis odsouzenému i obci nebo obecně prospěšné instituci. Poučuje odsouzeného o OPP, zjišťuje jeho kvalifikaci, časové možnosti, oslovuje vhodného poskytovatele prací, pomáhá v případě žádostí o přerušování výkonu trestu, konzultuje v případě nedostavování se odsouzeným k výkonu OPP, zasílá potřebné materiály obcím a obecně prospěšným institucím, zpracovává informace pro soud (zprávy o výkonu OPP, návrhy na přeměnu trestu, sdělení o vykonání OPP) – PMS tedy zajišťuje výkon OPP po organizační stránce.

Obce a obecně prospěšné instituce práci zadávají, její pracovníci mají přehled o postupu prací a podávají PMS zprávy o průběhu výkonu OPP. PMS eviduje odsouzené k trestu OPP a sleduje výkon uloženého trestu OPP. Pracovníci PMS navštěvují obce a obecně prospěšné instituce, osobně kontrolují průběh a evidenci OPP, pomáhají řešit problémy.

8.5 Konkrétní postup probačních úředníků v praxi při uložení trestu OPP dle metodických standardů zpracovaných PMS

PMS v rámci trestu OPP zajišťuje přípravu, organizaci a výkon trestu OPP. V rámci popisu níže uvedených postupů probačních úředníků jsem vycházela z metodických standardů PMS dle jejich poslední verze, ale nové metodiky ještě musí být odpřipomínkovány a schváleny ministrem, ale k zásadním změnám už by nemělo dojít. Ke změnám v činnosti PMS v rámci trestu OPP dochází na základě novely trest. řádu.

Činnost PMS v oblasti trestu OPP se dá rozdělit do dvou skupin a to na činnost PMS v rámci přípravného řízení a řízení před soudem a dále na činnost PMS v rámci trestního řízení ve fázi po pravomocném rozhodnutí soudu.

1. Činnost PMS v rámci přípravného řízení a řízení před soudem

1.1 Evidence případu

K činností v rámci trestu OPP je příslušné středisko PMS dle bydliště obviněného. V rámci této fáze řízení zde bude úkolem PMS především zjistit stanovisko obviněného k uložení trestu OPP po obdržení pověření od OČTŘ (orgány činné v trest. řízení). Probační úředník založí spis a zaeviduje jej do Probačního rejstříku. K evidenci případu probační úředník obdrží: pověření střediska PMS, obžalobu či návrh na potrestání, protokol o výslechu obviněného či podezřelého nebo úřední záznam o podání vysvětlení, opis z rejstříku trestů, podání vysvětlení poškozeného. Jsou-li tyto podklady neúplné, vyžádá si probační úředník jejich zaslání od OČTŘ, nebo v případě potřeby si doplní informace z trestního spisu.

1.2 Činnost probačního úředníka s klienty (obviněný či odsouzený se v rámci činnosti PMS nazývá klientem)

Probační úředník zjistí zdravotní stav obviněného, jeho stanovisko k uložení trestu OPP a možnosti výkonu trestu OPP v případě jeho uložení a tato zjištění zahrne do zprávy určené soudu a zároveň s touto činností dojednává s obviněným i další možnosti spolupráce. Probační úředník se v rámci přípravného řízení a řízení před soudem zaměřuje na celkové posouzení případu v souladu se třemi pilíři činnosti PMS, což je integrace pachatele, ochrana společnosti, participace poškozeného.

1.2.1 Práce s obviněným

V této fázi je tedy nezbytná spolupráce s obviněným, kdy ho probační úředník pozve na konzultaci, kde ho seznámí s obsahem jednání, zakázkou OČTŘ, včetně dobrovolnosti spolupráce v přípravném řízení, seznámí obviněného s podmínkami výkonu trestu OPP a vyhodnocuje rizika pro výkon tohoto trestu, zaměří se také na náhradu škody a nápravu důsledků trest. činu. Pokud se obviněný ke konzultaci nedostaví, ačkoli byl o výzvě k jednání informován, o čemž má probační úředník doklady (např. doručenkou, záznam o úkonu), je situace chápána jako nezájem o spolupráci v přípravném řízení a o této situaci informuje probační úředník neprodleně příslušné OČTŘ. Pokud probační úředník zjistí, že se obviněný na soudem poskytnuté adrese nezdržuje, obrátí se na soud, který ve věci středisko PMS pověřil, se žádostí o zjištění místa aktuálního pobytu obviněného a poskytnutí jeho adresy.

1.2.2 Práce s poškozeným / obětí

V rámci této fáze také probační úředník pracuje s poškozeným, což obnáší především poskytnutí základního právního poradenství poškozenému/oběti, provázení trestním řízením a zprostředkování potřebné pomoci. Podrobné informace jsou obsaženy v „Manuálu práce s oběťmi trest. činů“. Probační úředník se zajímá o vnímání konfliktu s odsouzeným, o jeho dopady na život poškozeného i osob v jeho okolí a to jak v oblasti psychosociální, tak materiální. Základním nástrojem probačního úředníka při jednání s poškozeným je profesionální rozhovor, kdy si probační úředník vyslechne příběh ve formě, v jaké ho oběť sleduje, umožní ventilaci pocitu a prožitku oběti, její vlastní zkušenosti, poskytne oběti přátelskou podporu, reaguje na její dotazy a potřeby, vyjadřuje svoji osobní účast a empatii, vyhýbá se projevům své vlastní fascinace příběhem, zjišťuje aktuální zdravotní stav oběti v souvislosti s následky a dopady trest.

činu na oběť a v případě potřeby zprostředkovává lékařskou péči u odborníků, které osobně zná, v případě zájmu oběti doplňuje informace týkající se právního kontextu daného případu, zaměřuje se také na zjištění, zda někdo další v okolí oběti nepotřebuje profesionální pomoc, předává oběti informace o dostupných organizacích poskytujících různé typy služeb pro oběti trestných činů, zprostředkovává kontakt s těmito organizacemi, nevnucuje oběti vlastní představy o dalším postupu a řešení situace a respektuje přání oběti. Probační úředník podává oběti základní informace o činnosti PMS v rámci přípravného řízení, o trestu OPP a o možnostech náhrady škody, informace k osobě pachatele poskytuje jen v základní míře bez detailů a vždy za účelem urovnání následků trest. činu. Probační úředník poskytuje oběti základní informace o možnostech náhrady škody a pomáhá jí s vyřízením potřebných záležitostí k uskutečnění jako je uzavření dohody s pachatelem trest. činu o náhradě škody (mediace), podání žádosti o poskytnutí peněžité pomoci obětem trest. činnosti, plnění od pojišťovny, podání žádosti o vymáhání náhrady škody po odsouzeném na základě exekučního titulu a bez exekučního titulu, zastoupení advokátem nebo obecným zmocněncem v rámci vymáhání náhrady škody a právu na bezplatnou pomoc.

1.2.3 Analýza rizik pro výkon trestu OPP

Po těchto úkonech následuje analýza rizik pro výkon trestu OPP, která umožňuje eliminovat nevhodně uložené tresty OPP a spočívá v důkladném zmapování oblastí, které zásadně ovlivňují vykonatelnost trestu OPP a těmito riziky se má na mysli: postoj obviněného ke spáchanému činu a uloženému trestu, míra motivace trest vykonat, časové možnosti pro výkon trestu vzhledem k zaměstnání, studiu, rodinné situaci, dosažené vzdělání a odborná kvalifikace, praktické pracovní dovednosti, zdravotní stav a případná zdravotní omezení, rodinné poměry a sociální zázemí, předchozí trestná činnost, postoj k osobě poškozeného a představa obviněného o odčinění způsobené újmy a nahrazení škody, další významné skutečnosti týkající se projednávaného případu, psychosociální potřeby obviněného a poškozeného a s nimi související možnosti zprostředkování pomoci a kontaktu s jiným pracovištěm, faktické trvalé bydliště a bezproblémový kontakt na obviněného, spolupráce se zájmovým sdružením na přípravě záruky za chování a osobu odsouzeného.

1.2.4 Zpráva k uložení trestu OPP

Na základě analýzy rizik, jednání s poškozeným, konkrétních možností výkonu trestu OPP v regionu, vypracuje probační úředník „Zprávu k uložení trestu OPP“ a to buď doporučující nebo nedoporučující. Zpráva shrnuje dosavadní kroky, obsahuje odůvodněný návrh dalšího postupu vzhledem k možnostem náhrady škody poškozenému, rizikům pro výkon trestu OPP a osobě obviněného, závažnosti trest. činu a postoji obviněného k trest. činnosti. Zpráva obsahuje informace PMS týkající se zjištěných potřeb a motivace obviněného podrobit se v rámci výkonu alternativního trestu případným uloženým přiměřeným povinnostem či omezením. Součástí zprávy je vždy stanovisko obviněného k uložení trestu OPP a v případě doporučující zprávy je součástí také návrh možných poskytovatelů místa OPP, kde by obviněný mohl trest vykonávat a to včetně uvedení případných specifických požadavků poskytovatelů pro výkon trestu OPP. Pokud během konzultace se ukáže, že by pro obviněného bylo vhodné vykonávat trest mimo bydliště, je součástí předávaných podkladů i souhlas obviněného s výkonem trestu mimo okres jeho bydliště.

V případě nezájmu obviněného o spolupráci je zpráva vždy nedoporučující k uložení trestu OPP.

1.3 Probační úředník rovněž zjišťuje informace týkající se nabídky zájmového sdružení za chování a nápravu odsouzeného, které by mohlo výchovně spolupůsobit při výkonu trestu OPP.

1.4 Mapování a rozšiřování požadavků od poskytovatelů místa pro výkon trestu OPP

Probační úředníci zjišťují konkrétní požadavky poskytovatelů, kteří chtějí zaměstnávat odsouzené k výkonu trestu OPP. Z jejich požadavků by mělo být patrné: konkrétní místo výkonu práce, konkrétní druh práce, rozsah práce v hodinách, časové možnosti organizace pro zajištění místa výkonu trestu OPP (např. zda se bude jednat pouze o sezónní práce, pouze v pracovní dny, pouze o víkendy apod.), mají-li zvláštní požadavky na výkon práce (např. kvalifikaci odsouzeného, je-li práce nevhodná pro mladistvé či pro ženy, požadavek na zdravotní průkaz, upozornění, že se jedná o specifickou práci např. práce ve výškách, s chemickými látkami apod.), konkrétní předmět činnosti organizace, což je nutné pro posouzení obecné prospěšnosti vykonávané práce. K těmto zjištěním probační úředníci poskytují organizacím formulář. Probační úředníci tedy mapují situaci v jejich regionu, která se týká

stávajících i nových možností výkonu tohoto trestu a vedou evidenci požadavků na vykonání trestu OPP v elektronické podobě, kde je uveden adresář institucí, které jsou poskytovateli OPP. Probační úředník kontaktuje vhodné poskytovatele míst pro výkon OPP s nabídkou možné spolupráce. Webový katalog poskytovatelů míst výkonu trestu OPP je informační databází, která umožňuje pružnější, rychlejší nařizování výkonu trestu OPP u odsouzených. Webový katalog obsahuje: přehled poskytovatelů míst výkonu OPP v rámci celé ČR a v jednotlivých regionech, počet aktuálně volných míst pro výkon trestu OPP v rámci celé ČR a v jednotlivých regionech, specifické požadavky jednotlivých poskytovatelů, informace o průběhu výkonu trestu OPP u jednotlivých odsouzených (jedná se o vyhledávání odsouzených dle spisových značek soudu, bez uvedení jména odsouzeného).

2. Činnost PMS v rámci trestního řízení ve fázi po pravomocném rozhodnutí soudu

2.1 Evidence případu

Soudy se obracejí na střediska PMS dle místa bydliště odsouzeného a tato střediska spisy evidují. Po obdržení pověření střediska PMS k zajištění výkonu trestu OPP, pravomocného rozhodnutí soudu (rozsudek, trestní příkaz), popř. usnesení, kterým se nařizuje výkon trestu OPP u konkrétního poskytovatele a druh prací a opisu z rejstříku trestů, založí probační úředník spis v souladu se Spisovým řádem a po té jej zaeviduje do Probačního rejstříku ve fázi vykonávacího řízení.

2.2 Příprava podkladů pro nařízení trestu OPP

2.2.1 Práce s odsouzeným – v případě, že je středisko PMS pověřeno přípravou podkladů pro nařízení výkonu trestu OPP, probační úředník zašle odsouzenému pozvánku k jednání a následná konzultace je zaměřena na: obecné informace o činnosti probačního úředníka v rámci postupu při zajištění výkonu a kontroly uloženého trestu OPP, podrobné informace o podmínkách a průběhu výkonu trestu OPP, vyjasnění rolí, práv a pravidel komunikace mezi dalšími subjekty v rámci průběhu výkonu trestu OPP – tedy soudu, poskytovatele, popř. zájmového sdružení, které za chování a osobu odsouzeného poskytlo záruku či poskytovatele vhodného programu sociálního výcviku a převýchovy popř. jiného programu, pokud jeho absolvování bylo odsouzenému soudem uloženo nebo se odsouzený rozhodl program dobrovolně absolvovat, zjištění informací důležitých pro výkon trestu OPP, projednání konkrétního místa, podmínek a

způsobu výkonu trestu OPP, způsob plnění přiměřených povinností a omezení, byla-li soudem uložena, způsob náhrady škody poškozenému.

2.2.2 Komunikace s poskytovatelem – projednání konkrétního místa, podmínek a způsobu výkonu trestu OPP probíhá v součinnosti s poskytovateli míst pro výkon trestu OPP a to na základě požadavků poskytovatelů uvedených ve webovém katalogu při respektování specifických požadavků poskytovatelů.

2.2.3 Práce s poškozeným (viz bod 1. 2. 2.)

2.2.4 Podklady zasílané soudu – probační úředník vyhotoví na základě zjištěných informací podklady pro nařízení výkonu trestu OPP, ke kterým popř. připojí doklady o dosažené pracovní kvalifikaci nebo lékařské potvrzení o zdravotním omezení pro výkon určitých druhů prací a tento záznam předá odsouzenému, soudu, poskytovateli jako informaci a jedno vyhotovení založí do probačního spisu. Pro vydání usnesení o druhu a místě výkonu trestu OPP je stěžejní komunikace probačního úředníka s vyššími soudními úředníky a společné využívání informací uvedených ve webovém katalogu.

2.3 Postup po nařízení výkonu trestu OPP

2.3.1 Konzultace s odsouzeným u PMS – odsouzený je povinen dostavit se do 14 dnů od oznámení druhu a místa výkonu OPP do střediska PMS, v jehož obvodu má být trest OPP vykonán. Při konzultaci s odsouzeným, kdy nepředcházela spolupráce v rámci zjišťování stanoviska obviněného k uložení trestu OPP nebo při přípravě podkladů pro vydání usnesení, kterým se nařizuje místo a druh prací, jsou mu definována základní pravidla spolupráce a podány informace vztahující se k výkonu trestu OPP. V případech předchozí spolupráce postačí, aby probační úředník zopakoval odsouzenému základní informace o výkonu trestu OPP. Dále je stanoveno datum, kdy je odsouzený povinen dostavit se k poskytovateli k sepsání „Dohody o realizaci výkonu trestu OPP“ (Příloha č. 3) a ke stanovení konkrétního harmonogramu prací (Příloha č. 4). O stanovení konkrétního data nástupu a poučení o podmínkách výkonu trestu OPP je probačním úředníkem v rámci konzultace vyhotoven záznam („Projednání podmínek výkonu trestu OPP“). Záznam předá probační úředník odsouzenému, soudu, instituci a jedno vyhotovení založí do probačního spisu. Jestliže se odsouzený ve lhůtě 14 dnů od oznámení usnesení nedostaví k PMS, probační

úředník odsouzeného zkontaktuje a upozorní ho na jeho zákonné povinnosti s důrazem na možné důsledky jeho pasivního přístupu k výkonu uloženého trestu.

2.3.2 Zahájení výkonu trestu OPP v instituci – pokud to časové možnosti probačnímu úředníkovi umožňují, zúčastní se úvodního jednání odsouzeného a poskytovatele a na místě ověří podmínky výkonu konkrétních prací a jejich organizační zajištění. V případě, kdy se probační úředník nemůže tohoto úvodního jednání zúčastnit, je vhodné, aby ho poskytovatel neprodleně informoval, zda se odsouzený dostavil ve stanoveném termínu k uzavření „Dohody o realizaci výkonu trestu OPP“ a stanovení časového harmonogramu výkonu OPP včetně konkrétního data, od kterého odsouzený výkon trestu OPP fakticky zahájí. Harmonogram výkonu trestu OPP je vytvořen tak, že odsouzený si se zástupcem poskytovatele dopředu písemně dohodne termíny výkonu trestu OPP a stvrdí je svým podpisem. Po odpracování dohodnuté práce v určeném termínu a zkontrolování její kvality odpovědná osoba poskytovatele zaznamená a podepíše skutečný počet odpracovaných hodin a dohodne s odsouzeným další termíny výkonu trestu OPP. Odsouzený na vyžádání obdrží kopii tohoto harmonogramu. V případě, že se probační úředník dozví, že se odsouzený nedostavil k projednání „Dohody o realizaci výkonu trestu OPP“ a harmonogramu výkonu OPP k danému poskytovateli ve stanovený den, zkontaktuje odsouzeného znovu a opakovaně ho upozorní na jeho povinnosti při výkonu trestu OPP s důrazem na možné důsledky jeho pasivního přístupu k výkonu uloženého trestu. Poskytovatel neprodleně informuje probačního úředníka o datu zahájení výkonu trestu OPP, kdy tuto informaci může sdělit e-mailem, telefonicky, písemně. Po té tuto informaci zanesou probační úředník do probačního spisu a písemně ji sdělí soudu. Poskytovatel též neprodleně informuje probačního úředníka o nezahájení faktického výkonu trestu OPP v dohodnutém termínu a v tomto případě rovněž probační úředník kontaktuje odsouzeného a upozorní ho na jeho povinnosti při výkonu tohoto trestu se zdůrazněním na možné důsledky jeho pasivního přístupu a současně ho vyzve, aby své povinnosti dodržoval.

2.3.3 Kontrola a evidence výkonu trestu OPP – probační úředník provádí dle aktuální potřeby, avšak minimálně jedenkrát za dva měsíce, kontrolu výkonu OPP a to osobně, telefonicky, písemně nebo e-mailem. Získané informace zaznamenává do probačního spisu a to v papírové i elektronické podobě. Tuto činnost vykonává průběžně dle

individuálních okolností případu a to až do ukončení výkonu trestu OPP. Při provádění kontroly nad průběhem výkonu trestu postupuje probační úředník v součinnosti s příslušným poskytovatelem, popř. s dalšími zainteresovanými subjekty (např. s městskou policií). Poskytovatel prací pro tento účel shromažďuje informace získané vlastním sledováním výkonu prací a eviduje aktuální počet odpracovaných hodin a kvalitu odvedené práce.

2.3.4 Kontrola vedení řádného života a plnění přiměřených povinností a omezení – probační úředník provádí úkony směřující k tomu, aby odsouzený vedl v průběhu výkonu trestu OPP řádný život, dodržoval soudem uložená přiměřená omezení a povinnosti, odčinil následky trestného činu a učinil kroky vedoucí k nápravě vztahů s poškozeným, uhradil náklady trestního řízení. Za tímto účelem zve probační úředník odsouzeného na pravidelné konzultace a dle konkrétních okolností případu také oslovuje jeho sociální okolí, zvláště jedná-li se o mladistvé a mladé dospělé odsouzené. Pokud přijal soud záruku zájmového sdružení za dovršení nápravy odsouzeného, spolupracuje probační úředník i s ním. V případě uložené povinnosti absolvování programu popř. při dobrovolném absolvování programu ze strany klienta udržuje probační úředník kontakt i s poskytovatelem programu a vyžaduje od něj informace o průběhu plnění podmínek takového programu odsouzeným. Probační úředník nabízí odsouzenému také psychosociální podporu a pomoc, popř. zprostředkovává kontakty na odborníky.

2.3.5 Postup při neplnění podmínek výkonu trestu OPP – v případě, že odsouzený neprovádí bez závažného důvodu uložené práce dle sjednaného časového harmonogramu a v dohodnutém rozsahu nebo kvalitě, vyrozumí o tom neprodleně poskytovatel probačního úředníka a dále s ním spolupracuje na řešení nastalé situace. Získá-li probační úředník informace, že odsouzený trest OPP řádně nevykonává a nedodržuje dohodnutý harmonogram prací, kontaktuje jej za účelem zjištění důvodů porušení podmínek výkonu trestu OPP a iniciuje osobní schůzku. V případě, že odsouzený ani přes upozornění trest OPP nevykonává, probační úředník mu doporučeně do vlastních rukou zašle poslední výzvu k nástupu trestu OPP. A pokud odsouzený do 14 dnů od oznámení (od převzetí nebo od 10. dne uložení zásilky) poslední výzvy trest nezačne vykonávat, podává probační úředník soudu návrh na přeměnu trestu OPP v trest odnětí svobody. Obdobně probační úředník postupuje,

pokud odsouzený ani po upozornění neplní soudem uložená přiměřená omezení či povinnosti nebo nevede řádný život. Návrh na přeměnu v nepodmíněný trest odnětí svobody podává probační úředník a neprodleně o tom informuje poskytovatele, poskytovatel tak může učinit pouze prostřednictvím probačního úředníka. Po té probační úředník ukončí spis zprávou o neplnění nebo nevykonání povinností, s celkovým uzavřením spisu vyčká do obdržení pravomocného rozhodnutí soudu. V případě přeměny trestu OPP v trest odnětí svobody poté uzavře spis také u OČTŘ a vyřadí jej z aktuální evidence střediska v souladu se Spisovým řádem.

2.3.6 Změna místa výkonu trestu OPP - ke změně místa výkonu trestu OPP v průběhu výkonu tohoto trestu může dojít na vlastní žádost odsouzeného, nebo jestliže se odsouzený v průběhu výkonu trestu přestěhuje do jiného obvodu než je stávající obvod okresního soudu. V takových případech probační úředník vyhotoví shrnující zprávu obsahující informace o počtu odpracovaných hodin odsouzeným, důvody změny místa výkonu OPP, další potřebné informace např. vedení řádného života odsouzeným, došlo-li k náhradě škody odsouzeným a k úhradě nákladů trestního řízení apod. a tuto zprávu předloží soudu. Může také dojít ke změně místa výkonu trestu v rámci stejného obvodu soudu např. z důvodu nedostatku práce v původní instituci, z důvodu lepší dopravní dostupnosti pro odsouzeného, vhodnější práce apod. O těchto okolnostech informuje probační úředník soud a i původní instituci a zajistí výkon trestu OPP v jiné vhodné instituci, odpracované hodiny se v jednotlivých institucích sčítají. O změně místa výkonu trestu OPP rozhoduje soud usnesením, popř. písemným opatřením. Jedná-li se o místo v jiném soudním okrese, postupuje probační úředník ve spolupráci se střediskem PMS v tomto okrese. V případě schválení změny místa výkonu OPP, vydání nového usnesení, pověří soud nové středisko PMS zajištěním výkonu trestu OPP a následně dojde k postoupení spisu mezi středisky PMS.

2.3.7 Odložení, přerušení výkonu trestu OPP, upuštění od výkonu trestu OPP, přeměna trestu OPP – probační úředník vždy poučí odsouzeného o možnostech řešení nastalé situace, která odsouzenému dočasně či trvale znemožňuje trest OPP vykonávat (jako je např. nemoc odsouzeného, závažné události v životě odsouzeného apod.) a je mu nápomocen při jejich řešení ve vztahu k trestu OPP za komunikace s poskytovatelem i soudem. Soud je oprávněn rozhodnout v zákonem vymezených případech na žádost odsouzeného o odkladu, přerušení nebo upuštění od výkonu trestu OPP a o těchto

rozhodnutích informuje soud příslušné středisko PMS, stejně jako o dalších podstatných skutečnostech ve věcech výkonu trestu OPP a zasílá středisku PMS na vědomí kopie vydaných rozhodnutí. Probační úředník je oprávněn podat návrh na přeměnu trestu OPP a soud může na základě tohoto podání, ale i bez něho, rozhodnout o přeměně trestu či jeho zbytku na trest odnětí svobody ve veřejném zasedání. O konání veřejného zasedání ve věci přeměny trestu OPP na trest odnětí svobody informuje soud příslušné středisko PMS.

2.3.8 Dohled, výchovné opatření – uloží-li soud odsouzenému na dobu výkonu trestu OPP dohled, je doba dohledu omezena dobou výkonu trestu a uloží-li soud odsouzenému výchovná opatření, je také doba výchovného opatření omezena dobou výkonu trestu OPP – v obou případech má zde své postavení a vykonává činnosti probačního úředník.

2.4 Ukončení práce s odsouzeným

Ukončení této spolupráce po ukončení výkonu trestu OPP odsouzeným oznámí probační úředník písemně soudu a přiloží hodnocení výkonu trestu OPP, které je součástí „Dohody o realizaci výkonu trestu OPP“, s tím zároveň informuje soud o průběhu výkonu trestu OPP, o plnění soudem uložených povinností a omezení, o uhrazení či neuhrazení způsobené škody odsouzeným, o učiněných krocích směřujících k urovnání narušených vztahů mezi odsouzeným a poškozeným. Součástí zprávy je také stanovisko poškozeného, popř. stanovisko zájmového sdružení, které nad chováním a osobou odsouzeného převzalo záruku. Následně probační úředník ukončí spis u PMS zprávou o splnění a vykonání povinností. V ostatních případech dále sleduje, jakým způsobem byla věc soudem ukončena a po obdržení pravomocného rozhodnutí ve věci (např. v případě přeměny, upuštění od výkonu) ukončí spis u OČTŘ, stejnopis rozhodnutí založí do probačního spisu a vyřadí jej z aktuální evidence střediska v souladu se Spisovým řádem.

9. Poznatky z praxe

Při studiu trestu OPP jsem se zaměřila i na praktické otázky a problémy tohoto trestu a při rozhovorech s osobami, které se s tímto trestem setkávají, jsem jim položila dotazy v rámci trestu OPP, abych zjistila jejich názor na tento trest, jak jsou s úpravou tohoto trestu spokojeni a co by v rámci tohoto trestu změnili a jakou úpravu by navrhovali de lege ferenda. Pocházím z Karlových Varů, kde také žiji a tak můj výzkum byl prováděn zde, ale jelikož mi středisko PMS v Karlových Varech neposkytlo dostatečné informace, obrátila jsem se i na PMS v Praze. Můj výzkum v praxi byl prováděn za účinnosti předešlé právní úpravy, tedy trestního zákona č.140/1961Sb., a tak poznatky jednotlivých osob vycházejí ze zkušeností s tímto trestem právě dle této zákonné úpravy.

9.1 Rozhovor s místopředsedkyní Okresního soudu v Karlových Varech pro úsek trestní

Paní soudkyně mi poskytla svůj názor na trest OPP na základě mých dotazů. Jako vhodné vidí tento trest ukládat za méně závažné trestné činy a je jí ukládán např. za drobné majetkové trestné činy (krádeže), ohrožení pod vlivem návykové látky, výtržnictví apod. Přiměřené podmínky a omezení příliš ukládány nejsou. Co do počtu ukládaných hodin jsou tresty ukládány zpravidla do 250 hodin a paní soudkyně současnou sazbu trestu označuje za dostačující, ale dle jejích zkušeností vždy záleží na osobě konkrétního soudce, kdy někteří soudci ukládají trest v nejvyšší možné výši i za méně závažnou trestnou činnost a byli by i pro zvýšení této sazby. Vykonatelnost trestu OPP je dle jejích zkušeností kolem 50-70%. U zákonné jednoroční lhůty pro výkon trestu OPP mi sdělila, že ji nepovažuje za prekluzivní, tedy propadnou a v individuálních a odůvodněných případech, kdy se paní soudkyni nezdá vhodné přeměnit trest OPP na trest odnětí svobody, i když zákonná jednoroční lhůta pro výkon trestu již uplynula, umožňuje i po té, aby odsouzený mohl trest OPP vykonat, ale v takovém případě si již musí konkrétní místo pro výkon tohoto trestu obstarat sama bez pomoci střediska PMS na základě dohody s poskytovatelem OPP. K otázce, zda by požadovala zavedení povinného souhlasu pachatele s uložením trestu OPP, nebyla pro, jelikož se ve své praxi neseťká s tím, že by pachatelé byli proti uložení tohoto trestu

a v naprosté většině případů jsou vždy pro uložení tohoto trestu a jsou rádi, že je jim uložen trest OPP než trest odnětí svobody, jelikož trest OPP má pro odsouzené řadu výhod oproti trestu odnětí svobody a po jeho vykonání se jeho uložení neobjevuje ve výpisu z Rejstříku trestů. Z hlediska pozitivního přístupu pachatelů trestných činů k trestu OPP a častému ukládání tohoto trestu formou trestního příkazu, se jeví paní soudkyni nevhodné zavádění vyjádření stanoviska obviněného v případě ukládání trestu OPP trestním příkazem, jelikož to velice zpomalí trestní řízení, kdy je rozhodováno trestním příkazem, jehož výhody spatřuje právě v rychlosti takového řízení. Zdravotní stav pachatele není také zvlášť zkoumán, pokud zde nejsou námitky ze strany obviněného či není zřejmá napohled zdravotní nezpůsobilost k uložení tohoto trestu.

9.2 Studium trestních spisů

Okresním soudem v K. Varech mi bylo umožněno prozkoumat 10 trestních spisů, kde byl uložen trest OPP, z toho v devíti případech byl uložen mužům a v jednom případě ženě, v šesti případech byl uložen za jeden trestný čin a ve čtyřech případech za spáchání více trestných činů najednou.

Nejčastěji byl trest OPP ukládán za trestný čin dle § 180d TrZ řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění a to ve čtyřech případech, následují trestné činy ohrožení pod vlivem návykové látky z nedbalosti dle § 201 odst. 1 TrZ, maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 171 odst. 1 TrZ, kde se jednalo nejčastěji o písm. c), tedy vykonávání činnosti, která byla odsouzenému zakázána a dále trestný čin zanedbání povinné výživy dle § 213 odst. 1, 3, v jednom případě byl trest OPP uložen za trestný čin výtržnictví dle § 202 odst. 1 TrZ a také za trestný čin ublížení na zdraví z nedbalosti dle § 223 TrZ. Jednalo se tedy pouze o méně závažné trestné činy, za které trest. zák. ve zvláštní části stanoví trest odnětí svobody maximálně do dvou let a v případě opakování stejné trestné činnosti se jednalo o trest odnětí svobody do tří let. Ani v jednom případě nebyl uložen trest OPP za trestný čin, na který trest. zák. stanoví ve zvláštní části trest odnětí svobody až do pěti let.

Trest OPP byl ukládán ve výměře od 100 (pouze v jednom případě a 1x 150h) až do 350 hodin, ale spíše byl ukládán v horní výměře a to vyšší jak 200 hodin.

Ve většině případů došlo k uložení trestu OPP trestním příkazem, tedy v 8 a pouze ve 2 došlo k uložení trestu OPP rozsudkem a to z důvodu spáchání další trestné činnosti, kde došlo k navýšení trestu OPP co do počtu uložených hodin.

Byly ukládány různé druhy prací u různých poskytovatelů práce např. na hřbitovní správě, pomocné práce ve stanici ohrožených zvířat, údržba veřejných prostranství, úklid a údržba veřejných budov a komunikací nebo jiné obdobné činnosti, pomocné úklidové práce u Magistrátu města na odboru životního prostředí, pomocné práce apod., tedy pouze nekvalifikované práce.

K přeměně trestu OPP v trest odnětí svobody nedošlo ani v jednom případě. V jednom případě, kdy byl trest uložen ženě, kdy se jí nejprve nedařilo doručovat rozhodnutí o nařízení výkonu trestu, došlo ke zjištění uskutečněném střediskem PMS, že je žena těhotná a z tohoto důvodu byl výkon trestu OPP odložen, jelikož žena do té doby trest nezačala vykonávat. V jednom případě také došlo ke zrušení rozsudku, který ukládal souhrnný trest OPP za trestný čin zanedbání povinné výživy, kdy v rámci povolení obnovy řízení bylo zjištěno a dokázáno, že uplatňování výživného na dvě nezletilé dcery nebylo oprávněné, neboť bylo prokázáno, že odsouzený není biologickým otcem jedné z nich.

V rámci trestného činu zanedbání povinné výživy byla také vedle trestu OPP odsouzeným uložena povinnost uhradit dlužné výživné a povinnost platit výživné, jiné přiměřené povinnosti či omezení v rámci trestu OPP nebyly uloženy. V jednom případě byla požadována náhrada škody.

9.3 Rozhovory na PMS

Rozhovor s probační asistentkou ve středisku PMS v K. Varech a dále na ředitelství PMS ČR v Praze s národní metodickou koordinátorkou pracovní skupiny OPP a probace (metodik). V rámci rozhovorů na PMS jsem si ověřila jiný pohled na trest OPP než mají soudci. Na obou pracovištích byly zhruba stejné názory na trest OPP.

Z hlediska sazby trestu OPP se na rozdíl od soudců (ti ji vidí jako přiměřenou) jeví probačním úředníkům maximální výše trestu OPP 400 hodin jako velmi vysoká a probační úředníci poukazují na neobvykle vysokou hranici tohoto trestu v rámci srovnání zahraničních právních úprav, jelikož se ve většině zemí tak vysoká sazba

nevyskytuje a je obvyklá s horní hranicí do 240 hodin. Problém výše takové sazby vidí v praxi, kdy pro mnoho odsouzených je vykonání takového trestu nepředstavitelně dlouhé, časově náročné a „nekonečné“. Problém spatřují hlavně v tom, že trest OPP ve většině případů nebývá projednán s pachatelem trestného činu předem než je soudem uložen a po té pak dochází k situacím, kdy je trest v maximální výši 400 hodin uložen odsouzenému, který jezdí s kamiónem na několik týdnů do zahraničí a nemá reálnou možnost takový trest v zákonné jednorozhodné lhůtě vykonat. V takových případech, i kdyby pachatel měl největší snahu trest vykonat, tak nemá reálnou šanci a dochází buď k přeměně trestu OPP, nebo ke ztrátě stálého zaměstnání odsouzeného a v takovém případě neplní trest OPP správně funkci a účel, ke kterému má směřovat. Problémem je zde také to, že v praxi dochází k ukládání trestu OPP nad zákonem dovolenou hranicí 400 hodin a po té tyto případy musí být znovu řešeny, kdy PMS podává buď stížnost pro porušení zákona nebo okamžitě komunikuje se soudcem, který tento trest uložil a po té následuje zpravidla obnova řízení.

Jako nesprávné také považují to, že trest OPP je považován za přímou alternativu k trestu odnětí svobody a také v tom, že je možné ho uložit jako alternativu až 5ti letého vězení, což se jim zdá být neadekvátní a byli by pro, aby tento trest byl ukládán za trestné činy menší závažnosti.

Dalším problémem, který také souvisí s tím, že trest OPP není předem projednán s pachatelem trestného činu je, že je ukládán odsouzeným, kteří nejsou k výkonu tohoto trestu zdravotně způsobilí, jelikož je trest OPP často ukládán trestním příkazem a soudce nemá tak možnost zjistit všechny potřebné skutečnosti.

Dále dle probačních úředníků pro předjednání uložení trestu OPP s obviněným také hovoří vykonatelnost, či spíše nevykonatelnost trestu OPP, kdy trest OPP je právě úspěšně vykonáván po předjednání možnosti uložení tohoto trestu s obviněným, jelikož čísla ukazují, že více jak polovina případů (55%) z uložených trestů OPP se soudům vrací zpět, ale v případech, kdy došlo k předjednání s obviněným o možnosti uložení tohoto trestu je to pouze okolo 15% (čísla vychází z případů v roce 2006). Hlavně z těchto důvodů by pracovníci PMS byli pro zavedení souhlasu pachatele s uložením trestu OPP, a když ne souhlasu pachatele, tak v každém případě vždy zjišťovat alespoň stanovisko pachatele a i na základě jejich podnětů a připomínek došlo k novelizaci trest. řádu u ukládání trestu OPP trestním příkazem, kdy takto může

být trest soudem uložen až po předchozím vyžádání si zprávy probačního úředníka obsahující zjištění o možnostech výkonu tohoto trestu a o zdravotní způsobilosti obviněného, včetně jeho stanoviska k uložení tohoto trestu a k této zprávě má soud při ukládání OPP přihlídnout (kdy tuto novinku již tak kladně nehodnotí soudci, jelikož dojde ke zpomalení trestního řízení, kdy byl trest OPP ukládán trestním příkazem), novela trest. řádu nabývá účinnosti 1. 1. 2010.

V souvislosti s výše uvedenými problémy výkonu trestu OPP ukládaného v nejvyšší výměře, také probační úředníci iniciovali a jsou alespoň částečně spokojeni se snížením výměry horní hranice trestu OPP v novém trestním zákoníku na 300 hodin, ale i tak by dle jejich názoru bylo vhodnější snížení na 250 hodin. Soudy ukládají trest OPP v průměru 250 hodin, tedy v horní polovině výměry a to je vysoké číslo.

Co do druhů zadávaných prací se v nejvyšší míře uplatňují nekvalifikované práce (např. úklidové práce, čištění ploch od nelegálních reklam, pomocné zednické práce jako bourání či výkopy, pomocné zahradnické práce), v menší míře jsou využívány práce odbornější (jako např. zednické, údržbářské, natěračské, zámečnické, klempířské) a minimálně se uplatňují práce odborné (jako např. tvorba webových stránek, tvorba letáků, práce ve zdravotnických zařízeních).

Probační úředníci také nejsou zastánci toho, aby byl trest ukládán opakovaně těm pachatelům trestných činů, kterým byl již v minulosti trest OPP uložen a oni ho nevykonali, bezdomovcům, pachatelům bez alespoň minimálně vybudovaných pracovních návyků, neboť u takových pachatelů to vede k tomu, že výkon trestu OPP je v asi 1/3 nevykonán, tím dochází k nárůstu odsouzených ve věznicích.

Jako velice palčivý problém se jeví probačním úředníkům absence pojištění odsouzeného vykonávajícího trest OPP a pouze provádět poučení odsouzeného o BOZP není dostačující, proto PMS opakovaně navrhuje řešit tuto situaci pojištěním odsouzených po dobu výkonu trestu OPP hrazeným státem a návratným ve formě nákladů trestního řízení. Neřešení této situace vystavuje poskytovatele OPP rizikovým situacím souvisejícími s bezpečností práce odsouzeného během výkonu tohoto trestu.

Problém je také spatřován v nejednotném postupu soudů při projednávání neplnění trestu OPP a projednávání návrhů na přeměnu trestu OPP v nepodmíněný trest, kdy někteří soudci umožňují výkon trestu OPP i po uplynutí zákonné lhůty

jednoho roku a to bez zákonných podmínek, takový přístup soudů vidí jako neefektivní a snižující motivaci pachatele dodržovat podmínky doby výkonu trestu OPP.

Problémy dále spatřují v tom, že v praxi je počítána lhůta pro výkon OPP až od doručení usnesení odsouzenému, kdy odsouzený usnesení nepřebírá, dlouhé lhůty mezi uložením trestu OPP a pověřením střediska PMS, mezi předáním podkladů ze strany PMS k vydání usnesení o místě a druhu OPP a vydáním tohoto usnesení, dlouhé lhůty mezi podáním návrhu na přeměnu a rozhodnutím o tomto návrhu, vyčkávání soudů na uplynutí lhůty jednoho roku, kdy během této lhůty o přeměnách nerozhodují, kdy všechny tyto situace směřují k tomu, že se případy protahují roky a je malá vykonatelnost trestu.

9.4 Rozhovor se strážníkem městské policie

V K. Varech, kde jsem výzkum prováděla, má v rámci výkonu trestu OPP své postavení i městská policie, je tu tedy strážník, který má tyto případy na starost a na něho jsem směřovala mé dotazy.

K tomuto strážníkovi jsou směřováni ti odsouzení, se kterými se již vyskytly nějaké problémy, jelikož strážník v uniformě je pro ně větší autoritou než jsou pracovníci na probační službě, kde většinou pracují ženy a ty nepůsobí na problémové pachatele dostatečně autoritativně. Tudíž z těchto důvodů jsou směřováni sem a strážník městské policie s nimi činí úkony, které běžně činí na PMS, tedy poučí je o trestu OPP a objasní podmínky výkonu tohoto trestu, zkontroluje jejich doklady, dá jim na rozmyšlenou, jak by chtěli či mohli trest vykonávat z hlediska časových možností a po té s nimi sepíše dohodu o výkonu trestu OPP a harmonogram vykonávané práce, poučí je o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci. Dojde-li k zahájení výkonu práce, vykonává tento strážník nad odsouzenými také dohled, zda plní zadané práce řádně.

Jelikož se zde strážník setkává s problémovými odsouzenými, tak s výkonem trestu OPP nemá příliš dobré zkušenosti a ve více jak polovině případů má za to, že tento trest neplní svůj účel. Odsouzení jsou zde většinou bezdomovci, alkoholici, drogově závislí, či lidé, kteří nikdy nepracovali a nemají proto vůbec žádné pracovní návyky. Strážník by byl pro, aby tento trest byl ukládán soudem až po té, kdy má soud zjištěny dostatečné informace o pachateli trestného činu a to především o tom, zda

tento pachatel pracoval za svůj život alespoň více jak jeden kalendářní rok v kuse, jelikož jinak nevidí ukládání tohoto trestu jako efektivní a podle něho neplní tento trest svůj účel, jelikož nemá-li odsouzený již zažitě pracovní návyky a nikdy nepracoval, tak při výkonu trestu OPP se to nenaučí. Když jsem strážníkovi namítala, že v případě krátkodobých či opakovaných trestů odnětí svobody, také není tento trest efektivní, tak by navrhoval přebudovat celý náš systém ukládaných trestů především v tom smyslu, aby vězení bylo odstrašujícím prostředím a odsouzení se tam již nechtěli nikdy vrátit a ne jak to funguje dnes, že mnozí z pachatelů jsou ještě rádi, že jsou během zimních měsíců v teple, mají co jíst a jsou jim vyřízeny potřebné doklady, dále vznikají ve vězení skupiny pachatelů, kteří po propuštění páchají trestnou činností společně apod. Tento trest vidí jako efektivní a účinný pro ty odsouzené, kteří jinak vedou řádný život, pracují, či jsou čerstvými absolventy škol a do konfliktu se zákonem se dostali výjimečně za určitých okolností, které se mohou stát každému z nás (např. zavinění dopravní nehody bez přítomnosti alkoholu či jiné omamné látky, potyčka v hospodě u piva apod.).

Jako negativní strážník také spatřuje to, že zákonná lhůta jednoho roku pro výkon trestu OPP neběží ihned po nabytí právní moci usnesení o nařízení výkonu trestu OPP, ale až po doručení tohoto usnesení odsouzenému, kdy právě z důvodu, že se problémovým odsouzeným nedaří doručovat, nebo kdy tito odsouzení opustí republiku a trest nevykonávají, to vidí jako neefektivní z důvodu, že trest má být vykonán co nejdříve po jeho uložení a ne, aby se tím odsouzený vůbec nezabýval a tudíž by byl strážník pro, aby lhůta běžela ihned po nabytí právní moci a odsouzení se tak nemohli výkonu trestu vyhýbat.

Strážník by byl navrhoval snížení hranice pro ukládání trestu a to tak, aby byl trest OPP ukládán pouze za nedbalostí trestné činy a nikoliv za ty úmyslné a také nevidí efektivní ukládat tento trest za opakování stejné trestné činnosti a v takových případech by tento trest také neukládal. Z těchto důvodů by také navrhoval, aby byl zaveden celostátní registr, ve kterém by byly uvedeny všechny uložené trestné činy i přestupky a tento registr by byl přístupný všem soudcům, aby si každý soudce mohl o pachateli trestného činu „udělat obrázek co je zač“ a také, aby nedocházelo k nezákonnému ukládání trestů nad zákonem stanovenou hranici. Stejně jako

pracovníci probační služby vidí efektivní ukládat trest OPP do 200 hodin, jelikož, jak je to více, tak pro odsouzené je tento trest dlouhý a není většinou vykonán.

Odsouzení jsou většinou přiděleni k výkonu práce na hřbitovy, či k uklízení skládek v našem městě, jelikož se jedná o problémové pachatele, nejsou přidělováni k žádné kvalifikované práci.

Často se také strážník setkává s tím, že se ho odsouzený rovnou zeptá, kolik dní by musel strávit ve vězení, kdyby trest nevykonal a po té, kdy mu to strážník vypočítá, raději řekne, že si trest nechá rovnou přeměnit a vůbec ho nezačne vykonávat.

Na základě podmínky, že lidé, kteří pobírají podporu v nezaměstnanosti, musí pro město vykonat 20 hodin veřejně prospěšných prací, aby jim tato podpora nebyla krácena, není zde dostatek vhodné práce pro odsouzené k výkonu trestu OPP a právě tyto problémové pachatele nechce nikdo zaměstnávat a na kvalifikovanou práci už vůbec ne. Strážník by souhlasil s tím, aby bylo možné tyto práce vykonávat i pro soukromníky, jelikož by byla o mnoho větší šance tyto odsouzené umísťovat k výkonu práce v rámci uloženého trestu OPP.

Závěr tedy je, že strážník by byl pouze pro ukládání trestu OPP za nedbalostní trestné činy max. do 200 hodin, pouze pachateli s pracovními návyky, a který je ochotný trest vykonat, tedy před rozhodnutím soudu možnost uložení trestu OPP předjednat s pachatelem trestného činu. Takový pachatel, který řádně pracuje a pouze výjimečně se dostal do konfliktu se zákonem, má dle jeho názoru právo ještě na jednu šanci, ale ostatní pachatelé by měli vykonávat přísnější tresty, aby si z nich vzali ponaučení a měly pro ně odstrašující efekt.

9.5 Poskytovatelé OPP

Mezi poskytovatele výkonu trestu OPP v Karlovarském kraji patří především obecní a městské úřady a také neziskové a jiné organizace např. Červený kříž, dětské domovy, farní charita, centrum pro drogově závislé, městský dům dětí a mládeže, městské zařízení sociálních služeb, SOS vesnička, fotbalové mužstvo, správa lázeňských parků, správa hřbitova, útulek pro zvířata apod. Někteří z nich mají zvláštní požadavky, např. aby měl odsouzený vlastní auto, nebo nechtějí odsouzené za krádeže, nebo nechtějí ženy, někteří umožňují vykonávat OPP jen jako sezónní práce

a poskytují OPP jen v létě, v zimě nikoliv, či lze OPP vykonávat jen v pracovní dny a přes víkend nikoliv.

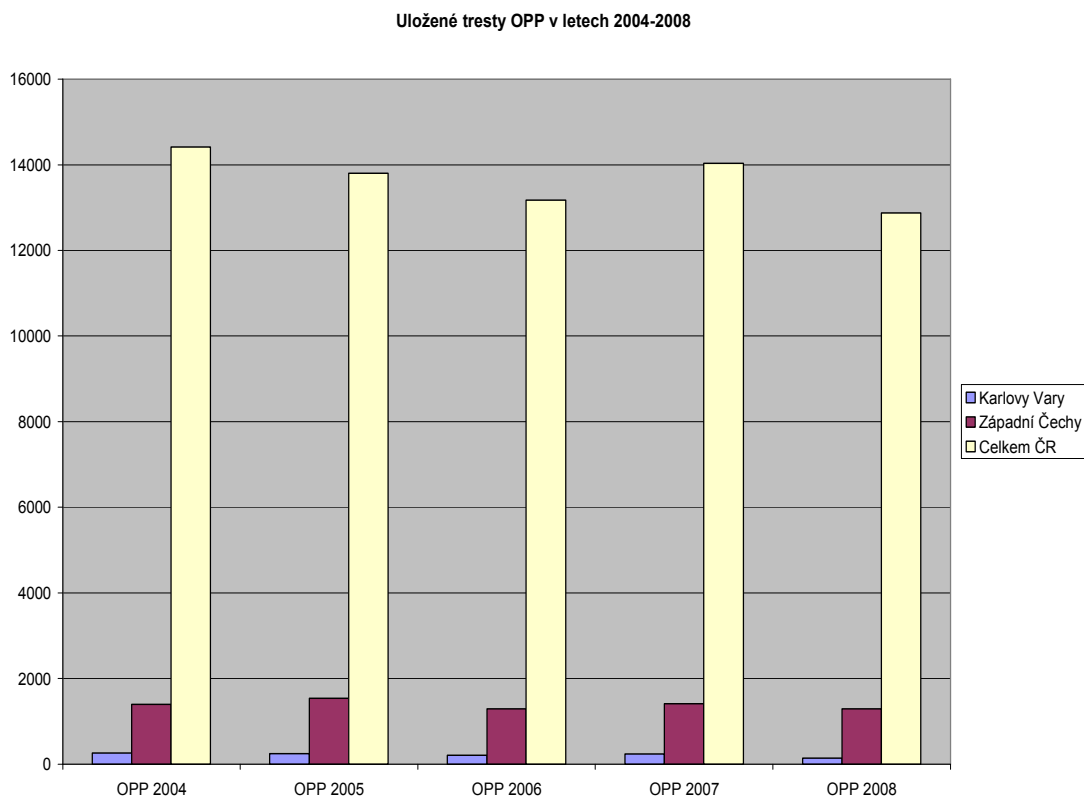
9.6 Trest OPP v číslech a grafech

Tabulka č. 4: Uložené tresty OPP v letech 2004 - 2008

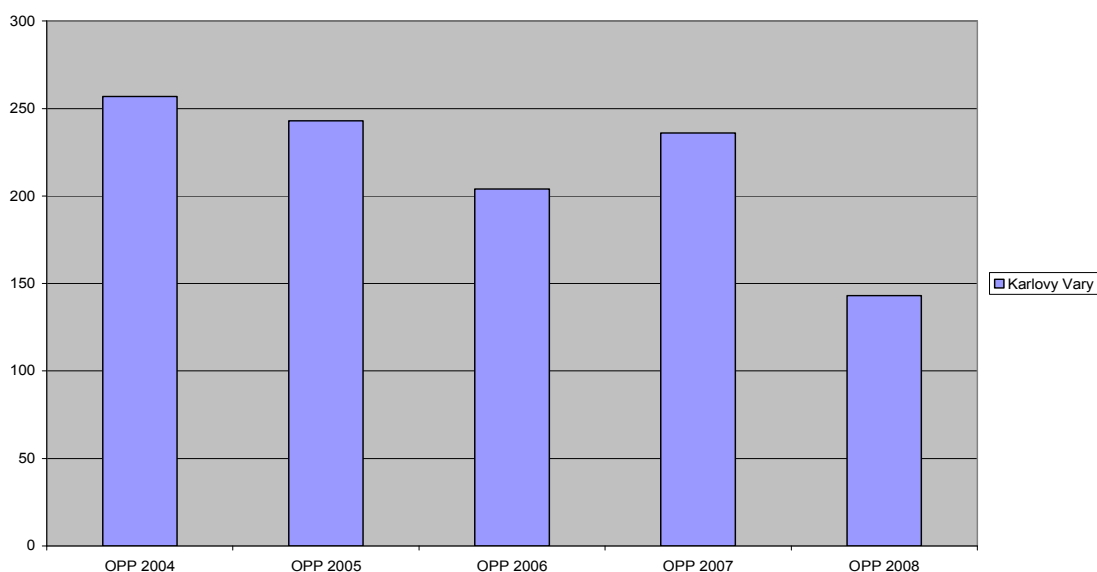
Oblasti	Uložené tresty OPP v letech 2004 – 2008 (v % k celkově uloženému trestu OPP v ČR)				
	OPP 2004	OPP 2005	OPP 2006	OPP 2007	OPP 2008
Karlovy Vary	257 (1,8%)	243 (1,8%)	204 (1,6%)	236 (1,7%)	143 (1,1%)
Západní Čechy	1 394(9,7%)	1 537(11,1%)	1 291(9,8%)	1 412(10,1%)	1 295(10,1%)
Celkem ČR	14 418	13 803	13 170	14 038	12 870

Zdroj: PMS ČR

Grafy vycházející z tabulky č. 4

Uložené OPP v K. Varech za r. 2004-2008

Z uvedených čísel vyplývá, že trest OPP byl ve sledovaném období ukládán zhruba ve stejné výši na všech sledovaných úrovních, s vychýlením v r. 2006, kdy došlo k poklesu uložení tohoto trestu jak na celostátní úrovni, tak i v K. Varech a západních Čechách, kdy v r. 2007 došlo k vrácení na vyšší počet. Z hlediska celkového zhodnocení ukládání trestu OPP, ale postupně dochází k poklesu jeho ukládání a tímto směrem jde celorepublikový trend, který se nevyhnul ani K. Varům, kde dochází také k poklesu ukládání tohoto trestu. V roce 2008 došlo v K. Varech k poklesu uložených trestů OPP oproti roku 2004 až o 114 trestů (což je pokles o 44,4%) a oproti roku 2007 o 93 uložených trestů OPP (což je pokles o 39,4%).

Tabulka č. 5: Počet uložených trestů v roce 2007 s přihlédnutím k počtu obyvatel a z toho počet uložených trestů OPP

Rok	Počet obyvatel	Počet ulož. trestů	z toho OPP dospělí	z toho TO OPP mladiství	Celkem evid. u PMS	z toho OPP včetně mladistvých
Západní Čechy	1 126 721	11 606	1 244	98	2 961	1 412
Celkem ČR	10 2205 77	115 464	12 820	630	27 684	14 038

Zdroj: PMS ČR

Z poskytnutých údajů od PMS ČR za rok 2007 dále bylo uvedeno, že v západních Čechách byl uložen trest OPP 169 soudem označeným recidivistům u dospělých pachatelů a 3 u mladistvých a celkem v ČR byl trest OPP takto označeným recidivistům znovu uložen v počtu 2247 u dospělých a 28 u mladistvých. K přeměně trestu OPP na trest odnětí svobody došlo v západních Čechách u 622 odsouzených a z toho 52 jich k výkonu trestu odnětí svobody nenastoupilo a celkem v ČR bylo přeměněno 2782 trestů OPP a z toho 639 jich k výkonu trestu odnětí svobody nenastoupilo.

10. Zahraniční právní úpravy trestu obecně prospěšných prací a jejich srovnání s naší právní úpravou⁶⁴

10.1 Anglie a Wales

Anglie a Wales je považována za první zemi, kde byly OPP (community service) přijaty do katalogu trestních sankcí v podobě jakou známe dnes a to v roce 1975, od této doby je zde trest OPP používán jako samostatný trest u všech trestních činů, za něž lze uložit trest odnětí svobody. Zavedeny byly již v roce 1972 zákonem o trestním soudnictví (Criminal Justice Act), ale jako samostatný trest v dnešní podobě byly užívány právě od roku 1975. Trest OPP lze uložit pachateli, který dosáhl alespoň věku 16 let, souzenému za trestný čin, za který lze dospělému pachateli uložit trest odnětí svobody. K vydání příkazu ke konání OPP je třeba souhlasu pachatele. OPP je možné uložit v rozmezí 40 - 240 hodin a musí být splněny do 12 měsíců od vynesení rozsudku. Než soud vydá příkaz k vykonání OPP musí vzít v úvahu zprávu probačního úředníka nebo sociálního pracovníka a dojít k závěru, že je pachatel pro výkon OPP vhodnou osobou.⁶⁵ Konzultace u probační služby má proběhnout do 5 dnů od rozhodnutí o uložení trestu OPP a začátek výkonu trestu má být do 10 dnů od rozhodnutí o uložení trestu. Týdně musí odsouzený odpracovat alespoň pět hodin, pracuje v dílně s dohledem, v pracovní skupině nebo je umístěn individuálně. Při 2 neomluvených absencích o dalším postupu rozhoduje soud, kdy odsouzený může být varován nebo mu může být udělena další sankce.

10.2 Holandsko

OPP byly do holandského trestního kodexu zakotveny v roce 1989, ale tomuto zavedení předcházelo dlouhodobé experimentální období, kdy byla možnost prozkoumat klady a zápory tohoto trestu. I zde mohou být OPP uloženy jako hlavní trest a to za trestný čin, na který je stanoven trest odnětí svobody do šesti měsíců. Jedná se o alternativu trestu odnětí svobody a při ukládání tohoto trestu vždy soud určí

⁶⁴ Materiály o OPP v zahraničí mi byly poskytnuty na ředitelství PMS ČR v Praze.

⁶⁵ Suchý, O., Válková, H.: Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání, in: Právní rozhledy č. 4/1996.

výši trestu odnětí svobody, který by jinak byl uložen namísto trestu OPP. OPP je možné uložit jen dospělým pachatelům a je vyžadován jejich souhlas a obviněný tento trest buď sám nabídne nebo je mu uložen jako jeden ze závazků při podmíněném odsouzení.⁶⁶ Trest OPP je zde chápán jednak jako pracovní sankce nebo jako naučná sankce v rámci naučného programu, jako samostatnou pracovní sankci lze OPP uložit v maximálním rozsahu 240 hodin a jako naučnou sankci v maximální výši 480 hodin, kdy je možná i kombinace obou v maximu 480 hodin. Dojde-li k přeměně OPP v trest odnětí svobody, je 240 hodin nahrazeno 4 měsíci vězení a 480 hodin 8 měsíci vězení. Lhůta pro vykonání OPP od pravomocného rozsudku činí 1 rok a může být 1x státním zástupcem prodloužena o 1 rok. OPP mohou být vykonávány ve veřejných či soukromých institucích např. v nemocnicích, domovech důchodců, při ochraně životního prostředí. Odsouzení mohou vykonávat trest OPP samostatně, ale i ve skupinách. Odsouzení jsou při výkonu trestu OPP pojištěni. Výkon OPP zajišťuje probační služba, která je nejstarší probační službou v Evropě, kdy její kořeny sahají až do roku 1823.

10.3 Rakousko⁶⁷

OPP v Rakousku patří k odklonům a nejedná se zde o samostatný trest. Nejprve mohly být ukládány pouze mladistvým pachatelům a to od roku 1988 až od roku 2000 je možné uložit OPP i dospělým pachatelům. Jedná se zde o odstoupení od trestního stíhání a OPP lze uložit jak v přípravném řízení, kde rozhoduje státní zastupitelství, tak i v řízení před soudem. Obžaloba proti obviněnému nebude podána, prohlásí-li, že je ochoten ve svém volném čase vykonat OPP a to nejvýše ve lhůtě 6 měsíců, vyžaduje se tedy souhlas obviněného. OPP u dospělého pachatele mohou činit max. 240 hodin s omezením max. 8 hodin denně, 40 hodin týdně a u mladistvého pachatele max. 120 hodin, s omezením 6 hodin denně a 20 hodin týdně. Jedná se např. o práce v domovech pro seniory, nemocnicích, kuchyních, v péči o městskou zeleň, ale je také možné spolupracovat s organizacemi, které nabízejí kvalifikovanější práce např. výpomoc pro

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ Krejčířiková, K.: Problematika obecně prospěšných prací v Rakousku s přihlédnutím k jejich ukládání mladistvým, in: Státní zastupitelství č. 7-8/2008.

učitele ve třídách s duševně postiženými dětmi, při kurzech konverzace němčiny pro cizince, či kancelářské práce. Působí zde sociální pracovníci instituce Neustart, což je obdoba naší PMS, kteří většinou zprostředkovávají OPP a informují obviněné o OPP. Na rozdíl od naší právní úpravy, rakouská pamatuje i na situace, kdy obviněný způsobí při výkonu OPP instituci nebo jejímu zřizovateli škodu, a pak se analogicky užije ustanovení zákona o odpovědnosti pracovníků ve státní službě. Způsobí-li obviněný škodu 3. osobě, pak odpovídá vedle něho také Rakouská rep. dle občanského zákoníku a instituce či její zřizovatel v takovém případě za škodu neodpovídají. Rakouská úprava také pamatuje na případy, kdy dojde v průběhu výkonu OPP k úrazu či onemocnění obviněného a postupovalo by se dle zákona o výkonu trestu. Po řádném vykonání OPP nehrozí obviněnému již trestní stíhání a nemá zápis v rejstříku trestů, v opačném případě se v trestním řízení pokračuje. Aby došlo k odstoupení od trestního stíhání, musí také obviněný zaplatit paušální náklady za odstoupení, náklady mohou činit až 250 Euro. OPP nepatří v Rakousku k nejčastějším způsobům řešení odstoupení od trestního řízení, častější je peněžitá pokuta. OPP jsou nejčastěji ukládány za krádeže v obchodech, za graffiti či za jinou méně závažnou trestnou činnost a jsou ukládány v malém rozsahu, oproti naší praxi, max. do 90 hodin. Pro použití odklonu ve formě OPP nejsou soudy či státní zastupitelství vázány žádnou výší horní hranice trestní sazby. Zákon zde nedefinuje v jaké práci mohou OPP spočívat a je to stanoveno obecně.

10.4 Švýcarsko

Trest OPP (die gemeinnützige Arbeit) je zde samostatným trestem. Trest OPP může být uložen za trestný čin s výměrou odnětí svobody max. do 6 měsíců nebo za trestný čin, za který je možné uložit peněžitý trest odpovídající max. 180 denních sazeb. Trest OPP může být uložen jen se souhlasem pachatele trestného činu. Výměra trestu je max. 720 hodin⁶⁸, může být ukládán i opakovaně a musí být odpracován do 2 let od zahájení výkonu⁶⁹. Zde je kladen veliký důraz na spolupráci s probační službou a nevládními neziskovými organizacemi. Přeměna OPP do výkonu trestu odnětí

⁶⁸ http://www.admin.ch/ch/d/sr/311_0/a37.html (citováno dne 14. 12. 2009)

⁶⁹ http://www.admin.ch/ch/d/sr/311_0/a38.html (citováno dne 14. 12. 2009)

svobody je v poměru 1:1. OPP je přeměněn v trest odnětí svobody jen, když nelze předpokládat zaplacení peněžitého trestu. 4 hodiny neodpracovaného trestu OPP odpovídají 1 denní sazbě peněžitého trestu nebo jednomu dni ve vězení, je-li přeměněn na trest odnětí svobody.⁷⁰

10.5 Německo

Trest OPP není zde samostatnou sankcí, jedná se o alternativu k peněžitému trestu u jedinců, kteří nejsou schopni peněžitý trest z objektivních důvodů zaplatit. Peněžitý trest je ukládán v denních sazbách v rozmezí 5 – 360 denních sazeb, kdy výše denní sazby peněžitého trestu je v rozmezí 1 Euro až 5.000 Euro. Náhradní trest při nezaplacení peněžitého trestu je trest odnětí svobody, kdy 1 denní sazba peněžitého trestu odpovídá 1 dni ve výkonu trestu odnětí svobody. Přepočtení peněžitého trestu na OPP: 1 denní sazba = 6 hodin OPP, z toho vyplývá, že je možné uložit až 2160 hodin (360 denních sazeb x 6 hodin). V případě, že odsouzený nezaplatí peněžitý trest a nastoupí do výkonu trestu, může si ho zkrátit odpracováním OPP, umožňuje-li to konkrétní věznice.

10.6 Srovnání s naší právní úpravou

Ve srovnání naší právní úpravy trestu OPP a jeho výkonu se zahraničními právními úpravami najdeme řadu shodných prvků, ale také řadu rozdílů. Tím zásadním rozdílem jistě je, že většina zahraničních úprav vyžaduje na rozdíl od naší právní úpravy souhlas pachatele trest. činu s uložením trestu OPP. Některé země stejně jako ČR umožňují uložit trest OPP jako trest samostatný namísto trestu odnětí svobody (např. Velká Británie, Holandsko, Švýcarsko), jsou tedy jeho alternativou, ale v jiných zemích je trest OPP chápán jako alternativa jiného trestu např. peněžitého (v Německu) či jako odstoupení od trestního stíhání (v Rakousku). Také okruh trestných činů, za které je možné trest OPP uložit je různý, kdy v některých zemích je možné uložit ho za každý trestný čin, za který je možné uložit trest odnětí svobody (Velká Británie), v jiných zemích je OPP ukládán za krátkodobé tresty odnětí svobody většinou do 6 měsíců (Holandsko, Švýcarsko), v ČR je okruh trestných činů, za které

⁷⁰ http://www.admin.ch/ch/d/sr/311_0/a39.html (citováno dne 14. 12. 2009)

lze OPP uložit poměrně dost široký. Co do počtu ukládaných hodin v rámci trestu OPP je u nás tento počet poměrně vysoký a ostatní země umožňují uložit vyšší počet hodin než u nás jen ojediněle (např. Švýcarsko) a i v praxi je u nás trest OPP ukládán v horní polovině možné sazby, kdy na rozdíl od nás jiné země neukládají trest většinou v horní polovině sazby, ale ve výměře nižší. U nás nejsou stanoveny denní a týdenní výměry počtu hodin pro výkon trestu OPP, které nesmí být překročeny, tak jako to činí např. Rakousko a kdy pak není možné dohánět neodpracované OPP na poslední chvíli než bude trest OPP přeměněn. Zákonná lhůta pro výkon tohoto trestu je v některých zemích stejná jako u nás (např. ve VB), jinde je kratší (v Rakousku) a ojediněle i delší (opět ve Švýcarsku). Shodně s naší právní úpravou je výkon trestu OPP a jeho kontrola zajišťována PMS či obdobnou institucí. Výkon OPP je v některých zemích umožněn také v pracovních skupinách a ve speciálních zařízeních či speciálně upravených možnostech pro výkon tohoto trestu. Velký rozdíl je v tom, že je u nás absence pojištění odsouzených při výkonu trestu OPP, kdy jiné státy takovou úpravu mají (viz např. Rakousko či Holandsko). Většinou je nevykonání trestu OPP či porušení podmínek jeho výkonu spojeno s přeměnou tohoto trestu v trest odnětí svobody, ale některé země umožňují i zaplacení peněžitého trestu ve formě denních sazeb.

Závěr

Trest OPP je alternativou trestu odnětí svobody, zahrnuje v sobě možnosti restorativního přístupu k řešení trestné činnosti. Jedná se o jeden z restorativních prvků v rámci trestní politiky ČR, jehož efektivita je velice závislá na přípravě podmínek k vhodnému uložení této alternativní sankce.

Trest OPP je tedy jedním z moderních prvků trestní politiky, který přináší většinou klady, nežli zápory. V této práci jsem se pokusila shrnout veškeré jeho prvky, jak z kladné, tak i záporné stránky, i se zaměřením jeho dopadů na praxi.

Z mého vlastního výzkumu v rámci tohoto trestu mohu trest OPP hodnotit kladně s poukazem na jeho mnohá pozitiva, ale důležité je, že musí být ukládán efektivně, především vhodným osobám, aby přinášel požadované výsledky. Je-li tento trest před samotným uložení pečlivě zvážen především s ohledem na pachatele trestného činu, který svého činu lituje a z jeho chování je zřejmé, že se chce napravit, není recidivistou a má zažitě pracovní návyky, po té, se mi jeví vhodné tento trest uložit. Po jeho uložení je také nutná spolupráce s PMS, kdy právě PMS má být odsouzenému nápomocna při výkonu tohoto trestu ve smyslu zajištění vhodného umístění konkrétního odsouzeného na určité pracoviště a toto umístění vybrat uvážlivě s ohledem na osobu odsouzeného, aby odsouzený měl pocit, že je pro společnost užitečný a měl dobrý pocit z vykonané práce a nesl za její výkon zodpovědnost a uložená práce mu přinášela i určité uspokojení z dobře vykonané práce, a proto jsem také zastáncem toho, aby pachatelům trest. činů, kteří mají určité vzdělání či pracovní zkušenosti, byly ukládány i kvalifikované práce. Dále má být odsouzenému PMS ochotna pomoci i s ostatními problémy v rámci výkonu trestu OPP, zodpovědět mu dotazy a napomoci mu zapojit se znovu do společnosti bez dalšího konfliktu se zákonem a také mu pomoci v řešení konfliktu s poškozeným.

Dle mého mínění je stěžejní úkol, uložení tohoto trestu vhodnému pachateli trestného činu. Jelikož po roce 2001 prudce vzrostl počet ukládaných trestů OPP a pohyboval se až okolo 20% ze všech uložených trestů, došlo také ke snížení počtu ukládaných nepodmíněných trestů odnětí svobody a podíl tohoto trestu ze všech trestů

se snížil až na téměř 13%. Avšak praxe dále ukazuje, že ne vždy je vhodné trest OPP ukládat, neboť řada odsouzených vůbec trest nezačne ani vykonávat a také je trest soudy často ukládán právě takovým pachatelům, kterým již byl trest OPP uložen a ti ho nevykonali. V současnosti postupně dochází ke snižování ukládání tohoto trestu, neboť soudy již mají více praktických zkušeností a poznatků z praxe a je zřejmé, že není až tak efektivní ukládat trest OPP v tak vysokém počtu. U krátkodobých trestů odnětí svobody došlo k mírnému poklesu, stále ale převažují tresty odnětí svobody od 1 roku do 2 let. Ukládat krátkodobé tresty odnětí svobody v rozmezí několika měsíců nepokládám také za příliš vhodné, neboť takový krátký pobyt ve vězení v rozmezí několika málo měsíců nemusí přinášet požadovaný efekt a může na odsouzeném zanechat mnoho negativních následků, současně se v tomto prostředí leckdy zdokonaluje síť pachatelů trestných činů, kteří po propuštění páchají trestnou činností společně. Navzdory tomu např. pro prvopachatele trestného činu se i krátkodobý výkon trestu odnětí svobody může jevit jako vhodný a přinést požadovaný efekt, recidivistům bych ho nedoporučovala ukládat, jelikož je jimi v tomto případě návrat do vězení často vítán.

Po zhodnocení všech zjištěných poznatků o tomto trestu, se přikláním k názoru, že je žádoucí snížit počet ukládaných trestů OPP, navzdory mnohým kladům trestu OPP ve srovnání s trestem odnětí svobody. Soudy by se měly zaměřit na konkrétního pachatele trestného činu a až po zjištění dostatečných informací o tomto pachateli, zvážit zda je vhodným řešením uložení trestu OPP. Tím v žádném případě nechci říci, aby soudy ihned ukládaly trest odnětí svobody, jelikož ukládání krátkodobých trestů se mi také nejeví být efektivní. Soudy by tedy měly zvážit možnost využít i jiné alternativní tresty a vždy se snažit uložit vhodný trest vhodnému pachateli. U trestu OPP by bylo přínosné blíže vymezit a stanovit tak mantinely, pro jaké osoby konkrétně není uložení tohoto trestu vhodné, např. pro drogově závislé, osoby bez stálého domova, alkoholiky a podobně, jelikož v praxi se neosvědčilo takovými osobám tento trest ukládat.

V rámci konkrétních podmínek pro ukládání trestu OPP se mi jeví vhodné ještě snížit horní hranici max. na 250 hodin a domnívám se, že by také bylo přínosné, aby

soudy ukládaly trest OPP v nižší výměře než doposud, z důvodu lepší a vyšší vykonatelnosti tohoto trestu. U mladistvých pachatelů by bylo vhodné snížit i dolní hranici tohoto trestu. Spáchá-li mladistvý méně závažný trestný čin, uložit tento trest i v nižší výměře, aby měl pocit, že musí pro společnost vykonat prospěšnou práci, ale neměl pocit, že je již společností vnímán jako trestanec a nemělo to na něho negativní dopad. Dalším přínosem by také jistě bylo zavedení pojištění z odpovědnosti za škodu u odsouzených k trestu OPP, a to především z důvodu, aby se jednotlivé organizace nebály zaměstnávat tyto odsouzené a případná škoda jimi způsobená jim byla uhrazena pojišťovnou.

Je tedy zřejmé, že trest OPP si v ČR již našel své místo a bude ho mít jistě i v budoucnu, neboť náš právní řád s ním počítá i nadále a dojde-li ještě k zefektivnění některých jeho prvků, bude jeho výkon ještě efektivnější a jeho vykonatelnost ještě vyšší.

Seznam použité literatury a předpisů

Literatura

- Hanák, V.:** Sazba trestu obecně prospěšných prací a jeho přeměna v trest odnětí svobody, in: Kriminallistika, č. 4/1998.
- Jelínek, J.:** K novelám trestních kodexů v roce 1995, in: Kriminallistika, č. 4/1995.
- Jelínek, J. a kol.:** Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009.
- Jelínek, J. a kol.:** Trestní právo hmotné. 2. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2006.
- Jelínek, J. a kol.:** Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vydání. Praha: Leges, 2009.
- Kaiser, G.:** Kriminologie. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1994.
- Kalvodová, V.:** Alternativní sankce a nová kodifikace trestního práva hmotného, in: Koncepce nové kodifikace trestního práva hmotného České republiky. Sborník příspěvků z mezinárodní konference. Brno: Masarykova univerzita, 2000.
- Kalvodová, V.:** Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí. Brno: Masarykova univerzita, 2002.
- Karabec, Z., Rozum, J.:** K problematice souhlasu pachatele s uložením trestu obecně prospěšných prací, in: Právní praxe, č. 4/1998.
- Krejčířiková, K.:** Problematika obecně prospěšných prací v Rakousku s přihlédnutím k jejich ukládání mladistvými, in: Státní zastupitelství, č. 7-8/2008.
- Mach, V.:** Stručně k problematice ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací, in: Právní praxe, č. 2/1993.
- Novotný, O.:** Alternativy uvěznění (K problematice reformy trestněprávních sankcí v ČR), in: Právní praxe, č. 2/1993.
- Osmančík, O. a kol.:** K problematice alternativních trestů a opatření. Praha: IKSP, 1996.
- Přesličková, H., Gajdoš, R., Krutina, M.:** Obecně prospěšné práce a další instituty restorativní justice. Informativní brožura pro obce, nevládní organizace a účastníky trestního řízení. Praha: Český helsinský výbor, 2003.
- Rozum, J.:** Vybrané problémy sankční politiky. Praha: IKSP, 2005.

Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M.: Systém českého trestního práva. 1. vydání. Praha: Novatrix, 2009.

Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C. H. Beck, 2000.

Suchý, O., Válková, H.: Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání, in: Právní rozhledy, č. 4/1996.

Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon. Komentář. I. díl. 6. doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004.

Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008.

Vanduchová, M.: K novému trestu obecně prospěšných prací, in: Právní praxe, č.7/1996.

Voňková, J., Chalupová, J.: Sociální práce s pachateli. Praha: Leges, 1992.

Zezulová, J., Kabátová, I.: Několik poznámek k alternativnímu trestu obecně prospěšných prací, in: Trestní právo, č. 6/1997.

Právní předpisy

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů.

Internetové zdroje

<http://trestni.juristic.cz/>

<http://www.admin.ch/>

<http://www.justice.cz/>

<http://www.mvcr.cz/>

<http://www.psp.cz/>

<http://www.spj.cz/opp/>

Ostatní zdroje

Doporučení k zajištění BOZP při práci osobám, odsouzeným k výkonu trestu OPP, Probační a mediační služba, 2008.

Metodický standard PMS v oblasti trestu OPP, Probační a mediační služba, 2009.

Přílohy

Příloha č. 1: Záznam o zajištění BOZP při provádění práce v rámci výkonu trestu OPP (str. 61).

Příloha č. 2: Záznam o úrazu osoby vykonávající trest OPP (str. 61).

Příloha č. 3: Dohoda o realizaci výkonu trestu OPP (str. 71).

Příloha č. 4: Harmonogram výkonu trestu OPP (str. 71).

Příloha č. 1 Záznam o zajištění BOZP při výkonu trestu OPP

Zadavatel TOPP: (název, adresa sídla, IČO)		
Usnesení o nařízení výkonu TOPP vydal OS v :		dne:
čj. nabytí práv. moci dne:	počet hodin TOPP:	
Jméno a příjmení osoby vykonávající TOPP:		Datum narození:
Státní příslušnost:	Adresa trvalého pobytu:	
Základní popis a charakteristiky přidělené práce, místo výkonu TOPP:		
<p>Osnova seznámení s možnými riziky, předpisy a pokyny k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci: (vypsát další odkazy na právní předpisy, pokyny k bezpečné práci, návody k obsluze strojů , přístrojů a nářadí apod.) – JEDNOTLIVÉ BODY NUTNO ROZEPSAT!</p> <p>Například:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Seznámení s riziky vykonávané práce 2. Pracovní pokyny k bezpečnému výkonu prací 3. Návody k obsluze strojů a přístrojů 4. Návody ke správnému používání nářadí a náčiní 5. Používání osobních ochranných pracovních prostředků 6. Poučení o zacházení s chemickými látkami a přípravky 7. Povinnosti v případě úrazu při výkonu TOPP, první pomoc 8. Pokyny k předcházení požáru při výkonu TOPP 9. Povinnosti v případě vzniku požáru při výkonu TOPP <p>Další předpisy a pokyny:</p>		
<p>Prohlášení osoby vykonávající TOPP:</p> <p>Prohlašuji:</p> <ul style="list-style-type: none"> - že jsem byl/a seznámen/a s předpisy a pokyny k zajištění BOZP shora uvedenými, - že jsem všemu porozuměl/a, - že výše uvedené předpisy a pokyny budu při výkonu TOPP dodržovat. <p>Datum a podpis osoby vykonávající TOPP:</p>		<p>Datum, jméno a příjmení, funkce a podpis zástupce zadavatele TOPP, který seznámení provedl:</p>

Příloha č. 2 Záznam o úrazu osoby vykonávající TOPP

Zadavatel TOPP: (název, adresa sídla, IČO)			
Jméno a příjmení postiženého:		Pohlaví: muž žena	
Datum narození postiženého:		Státní příslušnost:	
Druh práce:		Adresa trvalého pobytu:	
Měl postižený kvalifikaci pro výkon práce, při které došlo k úrazu? ☐ NE		☐ ANO	
Místo, kde k úrazu došlo:			
Datum a hodina úrazu:		Začátek směny:	Počet zraněných osob celkem:
Druh zranění a zraněná část těla:			
Druh úrazu:		☐ smrtelný	☐ ostatní
Co bylo zdrojem úrazu? (je možné označit více zdrojů)			
☐ dopravní prostředek		☐ průmyslové škodliviny, chemické látky, biologické činitele	
☐ kontakt se strojním zařízením nebo jeho částí		☐ horké látky a předměty, oheň a výbušniny	
☐ materiál, břemena, předměty (pád, přiražení, odlétnutí, náraz, zavalení)		☐ stroje hnací, pomocné, obráběcí, pracovní	
☐ pád na rovině, z výšky, do hloubky, propadnutí		☐ lidé, zvířata nebo přírodní živly	
☐ nástroj, přístroj, nářadí		☐ jiný blíže nespecifikovaný zdroj	
Proč k úrazu došlo (příčiny)? (je možné označit více příčin)			
☐ pro poruchu nebo vadný stav některého ze zdrojů úrazu		☐ pro nedostatečné osobní zajištění zaměstnance včetně osobních ochranných pracovních prostředků	
☐ pro špatné, nebo nedostatečně odhadnuté riziko		☐ pro porušení pracovní kázně postiženým	
☐ pro závady na pracovišti		☐ pro nepředvídatelné riziko práce nebo selhání lidského činitele	
		☐ pro jiný, blíže nespecifikovatelný důvod	
Vyčerpávající popis příčin a okolností, za nichž došlo k úrazu:			
Uveďte jaké předpisy byly v souvislosti s úrazem porušeny a kým:			
Datum a podpis postiženého (podle možnosti)		Datum, jména a příjmení a podpisy svědků úrazu	Datum, jméno a příjmení, funkce a podpis zástupce zadavatele TOPP

Příloha č. 3

Dohoda o realizaci výkonu trestu obecně prospěšných prací (OPP) – (JEDNO

VYHOTOVENÍ OBDRŽÍ ODSOULENÝ/Á, JEDNO SI PONECHÁ POSKYTOVATEL; PO SKONČENÍ VÝKONU OPP SE ZAŠLE MÍSTNÍMU STŘEDISKU PMS)

Na základě usnesení soudu v č.j.o nařízení výkonu trestu OPP

ze dne počet hodin..... místo výkonu

se odsouzený/á:

narozen/a:

bytem:

a městský, obecní úřad, nezisková organizace (poskytovatel místa výkonu trestu OPP)

dohodli na výkonu trestu OPP takto:

1. Odsouzený(á) zahájí výkon trestu OPP dne.....a práce budou dokončeny nejpozději do stanoveného termínu, tedy dne(doba trvání nesmí překročit lhůtu jednoho roku od nařízení výkonu trestu OPP).
2. Poskytovatel místa výkonu trestu OPP poučil odsouzeného o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci a požární ochraně v rozsahu daném příslušnými právními předpisy pro dohodnutý druh práce a učinil o tom písemný záznam, podepsaný odsouzeným, který je přílohou této dohody. V případě potřeby poskytovatel místa výkonu trestu OPP předá proti podpisu odsouzenému kromě nářadí a pracovních pomůcek také ochranné pracovní pomůcky. Odsouzený se zavazuje je řádně používat a v případě jejich ztráty nebo svévolného poškození je povinen je nahradit, jinak mu nebude umožněno pokračovat ve výkonu trestu OPP.
3. Harmonogram výkonu trestu OPP je zpracován na základě potřeb poskytovatele místa výkonu a dle časových možností odsouzeného. Odsouzený/á se na jeho vypracování podílí a dohodnuté termíny jsou pro něj/ni závazné. **Odsouzený/á bere na vědomí, že pokud se bez omluvy opakovaně nedostaví ve sjednaném termínu, může být tato dohoda ze strany poskytovatele místa výkonu zrušena ještě před jejím ukončením.**
4. Odsouzený/á bere na vědomí poučení, že je povinen/povinna provádět určené práce osobně, bezplatně, a že poskytovatel místa výkonu OPP bude hlásit Probační a mediační službě - středisku.....nejméně 1x za 2 měsíce počet odpracovaných hodin, datum ukončení výkonu trestu či veškerá neplnění dohodnutých podmínek výkonu trestu OPP, zejména jestliže určené práce nejsou bez závažného důvodu prováděny vůbec, nebo nejsou prováděny ve stanovené době nebo kvalitě.

Po ukončení výkonu trestu OPP bude kopie této dohody zaslána místně příslušnému středisku PMS ČR.

vdne

podpis odpovědného zástupce+ razítko organizace

podpis odsouzené(ho)

Hodnocení výkonu trestu OPP:

Výkon trestu obecně prospěšných prací byl ukončen dne

Celkem bylo na určené práci odpracováno hodin

Tím **byl** – **nebyl** splněn výkon trestu obecně prospěšných prací

Celkové zhodnocení trestu OPP

Oznámeno Probační a mediační službě středisko -dne.....

podpis odpovědného zástupce + razítko organizace

Příloha č. 4 Příklad pro sestavení harmonogramu

HARMONOGRAM VÝKONU TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ

Pokud se odsouzený/á nemůže v dohodnutém termínu k výkonu prací dostavit, musí se předem omluvit a doložit důvod nepřítomnosti (např. lékařské potvrzení) odpovědné kontaktní osobě.....tel:.....

dohodnu tý termín (datum)	podpis odsouzeného	náplň práce a konkrétní místo výkonu trestu OPP	počet hodin vykonaného trestu OPP	pozn.	podpis kontaktní osoby
<i>Příklad:</i>					
a) hodinová práce					
6. 5. 2003	xy	Hrabání listí park xy	0	nedostavil se (popř. omluven)	xy
b) úkolová práce					
6.-12. 5. 2003	xy	Natírání plotu ul. xy (60 hodin)	20	Provedeno pouze částečně (popř. provedeno nekvalitně – nutno opravit)	xy

COMMUNITY SERVICE ORDER

Summary (Resumé)

The aim of my thesis was to analyse the community service order of its positive and negative aspects and its practitioners as well as theoretical issues. Community service order is one of the alternative punishments which currently often replace imprisonment. This punishment is imposed as one of the most common sentences for us. The reason why I have chosen this topic is because the community service order is very interesting institute which has already found its place in our legal system and it certainly will have in the future. It also represents an important alternative to punishment, which brings many positives but in some respects is also criticized.

The thesis is composed of ten chapters. Chapter One defines the position of the community service order in the system of penalties and is subdivided into five parts. Part One defines the community service order generally and refers to general principles of criminal law. Part Two explains the concept of punishment. Part Three deals with the sentence structure. Part Four determinates the community service order, its place in the system of penalties. And last part focuses on historical development.

Chapter Two explains the importance of the community service order as an alternative to imprisonment. The chapter consists of four subchapters. The first part deals with the term alternative punishment, the second part describes the objectives of an alternative sentence and the third part assesses accomplishments and negatives of alternatives. Part Four compares the community service order with imprisonment.

Chapter Three explains the essence of the community service order.

The fourth chapter attempts to clarify the punishment regulation of the community service order in Criminal Code and consist of nine subchapters. Part One focuses on statutory conditions of sentencing and the content of this punishment. Part Two considers the rate of punishment. Part Three lists appropriate restrictions and obligations that are possible under the penalty imposed. The next parts deals with health status of the offender, the consent of the offender, the nature of community service order, the statutory deadline for the executions, the possibility of conversion of community service order into imprisonment and other substantive conditions.

Chapter Five describes the legislation of the community service order in the Criminal Procedure Code and consists of seven parts. Individual parts focuses on description of the execution of the punishment, postponement, interruption and discontinuance of serving the sentence and cooperation between authorities.

Chapter Six concentrates on the possibility of using community service order for juvenile offenders.

The seventh chapter contains safety and health at work in the performance of the community service order and also deals with liability in the performance of this sentence.

Chapter Eight provides characteristics of aims of the Czech Probation and Mediation Service for serving the sentence of community services and is divided into four parts. Individual sections discuss various tasks of probation officers in the community service order, including modification Probation and Mediation Service in the law.

Chapter Nine summarizes findings from practice based on the research carried out by me. The research provides practical experience gained from interviews with people who within their work meet with the community service order as judges and probation officials.

The last tenth chapter describes legal regulations of the community service order in other European countries and then compares legislation of the community service order in the Czech Republic with other countries.

In the final part of my thesis I try to summarize all the knowledge gained from the research about this particular sentence from the practical aspects. And I would also like to express my own views on the possible revision of certain areas of community service order.

Keywords – Klíčová slova

Community service order – Trest obecně prospěšných prací

Alternative punishment – Alternativní trest

Probation officer – Probační úředník